

KRİZİN AYNASINDA TİYATRO:
CLIFFORD ODETS İLE
1930'LARIN AMERİKA'SINA BAKIŞ

Tahir YAŞAR

**KRİZİN AYNASINDA TİYATRO:
CLIFFORD ODETS İLE 1930'LARIN
AMERİKA'SINA BAKIŞ¹**

Tahir YAŞAR

EDİTÖRLER
Abdullah YOLDAŞ
Fırat KESKİN

¹ Bu kitap Tahir YAŞAR'a ait Prof. Dr. Seçkin ERGÜN danışmanlığında hazırlanan "1930'lu yıllarda Amerikan Tiyatrosu ve Clifford Odets'in Eserlerinde Toplumsal Eleştiri" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Krizin Aynasında Tiyatro: Clifford Odets ile 1930'ların Amerika'sına Bakış
Tahir YAŞAR

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Editörler: Abdullah YOLDAŞ, Fırat KESKİN
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Yayın Tarihi: Aralık 2024
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-6183-76-6

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

ÖNSÖZ

Bir sanat dalı olarak Tiyatro Dünyanın en eski edebi türlerinden biridir: Eski Yunanlardan başlayarak günümüze kadar değişik evreler geçiren “Tiyatro”, olayları seyirciye yüz yüze görsel olarak direkt anlattığından tarihinin her devresinde popüler bir sanat dalı olmayı başarmıştır. Özellikle halkın sorunlarını, devlet yönetimlerinden beklentilerini, sosyal eşitsizlikleri tarihinin her döneminde seyirciye aktarmıştır. Eskide bu eleştiriler dolaylı olarak yapılırken (buna Shakespeare'in eserlerindeki saray ile ilgili dolaylı eleştirileri örnek gösterebiliriz), bugün eleştiri direkt olarak yapılabilmektedir. Tiyatro, görsel bir sanat dalı olarak iki temel amaca hizmet etmiştir. Birincisi, insanları eğlendirmiş ve günlük meşakkatlerden bir nebze bile olsa uzaklaşmalarını sağlamıştır. İkincisi, insanları eğlendirirken günlük sorunlar, ekonomik, sosyal ve toplumsal konularda olayları sorgulamış ve insanların sorunlar üzerine düşünmelerini sağlamıştır. Var olduğu günden günümüze kadar tiyatronun bu önemli özelliği önem kazanarak devam etmektedir.

Amerikan Tiyatrosu da dünya tiyatrolarının işlevlerini aynen yerine getirmiştir. 19. yüzyılda ticari bir anlayışa sahip olup, temel düşünce olarak insanları eğlendiren Amerikan Tiyatrosu, 20. yüzyılın başından itibaren sosyal olayları gerçekçi bir şekilde ele almaya başlamıştır. Eugene O'Neill'in önderlik ettiği yeni Amerikan Tiyatrosu hızlı bir gelişme göstermiş, sahne, tema, içerik, oyuncular ve yazarlar açısından hızlı bir ilerleme sağlamıştır.

1930'larda Amerikan Tiyatrosu çok verimli bir dönem yaşarken, özellikle ekonomik krizin halkın üzerindeki negatif etkileri genel tema ve konu olarak işlenmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nde parlak dönemini geçirmekte olan Sosyalist Devrim, Amerika'da da yankı bulmuş, özellikle “sanat ideolojinin emrinde bir araçtır” düşüncesi Amerika'daki solcu yazarlarda kabul görmüştür. Halka olayları doğrudan anlatmada önemli rolü olan "tiyatro" bu konuda önem kazanmıştır.

1930'ların önemli yazarı olan Clifford Odets, yazarlık yıllarının ilk döneminde solcu görüşe mensup bir yazar olarak tiyatroyu ideolojinin emrinde bir araç olarak görerek Amerika'da Sosyalist Devrimin gerçekleşmesi için, kışkırtma ve propagandaya önem veren yapıtlar yazmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sert çizgiden vazgeçen yazar, daha yumuşak bir tarzda toplumsal olayları irdelemiş ve Amerikan Edebiyatı'na "tiyatro" alanında önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu alışmada Amerikan Tiyatrosunun gelişimi irdelendikten sonra 1930'lardaki ekonomik krizin Amerikan halkı üzerindeki etkileri incelenmiş ve döneme damgasını vuran Clifford Odets çeşitli yönleriyle araştırılmıştır. Çalışmanın amaçlarından biri de önemli bir yazar olmasına rağmen ülkemizde pek tanınmayan Odets'in Türk okuyucusu ve seyircisine tanıtılmasıdır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği geçen, en zor zamanlarda bile cesaret vererek, her seferinde beni bitmez tükenmez bir sabırla teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Seçkin Ergin'e, bu çalışmayı yapmamız için olanaklar hazırlayan değerli hocam Doç. Dr. Hasan Boynukara'ya, zor dönemimde desteklerini grdğim değerli arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Bülent Tanrıtanır'a ve Dr. Nebahat (Mercan) Yılmaz'a, her zaman desteğini grdğim aileme, çalışmada kolaylık sağlayan başta Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Recai Karahan olmak üzere, Enstitü sekreteri değerli dostum Kemal Demir'e, tüm Enstitü çalışanlarına ve HMYO Bilgisayar uzmanı Necmettin Kaya'ya teşekkür ederim.

Tahir YAŞAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
2. TARİHİ PERSPEKTİF	8
2.1. Amerikan Kapitalizminin 1930'lu Yıllara Kadar Kısa Tarihçesi	8
2.2. 1930'lu yıllarda Stock Marketin Yıkılışı ve Kapitalist Uygulamadaki Çatlaklar.....	11
2.3. Krizin Sosyal Boyutları	14
3. POLİTİK TİYATRO NEDİR?	17
3.1. Tarihi Gelişimi.....	20
3.2. Politik Tiyatronun Amerika'daki Gelişimi	22
3.3. Agitasyon ve Propoganda Tiyatrosu	24
3.4. Sosyalizm Halk Hareketleri ve Tiyatro	27
4. DÖNEMİN TİYATROSU	31
4.1. Dönemin Önemli Tiyatro Yazarları.....	31
4.2. Clifford Odets'in Hayatı ve Eserleri.....	36
4.2.1. Waiting For Lefty.....	38
4.2.2-Till The Day I Die	40
4.2.3. Awake And Sing	41
4.2.4 Paradise Lost.....	43
4.2.5. Golden Boy.....	45
4.2.6. Rocket To The Moon	47
5. TEMATİK YAKLAŞIM	50
5.1. Amerikan Rüyası ve Clifordd Odets	56
5.2. Aile.....	60
5.3. Azınlık (Musevi) Kimliği.....	64
6. TEKNİK YAKLAŞIMLAR	67
6.1. Sahne Tekniği.....	67
6. 2. Simgeler.....	70
7. SONUÇ	75
8. SUMMARY	77
9. NOTLAR	78
10. KAYNAKLAR	84

KISALTMALAR

Comp.	: company
ABD.	: Amerikan Birleşik Devletleri
Agit-Prop.	: Agitasyon ve Propaganda
a.g.e.	: adı geçen eser
c.c.c.	: Civil Conservation Corps.
W.P.A.	: Works Progress Administration
D.L.B.	: Dictionary of Literary Biography
y.y.	: yüzyıl

1. GİRİŞ

Amerika Kıtasında 1900'lerden önce yani 19.yy'da da tiyatro vardı. Ancak bu tiyatro genelde insanları eğlendirme aracı olarak kullanılmıştır. Genelde gezginci tiyatro gruplarının kasaba kasaba dolaşarak aktörlerin hem yazıp hem de rol alıp oynadığı ticari oyunlar olmuşlardır. Amerikan tiyatrosunun bu ilk safhasına ticari tiyatro dönemi de denilebilir. David Belasco adında Amerikalı bir tiyatro yönetmeni bu oyunlara öncülük etmiş ve uzun süre bu oyun geleneğinin devam etmesini sağlamıştır. Bu oyunlarda Belasco'nun dikkat ettiği konu halkın beğenisine uygun konuların seçilmesi ve bu paralelde oyunların sahnelenmesi olmuştur. Bu tür tiyatroya doğalcı tiyatro da denilmiştir. Özdemir Nutku, Dünya Tiyatrosu Tarihi adlı kitabının "A.B.D.de tiyatronun gelişimi" bölümünde Belasco döneminde gelişen tiyatro için şunu vurgulamaktadır: "Ama bu oyunlar yöresel konularla ilgilenmekle birlikte Avrupa'da yazılan doğalcı oyunların yakın bir taklidiydi" (1)

Amerikan Tiyatrosu 20. Yüzyılın başından itibaren yeni bir döneme girmiştir. Bir başka deyişle, Amerikan Tiyatrosu edebi ve sanatsal açıdan gerçek anlamda tiyatro olarak 1900'ların başından itibaren başlar. Amerikalı tiyatro eleştirmeni Gerald M. Berkowitz, American Drama Of Twentieth Century adlı kitabının önsözünün ilk cümlesinde şöyle der:"Amerikan Tiyatrosu, her açıdan, yirminci yüzyıldan itibaren yazılan tiyatrodur." (2)

Gerçek anlamda yirminci yüzyılın başından itibaren Amerikan Tiyatrosu 1945'lerin sonuna dek üç önemli basamaktan geçmiştir.

- 1- 1900-1920 yılları arası bocalama veya arayış dönemi
- 2- 1920- 1930 yılları arası uyanış veya Amerikan Tiyatrosunun Rönesans dönemi
- 3- 1930'lar ve sonrası toplumsal gerçekçiliğin veya solcu anlayışın hakim olduğu ekonomik yıkım ve sonuçlarını gösteren dönem.

Arayış dönemi olarak kabul edilen 1900-1920 yılları arasındaki dönemde Amerikan Tiyatrosu iki önemli sorunla karşılaşmış ve bu sorunlara çözüm armaya çaba harcanmıştır. Bu sorunların birincisi; Avrupa ve özellikle İngiliz tiyatrosunun etkilerinden kurtulmaya çalışmak, ikincisi ise; kendisine özgü karakteristiği olan bir Amerikan Tiyatro anlayışını yerleştirmek. Bu nedenle Gerald M. Berkowitz' in aynı eserindeki şu sözleri çok önemlidir. "Yirminci yüzyıl Amerikan Tiyatrosularının ilk kuşağı kendilerine şu soruyu sormalıydı: Amerikanın yeni tiyatrosu nasıl olmalıdır?"(3)

Bu arayışlar içinde 1900'ların ilk yirmi yılında, Amerikan tiyatrocuları epik, sembolizm, ekspresyonizm, realizm ve trajedi gibi birçok değişik tiyatro türünü denemişlerdir. Amerikan tiyatrosunu bu gelişmesine önderlik yapan en önemli tiyatro yazarı Amerikan Tiyatrosunun babası sayılan Eugene O'Neill olmuştur. Aktör bir babanın oğlu olan O'Neill tiyatro ile iç içe büyümüştür. Amerikan Tiyatrosunu kendisine özgü bir karakteristiğinin oluşması gerektiğine inanmış, değişik türlerde eserler vermiş ve tüm yazarlık yaşamı boyunca daha iyi bir tiyatro için arayış içinde olmuştur. O'Neill bu arayışını sürdürürken Harvard Üniversitesinden Profesör George Pierce Baker ilk kez Amerikan tiyatrosunu daha iyi bir temele oturtmak, yeni yazarlar ve oyuncular kazandırmak için oyun yazarlığı derslerini açmıştır.

1920-1930 yılları arası Amerikan Tiyatrosunun Rönesans yılları sayılmaktadır. Uyanış tarihi olarak kabul edilen 1910'dan itibaren O'Neill'in öncülüğündeki Amerikan yazarlarına dünyaca ünlü tiyatro yönetmeni Arthur Hopkins ABD'de ilk defa bir tiyatro şenliği düzenleyerek destek olmuştur. Onun bu davranışı Amerikan Tiyatrosunu gelişimine katkı sağlamıştır- Hopkins aynı zamanda "Tiyatro Sanatı" adında bir dergi çıkararak yazarların eserlerini yayınlamıştır. Bu dönemde O'Neill, İmparator Jones adlı oyununu tiyatro dünyasına sunarken Elmer Rice, Hesap Makinası; Philip Barry, En Genç ve Bahçe adlı oyunlarını, Maxwell Anderson, İlk Kaçış ve Korsan, Sidney Howard, Ne İstediklerini biliyorlardı, Robert Sherwood, Romaya Giden Yol adlı oyununu yazarak Amerikan Tiyatrosu Tarihine bereketli bir dönem kazandırmışlardır. Bu yazarların ortak özelliği tamamıyla Amerikan coğrafyasına, kültürüne ve geleneğine uygun, Amerikan halkının sorunlarını, yaşantılarını, isteklerini, eksikliklerini gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktaydı. Bu yazarlar Avrupa'da ve Dünya'da meydana gelen tiyatro ile ilgili gelişmeleri takip ederlerken aynı zamanda Amerikan Tiyatrosuna yöresel renkler de katmışlardı.

1930'dan sonraki on yılda Amerikan Tiyatrosunda daha da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 1930lardaki ekonomik çöküşle halkın içine düştüğü yokluk sefalet, evsizlik, göç ve bunlara karşı yapılan çalışmalar, grevler, yürüyüşler tiyatro için yeni malzeme olmuş ve yazarlar toplumsal olaylara yönelerek eserler yazmışlardır. Ayrıca Sovyetler Birliğindeki Sosyalist Devrimle parlayan Marksizm ve sol anlayış kendisini Amerikan edebiyatında da hissettirmiştir. Bu konuda gelişen solcu tiyatroya ünlü Amerikalı tiyatro yazarı Cliford Odets öncülük yaparak dönemin toplumsal sorunlarına parmak basmıştır. Cliford Odets'le Amerika'da ilk olarak tiyatro Sosyalist devrimin propagandası için kullanılmış ve "Agit-Prop" tiyatro türünün gelişmesi sağlanmıştır.

Amerikan Tiyatrosunun gelişiminde tiyatro grupları çok özel bir yer tutmaktadırlar. 20 yüzyıl Amerikan Tiyatrosunun Rönesansı sayılan 1910'lardaki uyanış ve 1920'lerdeki gelişim ile 1930'lardaki verimli dönemle devam eden gelişmelerde Amerikan Tiyatrosunda kurulan toplulukların rolü çok büyüktür. Çünkü bu tiyatro toplulukları Amerika'ya özgü bir tiyatronun gelişimi için uğraşmayı hedef edinmişler, tiyatroya eğilimi olan insanları bünyelerinde toplamış, onları hem tiyatro yazarı hem de aktör olarak yetiştirmelerini sağlamışlardır. Burada deneyim kazanan yazarlar Amerikan edebiyatına ve tiyatrosuna büyük eserler kazandırmış ve tiyatronun gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Amerikan Tiyatrosu Tarihinde toplulukların kurulması düşüncesi daha önce de belirttiğimiz gibi 1910 da Harward Üniversitesinde Profesör Pierce Barker'in açmış olduğu oyun yazarlığı dersleri ile başlamıştır. Bu dönemde ilk olarak iki önemli topluluk kurulmuştur. 1915'te New York'un sanatçılar semti olan Greenwich Village'de Washington Square Players daha sonra Theatre Guild ve ondan sonra da ünlü yazar Eugene O'Neill'in üyesi olduğu Provincetown Players Square kurulmuş ve diğer topluluklar bunları takip etmişlerdir.

Kısaca bu dönemin önemli tiyatro toplulukları şunlardır: Group Theatre, Theatre Union, New Theatre League, Theatre Action and The Labour Stage ve en sonunda Federal Tiyatro Projesidir. Tiyatro Birliği Melodramatik oyunların gelişmesini sağlamıştır. Örneğin Aldert Martz ve George Sklar'ın Dünyada Barış: Karanlık Kuyu, Paul Peter, Sklar ve Martz'ın birlikte yazdıkları İstifçi gibi oyunlar bu alanda yazılmışlardır. Bunun yanında Tiyatro Birliği dışı vurumcu yazar John Howard Lawson'un yetişmesini de sağlamıştır. Lawson'un Yürüyüş Marşı bu alanda yazılmış önemli bir eserdir. Albert Bein, Mark Blitzstein, Irwin Shaw bu tiyatro topluluğunun yetiştirdiği diğer önemli yazarlar olarak tiyatro alanında yerlerini almışlardır.

1930'ların önemli tiyatro yazarı Clifford Odets de bu tiyatro topluluklarında işe başlayan, gelişen ve büyüyen bir yazardır. Odets ilk oyunculuk kariyerine ünlü tiyatro yönetmeni Cheryl Crawford ile birlikte Theatre Guild'de başlamıştır. Tiyatroya eğilimi Olan yetenekli insanlar bu tiyatro toplulukları tarafından alınır hem aktör hem de yazar Olarak yetiştirmeleri için eğitilirlerdi. Dolayısıyla kendi yazdıkları oyunlarda aktör olarak rol alırlardı. Böylece bu insanlar çift yönlü olarak yetişir ve tiyatronun gelişmesine katkıda bulunurlardı. Örneğin Clifford Odets, Sidney Kingsley'in Man in White adlı oyununda Mr. Houghton adında bir hastane çalışanının rolünde yer alırken daha sonra kendi yazdığı ilk önemli oyunu olan Waiting For Lefty de Dr Benjamin rolünü oynanıştır.

Amerikan Tiyatrosuna en önemli katkıyı sağlayan topluluğun Group theatre olduğu söylenebilir. Bu gurubun Amerikan tiyatrosuna çok sayıda aktör ve yazar kazandırdığı eleştirmenler tarafından kabul edilmektedir. Group Theatre'in Amerikan Tiyatrosuna kazandırdığı bazı yazarlar şunlardır: Elia Kazan, John Garfield, Luhter Adler, Stelle Adler, Lee J. Cobb, Franchot Tone, Morris Larnowsky, Maxwell Anderson, Sidney Kingsley ve Clifford Odets.

Özdemir Nutku Dünya Tiyatrosu Tarihi adlı kitabında şöyle der: "Grup Tiyatrosunun yazarlık açısından katkısı ötekilerden daha büyük oldu" (4) Gabriel Miller Clifford Odets adlı kitabında Group Tiyatrosunun ürettiği oyunların genel eğilimi için Groub'un ürünlerini düzenleyen Mordecai Gorelik'in şu sözlerine dikkat çekiyor. "grubun en önde gelen teması; eğer insan tüm dünyayı kazansa ve buna karşı ruhunu yitirirse bundan ne kazanır?" (5)

Gerçekten Miller'in dediği gibi "Group'un Amerikan Tiyatrosuna en büyük katkısı hiç kuşkusuz 1930'ların en büyük oyun yazarı Clifford Odets olmuştur". (6) Odets'in de oyunlarının genel teması Group'un "insanın toplum içinde saygın bir yeri olması" teması Odets'in temalarının özetidir.

Amerikan Tiyatrosunun gelişiminde önemli rol oynayan başka bir kesim de yönetmenlerdir. 1815 1931 yılları arasında yaşamış olan David Belasco Amerikan Tiyatrosunun ilk yönetmeni olarak bilinmektedir. Amerikan Tiyatrosunda daha derli toplu bir oyun anlayışını yerleştirmeye çalışan Belasco aynı zamanda Amerika'nın ilk ticari tiyatrosunun kurucusudur. Fakat Belasconun Amerikan Tiyatrosuna kazandırdığı en önemli şey takım ruhu, düzenli provalar, iyi ışıklandırma tekniği ve oyun disiplini. Ancak birinci dünya savaşından sonra Belasco önemini yitirmiş bir yönetmen olarak kalmıştır.

Amerikan Tiyatrosunun en verimli çağını hazırlayan üç yönetmen Clurman, Strasberg ve Cheryl Crowford olmuşlardır. 1931 yılında bu üç yönetmen Theatre Guild'i kurdular ve 1 yıl sonra da Group Theatre kurarak Amerikan Tiyatrosuna yön vermeye çalışmışlardır. Bu yönetmenler yukarıda adı geçen grupların kuruluşunu sağlayan amaçları Amerikan Tiyatrosunu kendisine özgü bir tarza kavuşturmak ve başka ülkelerin tiyatrolarının etkisinden kurtarmak olmuştur. Kurulan bu Tiyatro gruplarında daha önce adı geçen yazarlar yetişmiştir. Clifford Odets'in yetişmesinde bu üç yönetmenin büyük önemi olmakla beraber Clurman'ın etkisi daha büyük olmuştur. Clurman Odets'in yakın dostu ve arkadaşı olarak kalmış ve oyunlarının yazılmasında, yayımında ve sahnelenmesi de öncülük etmiştir.

Miller, bu üç müstesna yönetmen için şunları söylemiştir. "Group Tiyatrosunu üç yönetmeni Grouptan sonrada Amerikan Tiyatrosunda müstesna bir kariyeri devam ettirdiler." (7)

Sahnedeki değişim. Clifford Odets'in Amerikan tiyatrosunun sahnesine geldiği en büyük yenilik seyirci ve sahne arasındaki sınırları yok etmesidir. Oyunlarında bu sahne tipine sık sık rastlanmaktadır. Oyunlar seyircilerin arasında bulunabildiği gibi seyircilerde oyunlara katılabiliyor.

Clifford Odets'in sahnesindeki en önemli durumlardan birisi de sahnenin ya çıplak alması ya da lüks olmadan sade ve 1930' lardaki ağır ekonomik koşullara uygun orta sınıf insanların yaşantılarını gösterir sadelikte olmasıdır. Olayın geçtiği yerlerin fazla değişmeyen bir sahne düzeni sağlarken, yazarın oyunların çok büyük özelliği de sahnenin basitliğinden dolayı her türlü mekânda rahatlıkla sergilenebilme durumudur. Mıshra, American Leftist Playwrights of the 1930 adlı kitabında Odets'in getirdiği yeni sahne tekniği konusunda şunları yazmıştır:

"Waiting For Lefty seyirci ve oyuncularını birbirinden ayıran çizgiyi silmektedir. Seyirciler oyunun parçası haline geliyor. Tüm tiyatro şoförler birliği üyelerinin bir salonu oluyor. Seyirciler liderlerinin sahnede bir mitingi sevk ve idare etmesini seyretmektedir. Seyircilerin arasına bazı aktörlerin veya seslerin yerleştirerek birliğin üyelerini temsil ettirmesi bir yeniliktir" (8)

Odet'si ünlendiren koşulları şöyle özetlemek mümkündür. Odets'in hayat hikâyesine baktığımız zaman onu tiyatro yazarı yapan etmenlerin en başında onun tiyatroya olan ilgisi ve özellikle aktör olma arzusu gelmektedir. Onun için daha lise yıllarında okulu terk etmiş, babasının işinde çalışmayı reddetmiş ve bu nedenle de babasıyla arası açılmıştır. Çok küçük yaşta sahne ile tanışan Odets yaşamı boyunca sürekli tiyatronun içinde kalmıştır. Önce aktör sonra da ünlü bir yazar olarak, Odets'i bulunduğu konuma getiren önemli olaylardan bir tanesi de ünlü tiyatro yönetmeni Harold Clurmanla tanışması ve onun kurmuş olduğu Group Theatre'e girmiş olmasıdır. Burada grubun diğer üyeleri ile beraber ünlü Rus tiyatro yönetmeni, öğretmen ve aktörü olan Konstantin Stanislavsk'nin tiyatro metoduna çalıştı ve öğrendi. Zaten bu grubun kuruluş âmâcı da toplumu bilinçlendirmek ve değişime uğratmaktı. Betch Fleischman'ın da tanımladığı gibi 'Kendilerinin de bir parçası olduğu toplumu değiştirmeyi amaçlayan ve oyunları iyi değerleri yansıtacak bir grup bireyleridir.'" (9) der.

Şu bir gerçektir ki kendisinin de belirttiği gibi Odets Group Tiyatrosunda çok şey öğrendi. Deneyim kazandı. Politik Tiyatronun ne olduğunu ve sanatın politikanın emrinde olması gerektiği fikirlerini edindi. Böylece sol görüşe ilk adımı da burada atmıştır. Norma Jenckens adındaki Amerikalı eleştirmen Odets'in Group Tiyatrosundaki yetişme tarzı için şöyle diyor. "Genç Odets yapılan tüm

politik ve edebi konuşmaları arzulu bir şekilde dinledi ve sık sık yapılan oyun okumalarına katıldı.” (10)

Tüm anlatılanların yanında Clifford Odets'i kariyerinde üst düzeye taşıyan nedenlerden birisi de Amerika'nın 1930'lu yıllarda yaşamış olduğu ekonomik yıkımdır. Dönemin tüm yazarları için bir malzeme kaynağı olan bu dönem en çok Clifford Odets'i etkilemiştir. Çünkü o kendisini sokaktaki her insanla özdeşleştirebilmiş bir yazardır. Halkın içine düştüğü yoksulluk, çaresizlik, umutsuzluk, sefalet onu etkilemiş, politik tiyatro eserlerini yazmasına neden olmuştur. Waiting for Lefty ve Till the Day I Die kitleleri arkalarında sürüklemiş oyunlarının ikisidir. Halkın kurtuluşunu sosyalist devriminin gerçekleşmesinde bulmuş onun için Komünist partisinin üyesi olmuştur. Daha sonra bunun yanlışlığını görmüş partiden ayrılmış ve tamamıyla toplumsal olayları anlatan eserler yazmıştır. Onun için en önemli sorun insanların içine düştüğü buhrandan kurtuluşu ve insanın erdemli bir yaşam sürebilmeleridir.

Birçok eleştirmen Clifford Odets'i bir ideolojik idol olarak görmüştür. Özellikle yazarlık döneminin ilk yıllarında yazdığı Waiting for Lefty ve Till the Day I Die'yin agıt-prop türden olması yazarın böyle ünlenmesine neden olmuştur. Waiting For Lefty oyunundaki işçi liderlerinden Agate'nin attığı "işçi sınıfının fırtına kuşları" (l l) sloganı Odets'e komünist imajını iyice mal etmiştir.

Brooks Atkinson "The Lively Years 1920-1973" adındaki kitabında Beth Fleischman, "Odets" adlı makalesinde Odets'in proleter dramının öncüsü olduğunu ileri sürerler. (12)

Joseph Wood Krutch, The American Drama Since 1918 adlı kitabında Odets için şöyle der: "Birçok arkadaşı gibi o açıkça sanatın silah olduğuna inanmıştır. Fakat doktriner olmadan tüm cesaretini inancından almaktadır" (13)

Yukarıda adı geçen eleştirmenlerin görüşlerine rağmen, Odets daha çok Amerikan Kültür ve yaşamını özellikle Amerikan düşü bağlamında irdelemiştir. Özellikle Golden Boy adlı oyununda Amerikan düşünün bir yergisini bulmak mümkündür. İyiliğin saflığın ve dürüstlüğün üzerine kurulmuş bulunan Amerikan düşündeki çalışarak, tutumlu davranarak ülkedeki fırsatlardan faydalanarak zengin olmayı ön görürken bu düşün kapitalist sistemin gelişmesiyle omdan kalktığı, başarının sadece zengin olmak, istediğini ne pahasına olursa elde etmek ve zenginleşen insanların diğerlerini ezip geçmeleri anlamına geldiği görülmektedir:

Odets, Awake and Sing, ile Paradise Lost adındaki oyunlarda Amerikan rüyasının bitimine işaret etmektedir. Yıkılan, açlık sefalet içinde kalan ailelerin durumu bize Amerikanın artık bir fırsatlar ülkesi olmadığını göstermektedir.

İnsanlar büyük ekonomik yıkımla her şeylerini yitirmiş açlık ve sefaletle uğraşmaktadırlar.

Özetle, bu çalışmada Odets'in sanat yaşamının gelişim çizgisine göre, onu iki yönüyle tanımayı amaçladık. Birincisi ideolojik yönü diğeri ise "aile" "sanat" "ikili ilişkiler" ve "kuşak farkı" gibi temalara ağırlık vererek ideolojik kaygıları bir kenara bıraktığı dönem olmak üzere özetledik.

İkinci dönemin en önemli eserlerinden biri olan *Golden Boy* da Amerikan rüyasının yıkılışı, kapitalist sistemin yarattığı insan tipinin özelliği, Joe Bonaparte'nin şahsında gösterilirken yine ailenin önemi, sanatın insan için insan doğasından dolayı gerekliliği anlatılmış iki ayrı kuşağın farklı kişileri baba Bonaparte ile oğlu Joe arasındaki dünya görüşü farklılığı ve kuşak çatışması açıkça görülmektedir. Odets *Rocket to the Moon* adlı oyunuyla yazarlık çizgisini iyice Amerikan gerçekçi yazarlarının çizgisine çekmiştir. Yazar ekonomik sıkıntıdan dolayı insanların durumlarını irdelerken diğerk taraftan güzel bir aşk hikayesini de okuyucusuna ve seyircisine yansıtmıştır.

Bu görüşler çerçevesinde tezi "Giriş", "Tarihi perspektif", "Politik Tiyatro nedir?", "Dönemin Tiyatrosu", Eserlerin Tanıtımı", "Teknik Yaklaşımlar" ve "Sonuçla" tamamladık. Birinci bölümde yazarı ve oyunları daha iyi anlayabilmemiz için dönemin tarihi, toplumsal, kültürel ve ekonomik alt yapısını çizdik. Odets'in en önemli temsilcisi olduğu Politik Tiyatroyu ikinci bölümde genel hatları ile tanıttık. Dönemin Tiyatrosu bölümünde yazarları kıyaslamalı olarak tanıdık. Amacımız Odets'in yerini belirlemek ve katkılarının altını çizmekti. Türk okuyucusunun tanımadığını tahmin ettiğimiz *Waiting for Lefty*, *Till The Day I Die*, *Awake And Sing*, *Paradise Lost*, *Golden Boy* ve *Rocket To The Moon* adlı eserlerinin olay örgülerini kısaca verirken belli başlı temaların işleniş biçimini irdledik. Bu konular 'Aile', "Amerikan Düşü", "Azınlık kimliği" esas olmak üzere "Sanat ve Materyalizm", "ikili ilişkiler" temalarını da içerdi.

Kitabımızda Odets'i Türk okuyucusuna bilinen ve bilinmeyen birçok yönüyle tanıtmak, onun hakkında sloganlaştırılmış yargıları mercek altına alarak tartışmak ve böylece tarafsız bir analiz yapmayı amaçladık

2. TARİHİ PERSPEKTİF

2.1. Amerikan Kapitalizminin 1930'lu Yıllara Kadar Kısa Tarihi

Amerika'ya göç eden insan gruplarına bakıldığı zaman ilk göç edenlerden itibaren bunların kişisel ve kamusal anlamda özgürlüğe değer veren insanlar olduğu görülür. İngiltere'de sınıfsal ve dinsel kavgalardan, kralların baskısından özgürlüğe doğru yeni dünyaya göç eden bu insanların kuracağı sistem özgürlükçü bir sistemden ve geliştirecekleri ekonominin de ancak serbest ekonomi düzeninden başka bir şey olamazdı. Zaten İngiltere'den göç yoluyla gelenlerin içinde serbest ticaret yapmak isteyen tüccarların da olduğu çoğu kaynaklarda anlatılmaktadır.

Koloni döneminden itibaren Amerikan toplumunun üzerinde önemli bir etki kuran puritanların (din adamlarının) da herkese çok çalışmayı, tutumlu olmayı ve sabırlı olmayı tavsiye ettikleri, bundan da başarılı oldukları tarih ve edebiyat eserlerinde açıkça görülmektedir.

Amerika'ya gelen İngilizler her ne kadar ilk dönemlerinde kendi ülkeleri adına koloniler kurmuşlarsa da daha sonra 17. yüzyılda kısa bir sürede birleşerek Birleşik Devletlerin temelini atmışlardır. Yeni kurulan bu devlet insan özgürlüklerine önem veren, ilerlemeyi öngören ve Aydınlik çağının bilimselliğine değer veren bir devlettir. İnsanların önlerinde keşfetmesi gereken bir dünya ve herkese yetecek zenginlik vardı. O halde herkes çok çalışmalı, zengin olmalı ve toplum öncüleri de yeni yerler keşfetmeliydi. İlk gelen göçmenlerin kendi ülkelerindeki dost ve akrabalarına gönderdikleri mektuplarda bu yeni dünyanın bir fırsatlar ülkesi olduğunu açık olarak yazarlar. Onları da oraya gitmeleri için teşvik ettiler.

1776'de Amerika bağımsızlığını ilan ederken toplumun büyük bir çoğunluğu kırsalda yaşayan çiftçilerden, tarımla uğraşan insanlardan oluşuyordu. Nüfusun yoğun olduğu şehirler henüz oluşmamıştı. Koloni hayatı canlılığını devam ettirmekteydi. Ancak geniş malikane ve çiftliklerin olduğu, insanların daha çok toprağa bağlandığı, köleliğin çok katmerli bir şekilde yaşandığı Güneye karşı yaygın gücünün gelişmesi ve yaygınlaşması Benjamin Franklin gibi insanların yön verdiği Kuzey bölgesi kültürel ve ekonomik açıdan daha iyi; insan özgürlüğüne verdiği değer bakımından çok daha ileriydi. Nihayet köleliğin kaldırılması için ilk girişimler burada başlar. 1861-1865 yılları arasında yapılan iç savaştan sonra Amerikan ekonomisinde ve yönetim sisteminde baş döndürücü gelişmeler meydana gelmiştir. Başka bir deyişle iç savaş Amerikan kapitalizminin dönüm noktalarından birini meydana getirmiştir.

Daha çok toprağa bağlı bir ziraatçı toplumundan endüstri toplumuna doğru hızlı bir geçiş başlar. Örneğin, su gücünün yerini buhar gücü, kol gücünün yerini makine gücü alır. Böylece makinanın kısa sürede başardığı bol ve hızlı bir üretim dönemine girilir. Büyük fabrikalar kurulur ve binlerce işçi fabrikalarda çalışmaya başlayarak mal üretir. Bunun sonucunda yoğun işçi toplulukları oluşur. Bir fabrikanın sahibi olan patronun emrinde binlerce işçi çalışmaya başlar. Bu durum işçi ve patronlar arasındaki eski geleneksel sıcak ilişkilere karşın olumsuz ve acımasız ilişkilerin doğurur. Bu durumda sadece para gücüne sahip olan kişiler ekonomik güçleriyle politikayı da ellerine geçirir ve böylece politik merkez yavaş yavaş el değiştirir. Kültür düzeyi düşük, cahil ve acımasız olan bu zenginler sosyal problemlerin de başlamasına neden olurlar. Bazı sonradan görmeler politik gücü ellerine geçirince politikada rüşvet, dolandırıcılık ve kokuşmuşluk meydana gelir. Bu dönem dejenerasyonun başlangıcı olarak da kabul edilir. Amerikan vatandaşları bu durumdan çok şikayetçi olurlar ve şöyle sert bir görüş geliştirir:

"Amerikan başkanı kendisi bir hırsızdır. Amerikan yönetimi her seviyede daha önce hiç böylece dolandırıcılıklara yenik düşmemiş: Sivil erdem hiç bu kadar ayaklar altına alınmamıştır."(1)

1880 li yıllarda güç tamamıyla bir zengin grubun eline geçer, ekonominin lideri ve kaptanı olma sıfatını eline geçiren bu zenginler milli kahraman olarak ilan edilir ve ödüllendirilirler. Örneğin, dönemin ilk gerçekçi yazarlarından Henry James, William Dean Howell da bu sosyal ve ekonomik durumu yeren eserler yazar. Mark Twain eserlerinde bu dönemi debdebe ve şaşaalı dönem olarak anlatır.

Gelişmeler bununla da bitmez, demir yolları ağının gelişmesi ile uzun yollar kısalır. Köylerden, çiftliklerden ve kırsaldan şehir pazarlarına kolayca ürünler getirilip satılır. Böylece ticari hayatta büyük canlanma olur. Bunun yanında kırsaldan şehre göç dalgası da başlar. Büyük fabrikaların kurulması ve köyden kente göç Amerika'da büyük şehirlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde üretim, ticaret, kentleşme, endüstrileşme ve modern hayat her şey katlanarak gelişmiştir. New York ve Chicago gibi şehirlerinde nüfus patlaması olur. Bu da beraberinde kentleşme problemini, varoş olgusunu ve toplumda ahlaksal bozulmayı veya yabancılaşmayı meydana getirir.

20. Yüzyıla girilirken Amerika'da sosyal ve ekonomik değişmeler daha da büyüyerek hızlanmıştır. Örneğin 1890'lı yıllarda Amerika'daki telefon sayısı tüm Avrupa ülkelerindekinden daha fazla idi. Bu durum iletişim alanında meydana gelen gelişimin büyüklüğünü göstermektedir. Artık bir haber kısa bir

zamanda tüm ülkeye eskisinden defalarca daha hızlı bir şekilde yayılabiliyordu.

Elektrik, petrol ve çelik üçlüsü sanayi toplumunda temel rol oynamaya başlamıştır. Şehirler daha da büyüdü ve elektriğin ışıltılı hayatı onları daha da çekici hale getirdi. Ulaşımında otomobil dönemi başlar. Büyük holdingler firmalar ve fabrikalar yüzbinlerin şehre göç etmelerini sağlar. Zaten baştan beri bir fırsatlar ülkesi olarak kabul edilen ülkeye Doğu Avrupa ülkelerinden büyük göç devam eder. 1870- 1890 Yılları arasında Amerika'nın nüfusu 2'ye katlanır. Büyük şehirlerin nüfusu dört veya beş misli artar. Tabii bu büyük gelişme beraberinde insanların eğitim problemini de doğurur. Bu nedenle açılan okulların oranı iç savaştan sonra 1900'lü yıllara kadar otuz beş kat artar. Kolejer ve Üniversiteler açılır. Eğitimde araştırmaya yönelik çalışmalar yapılır.

Bu bilgiler ve tüm bu gelişmeler gösteriyor ki Amerikan kapitalist sistemi baştan itibaren serbest rekabete dayanan, özgürlükçü ve gelişmeci bir sistemdir. Oysa Kapitalizm deyince kötü bir sistem ve yönetim tarzında yozlaşma da söz konusu olabilir. Ama kapitalizm de kendisine göre yasaları, kurumları, kuralları, ahlaki değerleri, yasal kuruluşları ve kendisine has bir dünya görüşü olan bir sistemdir.

Büyük ekonomik ve endüstriyel gelişmelerle dünyanın önden gelen ülkelerin arasında en başta yer almaya başlayan Amerika' da 1920'li yıllar çok büyük bir öneme sahiptir. Çünkü I. Dünya savaşında silah endüstrisini deneme fırsatını bulan ve geliştiren A.B.D'de 1920'ler Amerika'nın zenginleşme rüyasını en üst noktaya almıştır. Ne var ki, 1929 da olagelen "Stock Market" in çöküşü ile birlikte ekonomik depresyon da yaşanmıştır. Çok hızlı bir şekilde zenginleşme rüyası bu dönemin hemen sonunda bitmiş: yoksulluk ve sefalet yılları çiftçiler ve orta sınıf için başlamıştır.

1920'lerden 30'lara geçiş konusunda Kshamanidhi Mışra "Background of the Nineteen Thirties" adlı makalesinde şöyle der:

"ABD dünyadaki kapitalist lideri olmaktadır. Hatta savaş öncesi emperyalist gelişmede ABD dünyanın en güçlü endüstrileşmiş ülkesi oldu. Birinci dünya savaşı ABD ekonomisine yıkım yerine gelişme kolaylığı sağlamıştır. Savaş Avrupa ülkelerine sayısız zarar verdi. Fakat Amerika'ya pek dokunmadı dahası ABD savaş sırasında diğer ülkelerin gıda, ham materyal ve savaş malzemesini tedarik ederek büyük karlar elde etmiş ve böylece savaş krizini avantaj haline dönüştürmüşlerdir." (2)

Otomobil sanayinin devleştiği, insanların daha da zenginleştiği bu dönemde bazı şeylerin ters gittiği gözlerden kaçmıştır. Patronlar işçileri kendi çıkarlarına

uygun kullanmış, sıradan insan yavaş yavaş fakirleşmiş, özellikle çiftçiler ürettikleri malların karşılığını alamaz duruma gelmiş ve böylece orta ölçekli holdingler iflas etmeye başlamışlardı. İnsanlar ağır vergilerin altında kalkamaz olurken zenginler daha zenginleşmiş yoksullar ise daha da sefaletle itilmiştir. Maalesef 1920'ler Amerika'da kanunsuzluk yılları olarak tarihe geçmiştir. 1928 de işsizlik Amerika tarihinin en yüksek seviyesine ulaştı. Böylece 1930'lu yıllardaki büyük ekonomik çöküş dönemine zemin hazırlanmış. Savaş esnasında birçok Amerikalı devlet işlerine ve bağlantılarına yatırım yapmıştır. Amaç mümkün olan en kısa zamanda zenginliğe ulaşmaktır. Hafta bazılarını daha ileri giderek daha hızlı metotlar bulmaya çalışmıştır.

2.2. 1930'lu yıllarda Stock Marketin Yıkılışı ve Kapitalist Uygulamadaki Çatlaklar

Tüm ekonomik sistemlerin belli kuralları, yasaları ve uygulama prensipleri vardır. Bu prensipler ve yasalar uygulanmadığı zaman sistemde çatlaklar ve çökmeler meydana gelir. Özellikle insanoğlunun benciliği aşırı kazanma hırsı başka bir deyişle aşırı mülkiyet arzusu ve aç gözlülüğü kontrol edilemezse beraberinde sefalet, yıkım ve felaket getirir. Bunun en büyük örneği de 1930 lu yıllarda Amerika'da Yaşanan büyük ekonomik çöküş dönemidir.

Kapitalizm de kendisine göre kuralları, yasaları ve geleneği olan bir sosyal sistemdir. Temeli serbest ticarete, rekabete ve paraya yani kapitale dayanan bu sistem Amerika'da kuruluşundan 1930'lu yıllara kadar zaman zaman sarsıntılara uğramıştır. Ama bu krizler kısa süreli yani geçici olmuşlardır. Dolayısıyla toplumu aşırı derecede sarsmamışlardır. 1930'lardaki ekonomik çöküş uzun süreli, ekonomiyi temelinden sarsıcı, yıkımcı ve tam bir felaket olmuştur. Bunun sebeplerine baktığımız zaman kapitalist sistemdeki bazı yanlış uygulamalar, (aşırılıklar, kanunsuzluklar, aşırı para kazanma ve çok kısa zamanda köşeyi dönme arzusu olmuştur.)

Bu ekonomik depresyonun insanların üzerindeki etkileri o dönemin önemli yazarları olan J. Steinbeclg W. Faulkner, E. Hemingway, j. Dos Passos gibi yazarlara önemli malzeme teşkil etmiştir.

İdarenin sanayiye, gelişmeye ve ekonomiye müdahale etmeme (laissez faire) prensibi Amerika'ya hem zenginliği hem de Sosyal Darwinizmin kenara ittiği insanlara sefaleti beraberinde getirmiştir. Örneğin 1920'ler bir zenginlik dönemi olmasına rağmen 1930'a kadar her yıl ortalama 600 banka batmıştır. Bu bankaların çöküşünden 20 bin diğer iş alanı etkilenmiştir. Bu durum 2.2 milyon kişinin işsiz kalmasına neden olmuş bu da yüzde beşlik bir işsizlik anlamına gelmektedir. 1930'ların başında işsizlik hızla artıp piyasalarda büyük düşüş

başlayınca kriz dalgası artık önlenemez bir hal almıştır. Böylece sistemin daha önce örtbas edilen bazı zaafı kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Bu zaafın başında Amerikan endüstrisinde kronikleşmiş bir hastalık olan karlı bir şekilde satılabilecek miktardan çok daha fazla malı üretip piyasaya sürerek zararına satışların yapılmasına sebep olmaktadır. Zamanla piyasada o kadar çok mal bulunur ki fiyatlar kontrol edilemeyecek şekilde düşer ve artık fabrikalar ve firmalar sattıklarıyla çalışanların maaşını bile karşılayamaz olur. Aynı durum tarım alanında da baş gösterir. Piyasada meydana gelen aşırı derecedeki ürün birikimi ve satamama durumu hızlı iflaslara yol açar.

1930 lardan önce kendini gösteren bu tehlike sinyallerini önemsemeyen kapitalist sistem zaten iflas durumunda olan büyük halk kitlesine altından kalkılamayacak olan ağır vergi yükünü de bindirdi. Bu da kapitalist sistemdeki ikinci önemli çatlağı meydana getirmiştir. Aşırı üretim karşısında çok güdük kalan çiftçi ürünlerinin fiyatları vergileri bile karşılayamaz oldu. Buna bağlı olarak çok sayıda holding ve firma iflas etti. Hızlı olarak işçiler işten çıkarılmaya başladı. Böylece işsizler ordusu hızla arttı. Milyonlarca insan aç ve işsiz bir şekilde sefil bir duruma düştü.

Böylece çiftçiler vergileri ve dağ gibi büyüyen borçları ödeyemez durumdaydı. On yılın sonu çiftçilerin kentlere genel göçlerinin veya çıkışlarının tehlikesinin alarımını veriyordu. Dahası New York'taki "Charity Organization Society" yönetimi Şubat 1928'deki işsizliğin savaş sonrasındaki dönemlerin en ciddi olduğunu kayıt ediyordu. Çiftçilerin bu durumlarının nedenlerinden en önemlisi olarak çoğu Amerika'lı yatırımcının kolay ve hızlı para kazanma düşüncesiyle savaş sırasında ve daha sonra silah yapımında devlet sektörüne yatırım yapmayı tercih etmeleri gösterilebilir. Yine Mışra'ya göre:

"Amaç zenginliği mümkün olan en kısa zamanda yakalamaktı. Hatta daha hızlı metodlar bulmaya çalıştılar. Sanki tüm ulus para deliliğine yakalanmıştı (1)

Amerikan kapitalist sisteminin çatlamasının birçok sebebi vardı. Ama bunların en önemlisi delilik derecesine varan aşırı üretim ve çok kısa zamanda zengin olma hırsıydı.

Çok önemli nedenlerden birisi de adaletsizlik olarak düşünülmekteydi. Vergi veren halka dönük sosyal desteklerin adil dağıtılmaması nedenlerden biridir. Anormal yüksek olan endüstri ve federal vergi politikası zenginlere yarayan kötü bir dağılım sağladı. Yani 1929 da ulusal gelirin yüzde 26 sı alıcıların yüzde beşine gitmiştir.

Bütün sosyal sistemler insanların mutluluğunu temin etmek zorundadır. Bunu sağlayamayan sistemler mutlaka yıkıma uğrar. Amerikan kapitalist sisteminin 1930'lu yıllarda geçirdiği sarsıntının temel nedenlerinden birisi de bu sosyal adaletsizlik ve buna bağlı olarak meydana gelen düzensizlikti. Özellikle makine çağının buna bağlı olarak çok hızlı ve ani gelişimi bazı önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Makinalar hızla insanın yerini alınca binlerce işçinin yapabileceği işi yapmaya başladı. Bunun hem avantajı hem de dezavantajı olmuştur. Avantajı çok kısa sürede çok miktarda mal üretmek mümkün olmuştur. Az emeğe karşı çok iş ve üretim sağlanmıştır. Ancak yerlerini ve işlerini makinaya kaptıran yüzbinlerce insan işsiz kalmış ve sefaletle yüz yüze gelmiştir. Diğer taraftan makinalar o kadar çok üretim yapmıştır ki üretilen mallar müşteri bulamamıştır. Bu sefer fazla üretilen bu ürünler zararına satılarak mevcut çalışanların ücretleri ve vergileri bile zor karşılanmıştır. Bu durumda insanlar tam bir çelişki olarak varlık içinde sefalet ve açlık yaşamışlar. Bu durum kapitalist sistemin makine çağındaki acımasızlığını ve sistemin düzensizliğini göstermektedir- Amerikana Ansiklopedisinde bu ilginç durum özetle şöyle anlatılmaktadır. Bazı insanlar işsiz kaldı çünkü makinalar öyle üretim yapıyordu ki artık o insanların hizmetine ihtiyaç yoktu; diğer taraftan başka insanlar açtı çünkü makinalar o kadar mal üretmişti ki onlar karlı satılamıyordu. Böylece karlar düştü, kapital eksildi ve işsizlik büyüdü. Bu sosyal bir düzensizlikti.

Bu durum karşısında Amerika'da işsizlik inanılmaz boyutlara ulaştı. 1929'da 5 milyon olan işsizlerin sayısı 1932 yılına kadar 15 milyona ulaştı. Bu tam anlamıyla sosyal bir patlamadır. Kapitalist sistemin yıkılışıdır.

Bankaların çöküşü Amerikan Kapitalizmindeki bir başka önemli olaydır. Yığılarak artan gelirlerin düşüşü, gerileyen dış ticaret ve fiyatların düşmesi, çıç gibi artan işsizlik ve mevcut değerlerin kaybolması, Amerikan bankalarında büyük bir likidite krizine neden oldu. Para akışının durması bankaların tek tek kapanmasına neden olmuştur. Dışarıdan bankalara akan paranın durması kapital değeri silip süpürmüştür. Borsalar iflas etmiştir ve değerli kağıtlar sıfır değerine düşmüştür. Bu durum sistemdeki çok büyük bir çatlağın açık bir ispatıydı. 1929-1932 yılları arasında 11 bin banka iflas ederken 2 milyar liralık depozito yok olmuştur. Doğal olarak çoğu bankanın iflasları onların Stock markete çok derin olarak bağlı fazla yatırıma yönelmeleriydi.

Bu krizden dolayı çok büyük bir şoka giren bankalar 1933 yılında Başkan Roosevelt tarafından 2 haftalık bir tatil için kapatılır. Roosevelt'in bu konuda aldığı diğer önlemlere ileriki sayfalarda değinilecektir. Ne yazık ki Dünya piyasalarındaki bu sarsıntı Amerika' da çok uzun süreli olmuştur. Buna sebep olarak krize karşı başta İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri altın

rezervlerini dış ticareti desteklemek için piyasaya sürmelerine rağmen Amerika'da yönetim ve merkez bankası hiçbir önlem almamış ve piyasaya müdahale etmemiştir. Ancak 1933 yılından sonra hazinedeki altın rezervleri müdahale için piyasaya sürülmüştür. Ama bu çok geç kalan bir müdahale olmuştur.

2.3. Krizin Sosyal Boyutları

Amerika'daki ekonomik kriz hiç kimsenin tahmin edemeyeceği boyutlara ulaşmıştır. Amerikalıların büyük bir kesimi piyasaya, Stock markete yatırım yapmıştır. Fakat borsanın ani ve patlama derecesindeki sarsıntılı yıkılışı insanların, çıldırmasına da vesile olmuştur. Yatırımcıların temsilcileri devleti kayıpları için sorumlu tutmuşlardır. Büyük servetler edinmek ve kısa süre de zenginleşmek için yapılan yarışta insanlar birden kendilerini yoksulluk ve sefalet içinde bulmuşlardır. Yoksulluğun acı tecrübesiyle karşılaşan insanlar, gururlarını, haysiyetlerini ayaklar altına sererek dilencilik yapmaya veya yardım ve bağış toplamaya başlamışlar. Bu utanç verici duruma dayanamayanlar intihara bile yeltenmişlerdir.

Zengin insanlar veya iyi bir hayat standardına sahip olanlar bile bu durumdan etkilenmiştir. Maaşlarının kesilmesi, gelirlerinin azalması nedeniyle yanlarında çalıştırdıkları insanların işlerine son vermek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda işsizlik giderek yayılan bir fenomen haline gelmiştir. 1932 yılının sonlarında işsizler ordusunun sayısı 17 milyona ulaşmıştır. Çünkü kapitalist sistemin tarihinin en büyük düşüşünün sonucu olarak binlerce fabrika kapanmış, kaynaklar kurumuş ve işsizlik had safhaya yükselmiştir.

İşsizlik birçok alanda insanları can evinden vurmıştır. Evsizlik bu döneminin en büyük sorunları veya sosyal problemlerinden biri olmuştur. Köyünü, kasabasını, çiftliğini terk ederek geçici de olsa bir iş bulma umuduyla büyük kentlere göç eden insanlar ev bulamama problemiyle karşılaşmış ve başını sokabileceği sıcak bir yuva özlemine düşmüştür. New York'ta binlerce insan boşalan fabrikaların koridorlarında, tren istasyonlarında, boş kapı eşiklerinde ve park banklarının üzerinde yatarken Chicago'da binlerce kişi Grand Park'ın yeşil çimenlerini mesken edinmiştir.

Depresyon sırasında çiftçilerin durumu felakete dönüştü. Hatta 1920'lerde bile Onların durumu pek iç açıcı değildi- Onlar borçlarını ve vergilerini bile ödeyebilecek durumda değildi. Krizden sonra yüzlercesi iflas etti ve yerlerini satmaya zorlandılar. Perişan ve yoksullaşan çiftçiler daha önce kendilerine ait olan çiftlik ve holdinglerinde kiracı konumuna düştü ya da yerlerini terk ederek işsizler ordusuna katıldılar.

Krizden etkilenen önemli müesseselerden biri de ailedir. Aile bireylerinin ilişkileri ciddi bir şekilde bozulmuştur. Daha önce ailenin ekmeğini kazanan kişi olarak ailesinden sadakat ve saygı gören aile reisleri, artık maalesef aile bireylerinin yanındaki bu saygınlıklarını yitirmişlerdir, çünkü işsizlikten dolayı eve bir şey getirememekteydiler. Kriz insanların üzerinde ciddi bir geri tepme psikolojisi yaratmıştır. Önceki yıllarda insanların sahip olduğu o iyimserlik havasının yerini çok koyu ve derin bir karamsarlık almıştır.

Büyük ekonomik kriz eğitim ve öğretimi de vurmuştur. Bu dönemde okullara yapılan yatırım %18 kısılmış çocuklar ve gençler okullara gidemez olmuş ve üniversitelere giden öğrencilerin sayısı ülke genelinde 8.5% oranında azalmıştır.

Amerika'daki ekonomik kriz bazı etnik grupları daha fazla etkilemiştir. Özellikle beyazlar ve zenciler arasındaki fırsat eşitsizliği farklı etkileşim meydana getirmiştir. Beyazlar her ne kadar etkilenmişse de, zenciler çok daha fazla yoksullaşmış ve çok daha ağır şartlarda hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Gerçekte ekonomik kriz esnasında da işlerini ilk kaybedenler zenciler olmuştur. Zenciler kötü zamanlarda beyazlardan önce işlerini kaybetti. Güneyde ortakçı olan ve o çiftliklerin sakini olan bir grup zengin çiftçi hiç mukayese edilmeyecek derecede krizden etkilenmişlerdir.

Tüm bu olayların sonucu olarak ülkede grevler, acitasyonlar, protesto yürüyüşleri, günün normal olayları olmuştur. 6 Mart 1930 da ülke çapında işsizliği protesto yürüyüşü yapılmış. Bu protestolar durmadan devam etmiş, ülkenin her yanına yayılmıştır. Ama açlığı ve sefaleti protesto eden ve yönetimi bu konuda önlem almaya davet eden ilk eylem Kasım ve Aralık 1931 yılında yapılmış. Kongrenin açılış günü olan 7 Aralık 1931 tarihinde en büyük eylem düzenlenmiş, yüz binlerce insan kongre sarayına doğru yürüyüşe geçmiş ve açlığa karşı hemen önlem alınmasını talep etmişlerdir. 1932 ilkbaharında açlığa ve sefalete karşı yapılan yürüyüşlerde meydana gelen kargaşada Michigan ve Dearbon'da ilk kanlı eylemler gerçekleşmiştir ve böylece sosyal eylemlerin boyutları kan dökmeye varıncaya kadar genişlemiştir. Evsizlerin Washington'da gerçekleştirdiği ve I. Dünya savaşından dolayı yönetimden tazminat istediği büyük yürüyüşte yönetimin cevabı göz yaşartıcı bomba ve kötü muamele olur. Böylece olaylar giderek karmaşık hale geldi. Bu yürüyüş esnasında bazı vatandaşlar askerlerin ateşine hedef olur ve hayatlarını yitirir.

Yoksulluk, açlık ve sefaleti ile Amerikan halkını canından bezdiren ekonomik krizin bazı olumlu sonuçları da olmuştu. Bir başka deyişle Amerikalıların kıssadan hisse çıkarmalarına neden olmuştu: Olumlu gelişmelerin başında 1932 yılında yapılan seçimlerde Franklin Delanor Roosvelt'in ezici bir çoğunlukla seçimleri kazanması olmuştur.

Başkan Roosevelt hızla sorunların üzerine gitmeye başlamış ve halkın tekrar kendi öz güvenini sağlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla kriz yıllarında oluşan o kapkara karamsarlık havası yeniden yavaş yavaş iyimserliğe bırakmıştır. Fakirler, açlar evsizler ve öğrenciler devlet tarafından desteklenmeye başlanmıştır. Bu çalışmalarını gerçekleştirmek için hükümet "CCC". Civilian Conservation Corps ve "WPA" Works Progress Administration gibi kuruluşları kurmuş ve halkı buralara kanalize etmeye çalışmıştır. Belki gerçek anlamda çok mükemmel bir sonuç elde edilememiştir ama azda olsa yaralar sarılmış ve İnsanlar yeniden umutlanarak kendilerine güvenmeye başlamışlardır- Bankalar yeniden canlandırılmış, ülke değişik bölgelere ayrılarak ona göre kalkınma projeleri geliştirilmiştir. Yoksullara, gücü ve parası olmayanlara para verilir, iş yapamayan çiftçiler desteklenerek ayakta kalmaları sağlanmıştır.

Tüm bunların yanında Edebiyat ve sanatta da yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Kısa bir süre öncesine kadar egemen olan edebi akımlar arasında Toplumsal Gerçekçilik ivme kazanır ve yazarlar ekonomik krizin sonuçlarını ve sebeplerini malzeme olarak kullanır. İnsanların yaşadıkları olumsuzlukları dile getirmek isterler. Özellikle tiyatro ve roman yazarları meseleyi gerçekçi bir gözle ele alır ve somut çözümler önerirler. Seyirciye daha yakın olan tiyatro çok etkileyici bir rol üstlenir. Böylece "agit. prop" (agitasyon ve propaganda) ağırlıklı eserler verilerek halk harekete geçirilmek istenir Kapitalizme karşı Marksizm tek çıkar yol olarak önerilir. Bu konudaki bilgiler daha sonraki bölümlerde görüleceği gibi daha açık ve detaylı incelenecektir.

3. POLİTİK TİYATRO NEDİR?

Politik tiyatro tarihine bir göz atmadan önce politik tiyatronun ve politikamın ne olduklarını ve ne ile ilgilendiklerinin öğrenilmesi gerekmektedir. Önce politika nedir? Politika direkt olarak yönetim sistemleriyle ilgilenmek olarak anlaşılır. Sistemler nasıl kurulur, nasıl değiştirilir? Bu değişikliklerde bireyler nasıl bir görev yapar? Yönetim sistemlerinin arasındaki ilişkiler, aralarındaki yardımlaşma ve rekabet durumu, savaş ve barış durumu, bireylerle ilişkileri, partiler arasındaki ilişkiler, ideoloji yapıları gibi tüm konular politika kapsamının içindedir. Politika tüm bu konularla yakından ilgilenir. Özet olarak politika bir sosyal sistemin yönetim tarzını belirleme çalışmasıdır denilebilir. Yukarıda verilen tarifte devlet yönetimi olarak politikanın anlamı açıklanmıştır. Günümüzde politika çok daha geniş kapsamlı olarak kullanılmaktadır- Sözlük anlamı olarak 'politika': yol, yöntem, çok yönlü anlamına gelmektedir. 'Poli' ve 'Tika' kelimelerinden birleşik bir kelime olarak meydana gelmiştir. 'poli'=çok, 'tika'=yol, yüz. Böylece kelimenin çok yönlülük, çok yüzlülük anlamına geldiği görülmektedir. Bugün politika kelimesi siyaset veya devlet yönetimi tarzından başka yerlerde de rahatlıkla kullanılmaktadır. Bir siyasi partinin kendisine özgü dünya görüşü, iktidara gelmek için izlediği yol olduğu gibi artık ekonomik kuruluşların, şirketlerin ve holdinglerin de piyasada tutunabilmek varlıklarını devam ettirmek için kendilerine has politikalar üretmek zorundadır- Bankaların, fabrikaların politikaları kendi alanları ile ilgilidir. Kimisi kaliteli mallar üretip ünlü markasıyla karlı işler yapmayı seçerken diğeri kredi kartlarıyla piyasaya hakim olmaya çalışmaktadır. Tüm bunların sonucunda temel hedef insanların varlıklarını devam ettirmeye çalışmasıdır. Belki günümüzde reklamcılık ve reklam filmleri bu çabanın bir parçasıdır.

O halde politik tiyatroyu tanımlamak aslında zor bir olay olarak görülmektedir. Çünkü görünüşte politika ve tiyatro farklı kavramlardır. Dolayısıyla politik tiyatronun çok özel bir kavram olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Tiyatro: şiir, roman ve hikâye gibi belli bir konusu, olay örgüsü ve teması olan fakat onlardan farklı olarak diyaloglar şeklinde yazılan, sahnede seyircilere oyuncular tarafından oynanan, edebi eserlere denir. Tiyatro aynı zamanda kökü eski Yunan dini törenlerine dayanan ve şiir kadar eski olan bir sanat dalıdır. İlk dönemlerde şarkılar şeklinde korular tarafından sahnelenen tiyatro, daha sonra tragedi, komedi, melodrama, toplumsal konuları ele alan drama şeklinde gelişerek günümüze kadar her gün biraz daha önem kazanarak devam ede gelmiştir. İlk dönemlerde nazım şeklinde yazılan tiyatro Rönesans döneminden itibaren nesir halinde de yazılmaya başlanmıştır. Yukarıda

belirtildiği gibi bir sanat dalı olarak tiyatro edebiyat alanında ve tarihinde önemli bir yere sahiptir. Aristoteles gibi bazı yazarlar tiyatroyu insan davranışının taklidi olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla tiyatro politika gibi kendini kabul ettirme türü olan tiyatro insanoğlunun yöntemi değildir. Bir sanat dalıdır. Ama politikacıların sosyal yaşamından ayrı olmayan bir sanat dalıdır. Onların amaçlarına ermesi için bir araç olduğu zamanlar olmuştur. Konularını insanların yaşadığı sosyal olaylardan almıştır. İleride belirtileceği gibi dünyanın değişik yerlerinde politika ile iç içe olarak gelişimini devam ettirmiştir.

Bir tiyatro 'Politik Tiyatro' olmadan da politika ile ilgilenebilir. Buna "Politik Tiyatro" denemez. Çünkü diğer sanat dallarında olduğu gibi tiyatro da bir aşk hikâyesini yoksulluğu, şiddeti, deliliği veya herhangi bir sosyal olayı konu alıp işleyebilir. Elbette böyle bir tiyatroya 'Politik Tiyatro' denemez, ama herhangi bir tiyatro eseri politik bir konuyu ele alıp tarafsız bir gözle objektif bir şekilde ortaya koyabilir. Her ne kadar böyle bir tiyatro insanları etkilese de kendisi taraf olmadığı için politik değildir. Amacı sadece problemi ele almaktır. Gerisi seyirciye ve okuyucuya bırakılır. Bu tip tiyatro eserleri çok eskilerden beri geleneksel tiyatro kapsamında devam ede gelmişlerdir. Çünkü çok eskilerden günümüze kadar tiyatro tüm sosyal konuları ele almış ve incelemiştir. Politikacıları, onların iyi ve kötü yanlarını, sistemlerin iyi veya kötü işleyen taraflarını, saray yaşantılarını, kralların yaşantılarını tüm bunları tiyatro politikanın bir parçası olarak ele almıştır. Sheakespear'in eserleri buna açık bir delildir. Ama yine de bunlara 'Politik Tiyatro' denilemez.

O halde politik tiyatro nedir? Politik tiyatro bir sistemin yeniden yaratılması veya yeni bir sistemin veya yönetimin iş başına getirilmesi için direkt olarak taraf olmak, onun propagandasını yapmak, başkalarına telkinde bulunmak, getirmek istediği sistemi alternatifsiz tek seçenek olarak sunmaktır. İşte böyle bir işlevi yapan tiyatroya "politik tiyatro" denir

Bu konuda Graham Holderness 'The Politics of Theatre and Drama' adlı eserinin kısmında şöyle der:

'Politika normalde bir İdarenin, yönetimin sistemiyle ilgilenmek olarak anlaşılır- Bu sistem nasıl değiştirilir? Bu değişimde doğal olarak nasıl yer alınır? Yönetim sistemlerinin arasındaki rekabet ve işbirliği, savaş ve barış, bireylerin durumları, partiler, yönetimleri tutan, geliştiren, savunan ve yıkan fikirleri, güç aldıkları ideolojinin yapısı, işte tüm bunlarla politika ilgilenir....., Politika bireyin seçimini yapmasıdır- Eğer "Politik Tiyatro" normal tiyatrodan farklı bir şekilde anlaşılacaksa gereken işlem tiyatronun partizan hale gelmesi, parti çelişkilerini yarması, bir özel politik grupta ideolojisiyle devam etmesi gerekir" (1)

Ayrıca bir tiyatronun Politik Tiyatro olması için bilinçli bir seçimin yapılması gerekmektedir. Yani bu tiyatro bilinçli olarak tuttuğu ideolojiyi, sosyal yönetim tarzını ve isteklerini bilerek yapmalı ve savunmalıdır. Eğer sadece bir politik olayı rast gele ortaya koyuyorsa buna "Politik Tiyatro" denemez.

Graham Holdeness ve C. W. E. Bigsby gibi oyun eleştirirleri "Politik Tiyatro" aynı zamanda solcu bir tiyatro olarak da ele alırlar. Çünkü bu tür eserleri yazanlar genelde sol görüşlü olup, Marksist görüşü savunmaktadırlar. Kapitalizme, faşizme karşı sosyalist ihtilalin gerçekleşmesini sağlamak için açık ve net olarak görüşlerini ortaya koyarlar. G. Holdemess'in aşağıdaki sözleri bu konuya biraz daha açıklık getirmektedir:

"Politik Tiyatro hakkındaki kitaplar, politik drama üzerine yazılan denemeler, kendilerini tamamıyla sol kanat ürünü olarak kabul edip genellikle sosyalistler, komunistler ve devrimci Marksistlerle ilgili kabul ederler. Eğer biz "Politik Tiyatro" geleneğinin olduğunu var sayarsak onun temeli Brecht gibi dramatlara kadar uzanır." (2)

Michael Gold 1920'lerin başında sınıf savaşının başlamış olduğunu, bunun öncülüğünü, çalışan işçi sınıfının yanında sanatın da üstlendiğini vurgular. Sanat devrime öncülük etmekte olup politik bir rol üstlenmiştir. Gold, Irwin Granich imzalı bir yazısında şöyle der: "Kan, gözyaşı, kaos ve öfkenin bulutlarının gürelemesi arasında eski ekonomik düzen ölüyor.....Ve biliyoruz, bütün bu karmaşanın kalbine giren yeni şekillenmenin pırılıtları, yıkıntıların arasında yükselecek ve güzellikle kapitalizmin yaralarını saracaktır." (3)

Gold'un "Towards Proleterian Art" adlı makalesinde de yeni kültürel ve ekonomik düzenin kurulması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Amerika'da bu dönemde tiyatro bir sanat dalı olarak Clifford Odets gibi devrimci sol kanat tiyatro yazarları öncülüğünde devrimin gerçekleşmesine çalışılmakta ve Waiting for Lefty gibi tiyatro eserleri halkı ayağa kaldırmıştır.

Clive Barker, politik tiyatroyu hayatın tam bir parçası olarak görür. Bir sanat dalı olarak onun hayatın gerçeklerini tam olarak yansıtması gerekliliğini ve devrimin öncüsü olmasını istemiştir. Dolayısıyla bir politik tiyatro eserinde oyuncuların da olayın gerçek bir parçası olmalarının şart olduğunu belirtmiştir. Clive şöyle der: "Bir politik tiyatro eserini oynayan aktörler için oynadıkları olayın bir parçası olmaları şarttır...Politik olmayan veya apolitik tiyatrodan öte politik tiyatro gerçek hayata girer ve o, gerçek hayatın bir parçasıdır."(4)

'Politik' tiyatronun kurucularından Alman yazar Piscator kendisinin neden bu tiyatro türünü başlattığını anlatırken, bundan başka bir seçeneğinin kalmadığını, 20. yüzyılın başında insanların kapitalizm, faşizm burjuva sistemlerinin altında

ezildiğini vurgulamıştır. Yeni yüz yıl daha 20'lerini yaşarken Dünya savaşı çıkmıştır. Savaşın bilançosu 13 milyon ölü, 11 milyon sakat, kapitalistler ve faşistler tarafından savaşa sürülen 50 milyon asker, 6 milyon silah 50 milyon m³ zehirli gaz. Birilerinin bu karmaşalığı gidermesi, bu sistemi değiştirmesi, yerine kardeşliği, birliği, güzelliği getirmesi gerekmeleydi. İşte bir sanat dalı olarak buna en uygun olan, halkla iç içe ve yakın bulunan edebiyat türü tiyatrodur. Bu nedenle Piscator tiyatronun politikaya girmesinin gerektiğine inanmıştır. Piscator bu konuda şöyle der: "Sanatın bir değeri varsa da sınıf çatışmasını gösteren bir araç olarak kabul edildiği anda vardır."(5)

3.1.Tarihi Gelişimi

Genellikle kaynaklar Politik Tiyatronun temelini 1920 lerin ilk yıllarına dayandırmaktadır. Her ne kadar bazı yazarlar Politik Tiyatronun 1789 Fransız ihtilalinden itibaren var olduğunu savunuyorsa da çoğu yazarlar ve eleştirmenler bilinçli olarak propaganda amaçlı tiyatronun 1920'lerin başlarından itibaren başladığını belirtmektedir. "Proleter Tiyatro" denilen bu hareket 1920 lerden itibaren işçi sınıfının davasını savunur ve Sosyalist ihtilalin gerçekleşmesi için Çaba harcamıştır. Bu alanda ilk adımın Almanya'dan Erwin Piscator tarafından atıldığı belirtilmektedir. Clive BARKER, The Political Theatre adlı makalesinde "Almanya'da, Erwin Piscator, ne proleter sanatı sağlayan nede proleterler için olan fakat devrim hareketini sağlayacak olan bilinçli propaganda yapan ilk işçi tiyatrosunu yarattı"(1) Demektedir. Piscator'un yarattığı Politik Tiyatronun önemli özellikleri vardı. Bu özellikler basit ifade, yapısının akıcılığı, basit ve açık duygu etkilemesi yanında temel hedef devrim ve sınıfmücadelesi düşüncesidir.

Sovyetler Birliğinde 1917 devriminden sonra Stalin tarafından desteklenen Rus realizmi şeklinde yeni bir tiyatro ortaya çıkmıştır. Bu tiyatro da bir bakıma Alman yazar Piscator'un proleter tiyatrosuna benzemekte idi. Temelde acitasyon ve propagandaya dayanan bu tiyatronun hedefi geniş köylü sınıfını tembel ve atıl durumdan kurtarıp işçi sınıfının hareketine katmak ve onlara güç vermektir. Bir programda sosyalist niteliğini taşıyan bu tiyatro 1924-1928 yılları arasında Moskova'dan bir profesyonel grup iken daha sonraları 484 profesyonel ve 8 bin amatör gruba kadar çoğalıp ülkenin her yanına dağıldı.

Buna Blue Blouse (mavi gömlekliler) hareketi denildi. Bu gruplar Sovyetler Birliğinde belli bir dönem etkili olmuşlardır. Fakat 1920 de Stalin tarafından dağıtılmışlardır. Clive Barker derki: "Mavi Gömlekliler çarpıcı tiyatrolarıyla çok etkili oldular. Ancak Sovyet toplumunu iğneleyici üslupları ve düzeltici bakış açılarıyla özellikle Sovyet bürokrasisini yermelerinden dolayı Stalin tarafından dağıtıldılar" (2)

Her ne kadar Politik tiyatronun babası Piskator olsa da Almanya'da halkın sorunları, sistemin eksiklikleri ve bozukluklarıyla uğraşmış olan tiyatro yazarlarının geçmişi daha gerilere kadar gider. Bilindiği gibi romantizm gerçekliğe bir geçiş basamağıdır. Bunun için Almanya'da yetişen bazı önemli tiyatro yazarlarına değinmek yerinde olacaktır. Ünlü Alman yazar Johann Wolfgang Von Goethe 18. yüzyılın ikinci yarısında romantik Alman tiyatrosuna önemli katkılarda bulunmuş tiyatro hakkında maddelik bir yönetmelik hazırlamıştır. Çağının en büyük ozanlarından bir olan Goethe ünlü yapıtı "Goetz Von Berlichingen" de adalet ve özgürlük kavramı işlenmiştir. Ayrıca Goethe'nin çağdaşı olan Schiller'de aydınlatma çağının önemli yazarlarından biridir. Kendisi devrimci ruhlu bir ozan olup tarihin belirli evrelerini oyunlarına konu seçmiştir. Örneğin "Maria Stuart" İngiliz tarihinin en kanlı evrelerinden birini konu almıştır. Alman edebiyatına özgürlük kavramını kazandırması ise Schiller'in önemini daha da artırmıştır. Bu konuda Prof. Dr. Seçkin Ergin "Dini ve toplumsal baskı yüzünden göz ardı edilen özgürlük kavramını Alman edebiyatında ilk vurgulayan kişi Schiller olmuştur. Haksızlığa ve baskıya karşı başkaldırı temini işler" (3) der.

Piscator'un çağdaşı olan Bertolt Brecht maddeci felsefenin tiyatrosunu ilk kez belli yöntemle oturtmuş ve gelişmesini sağlamıştır. Çevrenin insan üzerindeki etkilerini anlamış insanların ancak çevre yoluyla anlaşabileceklerini vurgulamıştır. Prof.Dr. Özdemir Nutku Dünya Tiyatrosu Tarihi'nde Brech için şöyle der.

"Brecht'in dünyasında, fakirler aşağılık, zenginler acımasız ve sömürgeci." (4)

Fransa'da 1789 da gerçekleştirilen Fransız ihtilali'nin temelini özgürlük, eşitlik ve kardeşlik düşüncesi olmuştur. Rousseau'nun öncülüğünü ettiği bu düşünce daha sonra Victor Hugo ile devam etmiş ve ileriye götürülmüştür. Hugo ünlü eseri Cramwell'e yazdığı önsöz tam bir başkaldırıya davet olmuştur. Modern sanatın amacı güzellik değil, hayat olduğunu vurgulamıştır. Emil Zola ise Doğalcı Tiyatro alanında tiyatroya büyük katkıda bulunmuştur. İnsanların problemlerinin deneysel yöntemlerle çözüleceğine inanmıştır. Ama bütün bu yazarlarda temel düşüncenin insan sorunları, halk sorunları olduğunu görüyoruz. O halde direkt olarak politika ile iç içe bir tiyatronun gelişmekte olduğu tüm Avrupa'da görülebilmektedir. İskandinav yazar Henrik Ibsen ise tam bir ihtilalci, bazen ütöplast bazen de anarşist ve reformcu olarak ortaya çıkmıştır.

Yukarıda değinildiği gibi Fransa, Almanya, İskandinavya gibi Avrupa ülkelerinde tiyatro alanında büyük gelişmeler yaşanırken, İtalya bu konuda pasif kalmıştır. İtalya'nın bu durumu uzun süre faşist diktatörlüğünün yönetiminde kalmasından kaynaklanmıştır. Savaş sonrasında İtalya'da tiyatroya yeni yön

vermeye çalışan ve “Politik Tiyatronun” öncülüğünü yapan yazarlar Grassi ve Strehler olmuştur. Brecht'in etkisinde kalan Grassi bütün dünya halklarına hitap edebilecek bir tiyatro düşüncesini geliştirmek istemiştir. Strehler ise maddeci görüş düşünceleriyle Avrupa ülkelerinin beğenisini kazanırken politik tiyatroya öncülük etmiştir.

İngiltere'de 19. Yüzyılın 2. Yarısında George Bernard Shaw değişik bir biçimde alaycı bir üslupla toplumda değişimin öncülüğünü yapmıştır. Oyunlarının çoğunun teması değişimdir. Geleneksel değerlere şiddetle karşı çıkan Shaw sosyalist bir yazar olarak söz edilmiştir. Özellikle Man ofDestiniy ve Arms and the Man adlı oyunları ile tüm geleneksel değerleri alt üst ettiği görülmektedir. Shaw, ancak sürekli değişimle insanların özgürlüğe kavuşabileceklerini vurgulamıştır.

3.2. Politik Tiyatronun Amerika'daki Gelişimi

Amerika Birleşik Devletleri'nde adaletsizliklere, haksızlıklara karşı baş kaldırma taa Emerson ve Thoreau'nun 'civil disobedience' hareketlerine kadar çok gerilere dayanır. Tiyatro alanında da Eugene O'Neill gibi yazarlar işçi haklarını, insanın makina çağında uğradığı haksızlıkları, yalnızlığı ve adaletsizliği dile getirmişlerdir. Özellikle 'The Hairy Ape' adlı oyunuyla Eugene O'Neill insanın makine çağında içine düştüğü yok oluşu, kendini arayışını, bir işçinin uğradığı haksızlığı ve toplumun bunu umursamazlığını net ve açık bir şekilde dile getirmiştir. Ama bu eser Politik Tiyatro olarak kabul edilmemektedir, çünkü bu oyunda sadece problem ortaya konmuştur. Devrim için bilinçli bir propaganda yoktur. Dolayısıyla eser geleneksel tiyatro sınırları içerisinde kabul edilen bir oyun olarak yerini almıştır. Eugene O'Neill'in çağdaşları olarak Elmer Rice, Hesap Makinası, Maxwell Anderson, İlk Kaçış, Sidney Howard „Ne istediklerini Biliyorlardı, gibi eserleriyle toplumsal konuları ele almış ve eleştiri yapmışlardır. Amerika' daki orta sınıfı, işçileri ve zencileri konu olarak seçmiş, onların sorunlarını eserlerinde yansıtmışlardır. John Howard Lawson ise "Yürüyüş Marşı” adlı eserinde işçilerin problemlerini ele alırken patronuyla iyi geçinemeyen bir işçinin işten atılışını ve daha sonra ailesiyle birlikte evden atılışını, daha sonra patronu tarafından kendisini casusluk teklif edilmesini anlatmıştır. İleride bu yazarlardan daha geniş bir şekilde söz edilecek.

Amerika'nın 1920'ler oyun yazarları tıpkı Rusya, Fransa, Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi gerçekçi yazarlardı. Bu yazarlar John Howard Lawson, Robert E. Sherwood, Paul Green, Maxwell Anderson olarak sayılabilirler. Bu yazarlar ülkedeki problemleri gerçekçi bir bakışla ortaya koymuşlardır.

Daha önceki bölümde belirtildiği gibi Amerika'da tiyatronun kökleri 18.yüzyıla dayanmakta ise de esas modern Amerikan tiyatrosu 1900'lerin başında Eugene O'Neill döneminde başlar. Yazarlar tiyatronun halka açık ve yakın bir sanat dalı olduğunun farkında olarak çok çeşitli olayları dile getirmiş, sosyal, ekonomik konular üzerinde durmuşlardır. Ancak Politik Tiyatro konusu ele alındığında 1920'ler başlangıç olarak kabul edilebilir. Ülkeyi sarsan 1930'lardaki ekonomik depresyonun etkisiyle de "Politik Tiyatro" 1930'larda zirveye ulaşmıştır. 1920'li ve 1930'lu yıllardaki yazarlar Rusya ve Avrupa'da olduğu gibi toplumsal gerçekçidir. 1920 ler ve 1930'ların oyun yazarlarını birbirinden ayıran özellik şudur: her iki dönemin yazarlar toplumsal gerçekçi olmakla beraber 1930'lu yılların yazarları bir adım daha ileri atarak objektif olarak ortaya koydukları toplumsal sorunların çözümünü de sunmuşlardır. 1930'ların Amerikalı yazarlara göre tek çözüm köhneleşmiş, zamanını doldurmuş olan kapitalizme karşı sosyalist devrim artık mecburi olarak gerçekleştirilmeliydi. Bu dönemin tüm "Politik Tiyatro" yazarları hazır bir örnek olarak Sovyet Rusya'yı göstermiştir.

1930'lardaki önemli oyun yazarları olarak başta Clifford Odets, Lillian Hellman, Irving Shaw ve Sidney Kingsley olarak göze çarparlar. Gerek bu dönemin yazarları gerekse 1920'lerin yazarları Amerika'daki ekonomik çöküşün sosyo ekonomik yüzünü gerçekçi bir şekilde dile getirmişlerdir. Ama 20'li yılların yazarları biraz daha gelenekçi, diğerleri ise daha yenilikçi ve devrim taraftarı olmuşlar Amerika'lı Politik Tiyatro yazarlarının üzerinde durduğu başlıca üç konu dikkat çekicidir.

1. Acit-prop oyunlar. Yani acitasyon ve propagandaya dayalı oyunlar. Clifford Odets'in "Waiting for Lefty" Steverore Paul Peters ve George Sklar'in "Peace on Earth", George Sklar ve Albert Malltz'ın "Marching Song" gibi eserleri
2. Anti Nazi oyunlar Faşizm ve Nazizm temaları çok sıkı bir şekilde işlemişler. Buna da Odets'in "Till the Day I die" adlı oyunu, Elmor Rice'in "Judgement Day, Maxwell Anderson'ın "Key Largo" adlı oyunları örnek gösterilebilir. Özellikle Key Largo İspanyol Savaşında faşizme karşı savaşanlar anlatılmıştır.
3. Savaş karşıtı oyunlar. Bu eserlerde savaşa karşı gelinmiş ve savaşın toplumlara vurduğu darbeler, açtığı derin yaralar, sefalet ve yoksulluk anlatılmıştır. Paul Green "Johnny Johnson" adlı oyununda idealist bir gencin savaşa karşı mücadelesini anlatırken, Irving Shaw'un Bury the Dead ve Sherwoods'un Idiot's Delight adlı oyunları savaş karşıtı acı eleştirilerdir.

Amerika'da komünistler kendi tiyatrolarını kurmak ve devrime hizmet için amatör topluluklar oluşturmaya çalışmışlar ve bu topluluklarda Clifford Odets gibi önemli yazarlar çıkarmışlar. Sırasıyla bu tiyatro topluluklarının adları şunlardır:

Workers' Laboratory Theatre, Theatre Collective, League of Worekers', New Theatre League, ve Clifford Odets'in çıktığı Group Theatre. Tüm bu gruplar "Politik Tiyatronun" ilgilendiği konularda eserler vermeye çalışmışlardır. Sol kanat tiyatrosunun gelişmesi için çaba harcamışlar. Ama her ne kadar Clifford Odets'in "Waiting For Lefty"si gibi ateşli oyunlar yazılmış ise de Amerikalı oyun yazarları Sosyalist Devrimin gerçekleşmesi için sonuna kadar uğraş vermemişler. Mishra'nın dediği gibi:

"Parti prensiplerine uyan fakat devrim çalışmasını taşımaya hazır olmayan Komünistler, entelektüel Marksistler tarafından desteklendi. Onlara insan özgürlüğü için faşizm ve nazizme karşı savaşılan hedefleri Sosyalist Devrimi gerçekleştirmek olmayan, fakat tiyatroyu bir silah gibi değerlendiren, Marksist olmayan solcular ve liberaller yardım etti"(1)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Amerika'da ilk dönemlerde hızlı bir devrimciliğin oluştuğu fakat daha sonraki yıllarda işin Amerikan tarzı bir solculuğu belki de humanizm hareketine dönüştüğü görülüyor.

3.3. Agitasyon ve Propoganda Tiyatrosu

Kısaca bu tiyatro dalına 'Agit-Prop' tiyatro denilmektedir. 'Agitasyon' ve 'Propoganda' kelimelerinin kısaltılmış şekli olan bu ifade 'Agit 'Prop' tiyatrosunun 'politik' tiyatronun bir devamı olduğunu açıkça göstermektedir. Solcu tiyatroya dayanan bu tiyatro türü Marksist Felsefenin etkisinde gelişmiştir. İşçi sınıfının sorunlarını ve toplumsal olayları konu alan bu tiyatro politik agitasyon ve propaganda için bir araç olarak kullanılmıştır. Genelde karakterleri çizgi film kahramanlarına benzemekte olup istenilen şeyleri yapan, konuşmaları politik ve özellikle Marksist sloganlar şeklindedir. Bu nedenle bu tür tiyatrodan öne çıkan çok önemli bir oyun kahramanına rastlanılmaz. Sol görüşlü yazarların kabul ettikleri ortak bir görüş vardır. Onlara göre ' sanat' Sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi için önemli bir silahtır. Onun bu amaç için çok iyi kullanılması gerekmektedir. Özellikle geniş işçi ve halk kitlelerinin duygularını etkin bir şekilde harekete geçirmek, onları aktif birer devrimci haline getirmek ve eyleme geçirmek için 'politik' tiyatronun bir araç olarak kullanılması gerekmektedir. Graham Holdeness'e göre

"Eğer kültür ve dilin alanlarına politik anlamlarla, yüklenilirse o zaman yaşadığımız, hareket ettiğimiz ve onları his ettiğimiz her yerde biz potansiyel olarak politik bir nokta ile karşı karşıyayız. Geleneklere karşı 'politik' drama, devrimleri, boykotları, yürüyüşleri, grev sözcülüğünü, fabrika işgallerini ve vahşeti anlatmalıdır"(1)

'Politik' tiyatronun devamı olan 'agit-prop' tiyatronun çok eskilere dayanan geçmişi yoktur. 1920'lerde Ervin Piscator ilk olarak 'İşçi Tiyatrosunu' yaratmıştır. Amacı bilinçli olarak propoganda yapmak ve devrimci bir harekete hizmetti. Bu hareketin sağlanması için Komünist Partiyi samimi görmeyen Piscator Berlin'deki tüccarların desteğini sağlamaya çalışmıştır. Bunu yaparken polisi kötüleme yoluna giden Piscator'un tiyatrosu yasaklanmıştır. Clive Barker 'agit-prop' tiyatrosunun temelini oluşturan Piscator'un yarattığı bu tiyatronun özelliklerini şöyle özetlemiştir.

"Piscator'un eserinin önemli özellikleri şunlardır: ifadenin basitliği, yapının açıklığı, işçi sınıfı seyircinin duyguları üzerindeki açık etkisi. Sanatsal etkisi. Sanatsal amacın devrim hedefine yönlendirilmesi ve sınıf mücadelesi fikrinin geliştirilmesi ve bunu bilinçli olarak vurgulanmasıdır" (2)

'Agit-prop' tiyatro Amerika'da ilk olarak 1930'larda New York'ta Almanca konuşan 'The Prolet-Buehne" grubu tarafından tanıtılır. Daha sonra Workers Laboratory Theatre buna benzer bir formu 1930 da geliştirmiştir. 1930 da bu iki grup düzenlenen Ulusal İşçi Tiyatrosu konferansında buluşur ve bu tiyatro biçimini dramatik bir silah olarak kabul ederler. Kısa bir olayı anlatan bu tür oyunlar seyirciyi acite eden, kahramanlarını patronlar, işçiler, militarist güçler ve emperyalist uluslardan seçmiştir. Böylece seyirci oyunun söylemi içine direkt olarak olayın içine çekilmiş ve tarafyapılmış olunur.

"Agit-prop tiyatronun fonksiyonu her şeye rağmen seyirciyi tiyatrodan ayrıldıktan sonra da sürdüreceği özel bir sorumluluğu olduğunu hatırlatır. Haziran 1932 de New York'ta yapılan ilk ulusal konferansta yayınlanan kısa raporda 'İşçi Tiyatrosunun" görevlerinden birinin de emperyalistlerin ataklarına karşı Sovyetler Birliğini savunacak şekilde işçileri hazırlamaktır" (3)

Temel bir yaklaşım olarak hem 'agit-prop' hemde 'Politik' tiyatro ezilen orta Sınıfın savaşını vermeyi amaçlamışlardır. Cahilliğe, vahşete, kabalığa, açlığa, "patronların zulmüne karşı orta sınıfın haklarının savunulması, işçilerin iktidarının gerçekleştirilmesi temel hedef olduğu vurgulanmıştır." Agit-prop' tiyatronun Amerika'daki en hareketli döneminin 1930'lar olması tesadüfî bir olay

değildir. Çünkü bu dönemde Amerikan tarihinin en büyük ekonomik depresyonunu meydana gelmiş, işçinin, köylünün ve orta sınıfın işsizlik nedeniyle açlık ve sefaletle karşı karşıya kaldığı kanıtlanmıştır. Amerika'da kapitalizmin ya da 'Hamiltoncu' yani büyük patronları destekleyen endüstriyel kapitalizmin çöküşü, bankalar da dahil tüm küçük işletmelerin iflası, kredi borçları yüzünden çiftliklerini satmak zorunda kalan küçük çiftçinin ve fabrikalardan çıkarılan binlerce (yaklaşık 17 milyon) işçinin işsiz kalması tüm bunlar 30'lu yılların başlarında Rusya'da işlermiş gibi görünen komünist sistemin bir seçenemi gibi görünmesini sağlamıştır.

'Agit-prop' tiyatro tek perdelik kısa oyunlardır. Konularını daha önce belirtildiği gibi toplumsal olaylardan alır. Çok basit bir anlatım tarzına sahip olan bu oyunlar kısa episotlardan meydana gelir. Tek perdelik kısa oyunlar oldukları için basit ve gevşek bir olay örgüsü vardır. Örneğin bu oyun türünün önemli eserlerinden olan Clifford Odets'in 'Waiting For Lefty' adlı oyunu beş episottan oluşmuştur. İlk episottan başlanarak seyircinin duyguları harekete geçirilmeye çalışılır. Yine aynı eserde olduğu gibi birinci episotta elinde silahı olan adamıyla sahnede sallanarak dolaşan ve içtiği sigarasını seyirciye doğru üfleyen, bir milis olan, şişman Harry Fatt'in davranışı bile seyirciyi uyarmaya yeter. Yine 'agit-prop' bir örneği olan 'Till The Day I Die' adlı oyunun karakterlerinden Ernst'ın ilk konuşmasından oyunun anti Nazi propagandaya dayalı bir oyun olduğu anlaşılmaktadır. Ernst, sözüne "Bu özel mektup işçilerin eline bir geçse bazı Nazi dostlarımızı iyice terletecektir" (3) diye başlar. Basit bir olay örgüsüne sahip olan bu oyun da yedi kısa sahneden oluşmuştur. Tüm 'Agit-prop' tiyatro örneklerinde olduğu gibi kahramanları işçilerdir, çünkü onlar sosyalist devrimin öncüleri olarak kabul edilmişlerdir. Patronlar ise devrimin önündeki engeller ve acımasız hainler olarak görülür. Laboratuvar epizotunda Fay, Mill'den zehirli gaz imal etmesi için ikna ermeye çalışır ve maaşının artırılacağını bildirirken şu ilginç ifadeyi kullanır. "Eğer bu Dünya'da işler duygusalıklar üzerine kurulmuş olsaydı hayatta büyük işler yapılamazdı" (5) İnsanların hayatlarına önem vermeyen kapitalist patronların yenilgiye uğratılması için işçiler kahraman olarak seçilmişlerdir. Odets'in 'agit- prop' oyunlarında bazı karakter adları da bilinçli olarak oyunun türüne uygun olarak propaganda çağrışımı olarak seçilmiş tipik isimlerdir. Örneğin 'Fatt' kapitalist patronları çağrıştıran, 'Lefty' solcuları, sosyalistleri çağrıştırmaktadır.

Agitasyon ve propaganda tiyatrosunun önemli özelliklerinden biri de oyunların sonlarının benzerliğidir. Duyguları uyarılmış ve heyecanlanmış olan seyirci oyunun sonunda oyun kahramanı ile özdeşir ve eyleme bizzat katılırlar. Clifford Odets'in 'Waiting for Lefty' oyununda en sonunda oyunun

kahramanlarına katılarak "boykot, bokot. boykot" diye bağırarak sokağa dökülür. Aynı şekilde Nathaniel Buchwald'ın " Hands Off" adlı oyununda sosyalizm konusunda şartlanmış olan seyirci oyunun sonunda "oylar komünistlere" diye bağırır. Gerald Weales şöyle der:

"Seyircilerin son bağırışları, Lefty'nin oyuncu veseyirci arasındaki geleneksel ayrılmışlığı yıkan açık bir örnektir. Seyircinin oyunun başından itibaren oynayacağı bir rolü vardır. Bu da yapılan birlik mitingine katılmaktı"(6)

3.4. Sosyalizm Halk Hareketleri ve Tiyatro

Fransız İhtilalinden günümüze kadar halk hareketleri haksızlığa, eşitsizliğe sefalet ve açlığa karşı hergün biraz daha güçlenerek devam ede gelmiştir. Bugün Dünya'nın çoğu ülkelerinde amacı sosyal adaleti sağlamak olan, insan haklarını ön planda tutmaya çalışan Sosyalist Partiler kurulmuş olup, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde iktidara gelmişlerdir. Ayrıca geniş işçi kitlelerinin sermaye sahiplerine karşı haklarını şiddetli bir şekilde savunan ve kuruyan sendikalar kurulmuştur. Bu parti ve sendika bilinci Dünyanın her tarafına kendiliğinden yayılmamıştır. Bu amaç uğruna devamlı çalışmalar yapılmış, mücadeleler verilmiştir. Bu amaca ulaşmanın önemli araçlarından biri de 'tiyatro' olmuştur. 'Politik Tiyatro' anlatılırken solcu tiyatronun gelişiminde belirtildiği gibi Sosyalist düşünür ve yazarlar sanatı ideolojinin gerçekleşmesi için bir silah olarak görmüşlerdir. Özellikle önemli bir sanat dalı olarak tiyatro halkla daha iç içe ve yüz yüze olduğundan, insanlara istenen mesajı direkt olarak verdiğinden dolayı vaz geçilmez bir araç olmuştur.

Toplumcu gerçekçilik Sovyetler Birliğinde Sosyalist devrimden sonra gelişirken, bu kavramı ortaya atan yazarlar tiyatronun bir sanat dalı olarak insanların eğitimi için kullanılmasını gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle geniş köylü ve işçi kitlelerinin sosyalizme daha aktif hizmet etmeleri için tiyatro bir araç olarak görülmüştür. Gorki'nin ilk olarak ortaya attığı ve öncülüğünü yaptığı bu kavram kısa zamanda Marksist yazar ve bilim adamları tarafından benimsenmiştir. Nitekim bu alanda başarılı bir oyun yazarı olarak kabul edilen Rus yazarı Aleksandır Nikolayeviç Afinogenov heyecanlı bir devrimci olarak değişik ülkelerdeki sınıf çatışmalarını eserlerinde işlemiştir. "Korku" adını verdiği eserinde Rusya'da yeni düzene alışmaya çalışan bir bilginin duygularını anlatmıştır. Sosyalist tiyatro, geleneksel tiyatronun aksine kitlelerin aktif bir şekilde, bilinçli olarak eyleme geçmesini istemiştir. Oysa geleneksel tiyatro gerçekçi bile olsa sadece problemleri ortaya koymakla yetinmiştir. Sosyalist yazarlar sorunları ortaya çıkarmakla kalmamış, Çözümlerini de önermişlerdir.

Özellikle Kapitalist ülkelerdeki köhnenmiş düzenlerin değiştirilip yerlerine o dönemde Rusya'da yıldızı parlayan Sosyalizmin getirilmesi savunulmuştur. Bunun için de tiyatro bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bununla geniş kitlelerin harekete geçmesi hedeflenmiştir. Odets'in "Leftyi Beklerken" adlı oyunun sonunda seyircinin 'GREV' diye bağırması gibi. Prof Dr Özdemir Nutku 'Dünya Tiyatro Tarihi' adlı eserinde "Doğalcı yazarlar, kapitalist-burjuva Dünyasının kirlerini, bayağılığını açıklıyorlar ama daha derine inip bunları değiştirmeye yönelmiyorlardı"(1) der.

Sovyetler Birliğinde Sosyalist Devrim gerçekleştirildiği sıralarda 'İhtilal Tiyatrosu' olarak nitelendirdiği 'Agit-prop' tiyatroyu geliştirmeye çalışan, ünlü Rus devrimci tiyatro yazarı Meyerhold'un amacı seyirciyi aktif bir biçimde sahnedeki eyleme sokmak, onları düşünmeye ve tartışmaya özendirerek bir halk hareketi olan Sosyalist Devrime hizmet ettirmektir. Kendisi parti üyesi olan Meyerhold tiyatroyu devrimin Sovyetler Birliğinde iyice yerleşip pekişmesi için eğitici bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle devrimi anlamakta güçlük çeken büyük köylü kitlelerinin kazanılmasında tiyatro önemli rol oynamıştır.

Rusya'da bu gelişmeler olurken Almanya'da 'agit-prop tiyatro' halkı hem işçi haklarını geliştirmeye hem de orada esas tehlikeyi arz eden Faşizme savaşa ve ırkçılığa karşı mücadele etmeye davet etmiştir. Burada ünlü yazar Piscator 'politik tiyatroyu devrimci partinin ve işçi hareketinin gelişmiş bir kolu olarak görmüştür. Bu arada epik tiyatronun önde gelen yazarı Bertolt Brecht, Piscator'un fikirlerinin öncülüğünü yapmıştır. Clive Barker derki "Piscator, devrimci politik tiyatroyu o güne kadar birçok kişinin yapamadığı bir şekilde geliştirmiştir" (2)

Buna karşılık Arden ve Margeretta D'Arcy şu soruyu sormuşlardır. "Tiyatro eserlerinin politik olarak etkili olması için onları direkt olarak parti programına bağlamak doğru olur mu?" (3)

Avrupa'da politik tiyatronun yapması gereken işlev konusunda gelişen düşünceye göre bu tiyatro basında yer almayan ve politikacıların gizledikleri veya söyleyemediği şeyleri halka anlatmalıydı. Eğer basında çıkan ve anlatılan konular seyirciye sahnede anlatılırsa bu ilgi çekecektir, fakat politikacının anlatamadığı ve açıklamadığı konular seyirciye sunulsa bu ilgi çekecek ve ideal olacaktır. Böyle bir durumda sansür de devreye girebilir.

Maddeci felsefenin tiyatrosunu anlatırken akla ilk gelen isim Eugen Bertolt Friedrich Brecht'dir. Çünkü O, bu felsefenin tiyatro anlayışını ilk kez belli bir yöneme ve yönelişe oturtan yazardır. Yirminci yüz yılın büyük ozanlarından biri olan Brech aynı zamanda Tiyatro kuramcısıydı. Onun bir ozan, kuramcı ve yönetmen oluşu kendisinden sonra gelen nesilleri çok etkilemiştir. İlk yazarlık yıllarında Dünyanın boş olduğuna inanan her şeye karşı bir başkaldırı içerisinde

olan yazar daha sonra maddeci felsefeye inanmaya başlamış ve isyancı yönü hümanizme dönüşmüştür. Gençlik yıllarında zenginlerin vurdumduymaz, fakirlerin ise işe yaramaz insanlar olduğunu vurgulamıştır. Ancak daha sonra toplumcu gerçekçiliğe doğru yönelen Brecht, Piscator'dan çok etkilenmiştir. Piscator'den etkilenmekle beraber o kendi kişiliğini pekiştirerek Piscator'dan bir bakıma giderek uzaklaşmış ve onun oyunlarını artık emekçilere ve orta sınıf halka yönelmiştir. Bu nedenle, sahne olarak boks ringlerini, konferans ve konser salonlarını, emekçi halkın gittiği veya gidebileceği yerleri seçmiştir. Oysa Piscator'un estetik ve teknik ve anlayışı daha çokburjuva sınıfı seyircisine yönelikti. Brecht, döneminin halka daha çok yakın bir yazarı olarak, halkın konuştuğu Almanca yı da en iyi eserlerinde yansıtan biri olmuştur. Köhnenmiş ve çürümüş kapitalist sistemin değişmesi gerektiğine inanan Brecht "Bu Dünyayı değiştirin; çünkü değiştirmek gerekiyor" (4) sözünü oyunlarında slogan haline getirmiştir.

Sadece Avrupa'da değil Dünya'nın birçok bölgesinde agit-prop tiyatro grupları insanları haksızlıklara ve istilalara halkı uyarmaya ve karşı koymaya çağırmış, yer yer başarılı da olmuşlardır. Örneğin Kore'de Japonların istilasına karşı, Vietnam'da Amerika'ya karşı bu gruplar halkı uyarıp örgütlerken, Almanya'da ise faşizme karşı konulmuştur. İngiltere'de öğrenciler tarafından sahnelenen oyunlarda işçilerin haklarını savunulmuş özellikle 1970 'li yıllarda araba fabrikalarında çalışan işçilere onların patronlar tarafından sömürüldükleri bu yolla anlatılmıştır. Brezilya'da da o yıllarda agit-prop tiyatrosunun savunucusu ve sol görüşlü bir aktör olan Augusto Boal, geniş köylü kitlelerini örgütlemeye çalışmış, onları harekete geçerek arazileri kaba kuvvetle ele geçirmelerini istemiştir.

Amerika'da naturalist akımın temel yazarlarından olan tiyatro yazarı O'Neill ülkesindeki sosyo ekonomik problemleri ortaya koyarken olayları gerçek yaşamda olduğu gibi yansıtmıştır. Özellikle "Hairy Ape" adlı oyunu işçi sınıfının problemlerini dile getirirken, kapitalist toplumun onlara karşı duyarsızlığını, vurdum duymazlığını vurgulamıştır. İmparator Jones adlı oyununda ise toplumsal bir sorun olarak siyahları dramını sahnelemiştir. Aynı dönemde John Dos Passos "Airways Inc" adlı eserinde Amerika'da tekstil işçilerinin grevini sergilemiştir. Bu yazarların çağdaşı olan Maxwell Anderson ve Harold Hickerson iki İtalyan göçmenin (Sancho-Vanzetti olayını) açıkça anarşik hareketlerden sorumlu tutuluşlarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda tüm bu yazarlar toplumu sosyal ve ekonomik sorunlara karşı duyarlı olmaya davet etmiş ve kapitalist sistemin acımasızlığını köhnenmişliğini anlatmışlardır. Böylece bu yazarlar hem kendi

çağdaşlarına hemde kendilerinden sora gelen ve sosyalizmi savunan yazarların da öncülüğünü yapmışlardır.

Amerika'da 1920'lerde yazarlar bu sosyo ekonomik yaralara parmak basarken, esas başkaldırı anlamına gelecek sol eğilimli sosyalist tiyatro 1930'larda yazılmıştır. Bunun temel nedeni de o yıllardaki büyük ekonomik çöküş ve insanların açlık, sefalet, yoklukla mücadele etmesi olmuştur. Bolluk ve zenginlik yılları olan 1920'lerden sonra 1930'lardaki ekonomik çöküş Amerikan yazarlarını daha fazla gerçekçi olmaya sevk etmiştir. Bu nedenle o yıllardaki protestolar sosyal olmaktan çok politik bir hüviyet kazanmıştır. Kapitalist düzenin ekonomik çöküşünün kurbanları için acı olan bu yıllarda yazarlar daha çok Marksist görüşleri savunmaya başlamış ve işçi sınıfının edebiyatını yapmaya başlamışlar. Özellikle o yıllarda Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin parlak devrini yaşaması ve insanlara tek çıkar yolmuş gibi görünmesi bunun etkin bir nedeni olmuştur. 1920 'li yılların yazarlarından daha genç bir nesil olan ve içlerinde Lillian Hellman, Irwin Shaw, Clifford Odets ve Sidney Kinsley gibi yazarların bulunduğu 1930'lu bir grup yazar sosyo- ekonomik ve politik konulara, ekonomik çöküş ve yükselen faşizm tehlikesine karşı daha duyarlı olmuş, tepkilerini sert bir şekilde ortaya koymuşlardır. Kendileri sosyalist oldukları için tek çözüm yolu olarak sosyalist devrimin gerçekleşmesi olduğunu savunmuşlardır. Örneğin o dönemin en önemli yazarı olarak ün yapan Cliffor Odets'in *Waiting For Lefty*, *Till The Day I Die*. *Rocket to The Moon* *The Golden Boy* gibi eserlerinde açıkça sosyalist devrimin propagandası yapılmış halk bu konuya kanalize edilmeye çalışılmıştır. Özellikle *Waiting For Lefty* nin sonunda seyirci oyuncularla "GREV" diye bağırırken bir halk hareketinin emaresi ortaya çıkmıştır. *Till The Day I Die* adlı oyunda ise Almanya'da sosyalist bir grup gencin faşizme karşı verdikleri mücadele ve devrimin gerçekleşmesi için yapılanlar anlatılmıştır. Fakat Amerikalı yazarların bu denli hararetle eserlerine rağmen Amerika'da sosyalist devrim gerçekleşmemiştir. Roosevelt'in yavaş yavaş yaraları sarmaya başlamasından sonra bu yazarların üslubunda da değişmelerin meydana geldiği görülmüştür. Yine Odets'in *Paradise Lost* adlı eserinde olduğu gibi orta sınıfın ekonomik güçlükleri ve aile gibi konular işlenmiştir.

1940'lı yıllardada Amerika'da yine sol görüşlü yazarlar önemli tiyatro eserlerini vermişlerdir. Bu değerli eserlerde sosyo ekonomik konular, sistemin çöküşü, ülkede meydana gelen moral değerlerin yitirmesini dile getirmişlerdir. Bu yazarların başında iki önemli isim olan Arthur Miller ve Tenesse Williams gelmektedir. Miller özellikle *Death of A Salesman* adlı eserinde Amerikan rüyasının çöküşünü anlatırken satıcı esnafının tragedisini de vurgular. Williams ise Amerika'daki moral değerlerin yok oluşunu ve güneyli malik hane sahiplerinin içine düştüğü dejenerasyonu *Arzu Tramvayı* adlı oyununda sergilemiştir.

4. DÖNEMİN TİYATROSU

4.1. Dönemin Önemli Tiyatro Yazarları

Dönemin önemli tiyatro yazarlarının başında Amerikan Tiyatrosunun kurucusu olarak kabul edilen Eugene O'Neil gelir. Realist akının temsilcisi olan yazar kendisinden sonra gelen 1920 ve 1930'lu yılların tiyatro yazarlarını etkilemiştir. Amerikan Tiyatrosunu sağlam bir temele oturtmak için genel bir arayış içerisinde olan O'Neil bu özelliğini yarattığı karakterlerine de yansıtmıştır. Dolayısıyla onun kahramanları tedirgin huzursuz ve arayış içerisinde. Buna örnek olarak 'Beyond The Horizon' adlı eserindeki karakterler verilebilir. Yaşadıkları çiftliklerinde aynı kıızı seven iki kardeş seçtikleri yanlış hedefler nedeniyle başarısızlığa düşer ve dramatik bir şekilde acı bir son yaşarlar. Şair ruhlu olan Robert denize açılmayı ve ufukların arkasındaki hayallerine ulaşmak isterken, daha güçlü ve çiftlik yaşamına daha uygun olan Andrew evde kalıp çiftlik işleriyle uğraşmayı istemektedir. Bu iki kardeşten Robert'i sevmeyi tercih eden Ruth onunla evlenir. Hayallerinin aksine çiftlikteki ev hayatını sürdürmeye başlayan Robert bu işinde başarısız olur aynı şekilde düşündüğünün tam aksi olarak deniz seyahatine çıkam Andrew'de umduğunu bulamaz. Diğer tarafta yanlış eş seçtiğinin farkına varan ve yaptığı hatadan dolayı acı çekmeye başlayan Ruth bu duruma daha fazla dayanamaz ölür.

O'Neil'in yarattığı karakterler insanlığın genelini temsil eden tiplerdir. Bir başka deyişle evrensel tiplerdir. Bu nedenle onların karşılaştıkları sorunlar, yaşadıkları zorluklar, verdikleri mücadeleler Dünya'nın herhangi bir ülkesinde veya yerindeki insanların karşılaşabileceği olaylardır. Örneğin The Hairy Ape adlı oyununda ki Yank adlı işçinin yaşadığı sorunlar, içine düştüğü arayış, kendisini tanıma kanıtlama çabası her insanın başından geçebilecek olaylardır. O'Neill'in eserlerinde işlediği, aile, intikam duygusu, oprak, yoksulluk, sefalet gibi konular hep sosyal sorunları ortaya koyan temalardır. Özellikle The Hairy Ape adlı oyunuyla büyük bir sosyal sorun olan makine çağının insan üzerindeki etkilerini, bireylerin toplum içerisinde düştükleri yalnızlığı, insanın kendini arayışını, zenginlerin vurdumduymazlığını ve işçi sınıfının içine düştüğü sefaleti anlatmaktadır.

O'Neill'in 1920 yılında yazdığı İmparator Jones adlı yapıtı onu büyük üne kavuşturmuştur. Bu eserde Amerika'da sosyal bir sorun olan zencilerin durumunu anlatmıştır. Burada bir cezaevi gardiyanını öldüren bir zenci hamalın kaçtığı adada, beyazlardan öğrendiği hilelerle kendisini adanın yerli halkına kral ilan etmesini ve daha sonra gerçek durumu ortaya çıkınca kaçtığı ormanda başına gelen başına gelen trajedi komik olaylar anlatılmaktadır. Jones özellikle vahşi

orman ortamında korkunç duygulara kapılır. Bu duygular onu tekrar geçmişteki kişisel ve ırksal sorunlarına geri götürür. Böylece tekrar ilkel ve çekilmez geçmişinin sorunları arasında buçularken ölür.

1924 yılında yazdığı Karaağaçlar Altında adlı yapıtında O'Neill bu sefer bir aile Sorunu olan baba-oğul çatışmasını anlatmıştır. İlkelliğin simgesi olan babalara karşı oğulların başkaldırması ve bu başkaldırı sırasında meydana gelen sorunlar vurgulanmıştır. 1926 yılında ise dinsel olayları anlattığı Büyük Tanrı Brown adlı oyununu yazmıştır. Olayın kahramanı olan Dion Antony bir ikilem içine girmiştir. Dion adıyla dışa dönük, yaratıcı, put perest bir kişiliğe bürünürken Antony adıyla da içe dönük, yaşama kapalı dindar bir hiristiyani temsil etmiştir.

Büyük bir yazar olan O'Neill çok sayıda eser vermiştir. Ne yazık ki oyunları o yaşadığı dönemde profesyonel oyuncular yerine "Provincetown Players" gibi amatör gençler tarafından sahnelenmiştir. Ancak ölümünden sonra yazar daha fazla tanınmıştır.

Elmer Rice: Cliffod Odets'in çağdaşlarından biri olan Elmer Rice değişik edebi akımları kullanarak tiyatro eserlerini yazmıştır. Birçok değişik konunun yanında toplumsal olaylara da büyük önem vermiştir. Özellikle The Adding Machine ve Street Scene adlı eserleri 1920' lerde yazmış olduğu ve toplumsal sorunları ele aldığı iki önemli oyundur. The Edding Machine'de Bay Zero adlı sıradan bir işçinin içine düştüğü umutsuzluğu anlatmaktadır. 25 yıl sıkıcı bir işte çalıştıktan sonra terfi etmeyi beklerken mekanik bir hesap makinasının başına getirilen Bay Zero çıldırarak patronunu öldürür. Kendisi de öldükten sonra ruhu huzura eremeyen Bay Zero yeniden Dünyaya dönmeyi ister, ama ne yazık ki kendisinin bir köle olarak Dünyaya geldiğini öğrenir. Bu duruma isyan eden Bay Zero bu çektiklerine dayanamayarak tekrar ölmek ister.

1929 yılında yazdığı Street Scene adlı oyununda ise Rice, New York şehrinin karmaşık nüfus yapısını anlatan ve kahramanları Yahudi, Alman, İtalyan ve İskoçlardan oluşan bir yapıttır. Yazar bu oyununda New York'un bir kenar mahallesinin bir günlük yaşamını gösterirken özellikle varoşların sorunlarını, göçmenlerin ve değişik kültürlerden oluşan bölgenin yoksulluğunu ve anlaşmazlıklarını anlatmıştır. Rice kendisi Marksist olmamasına rağmen o dönemdeki sosyal sorunları incelemekten ve üzerine gitmekten çekinmemiştir. Özellikle 1930' lar da yazdığı eserleri politik konuları içermiştir. We The People adlı eserinde kapitalist toplumun sosyalist ve Marksistlere karşı davranışını yermiştir. Judgement Day adlı eserinde ise Faşizme karşı toplumu uyarmıştır.

Sidney Howard aynı dönemin bir tiyatro yazarı olarak daha çok toplumun sosyal tabakalar arasındaki psikolojik olayları ve duygusal davranışları konu edinmiştir. Koyu milliyetçiliğe karşı liberalizmi savunan Sidney Howard

marksist çizgiden uzak kalmaya gayret etmiştir. *They Knew What They Wanted* adlı oyununda İtalyan asıllı bir üzüm yetiştiricisinin evlilik macerasını anlatırken Amerikan toplumunun aile anlayışını ve ailenin önemini vurgulamıştır. Olaylar şöyle gelişir: yaşlı Tomy, Amy adında bir genç kıza yanında çalışan Joe adında genç bir adamın fotoğraflarını kendisininmiş gibi göndererek Onu baştan çıkarmaya çalışır. Kendisini görmeğe gelen genç kız Joe'ya aşık olmasına rağmen Tony ile evlenir. Çünkü Tony, Amy'nin Joe ile olan yasak ilişkisinden doğan çocuğunu kabul ederek Ona sağlam bir aile ortamında güvencede olmasını sağlar. Bu sayede Tony bir çocuğa sahip olurken evlenme rüyasını da gerçekleştirmiş olur. Oyunun konusunda da görüldüğü gibi Sidney Howard da Amerikan toplumunun sosyal sorunlarını irdelemiş ve yakın ilgi göstermiştir.

Sidney Kingsley: Odets'n bir başka çağdaşı olan Sidney Kingsley araştırmacı bir oyun yazarı olmakla ünlüdür. Avrupalı gerçekçi yazarların metodunu benimsemiş olan yazar, yazdığı konuları iyice araştıran, bu nedenle bol miktarda veri elde eden, elde ettiği bu verilere dayanarak eserlerini yazan bir yazardır. Dolayısıyla bir oyununu yazmadan birkaç yıl konu hakkında araştırma yapmıştır. Örneğim “*Man in White*” adlı oyununu yazmadan önce aylarca New York hastanelerinde bulunmuş ameliyatları izlemiş ve hastanelerin diğer servislerinde gözlem yapmıştır. Odets, Anderson ve Rice gibi çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında onlardan daha az radikal politik görüşlere sahip olmasına rağmen *Death End* ve *Ten Millions Ghosts* adlı yapıtlarında sosyal konuları irdelemiş ve kapitalist sistemin çürümüşlüğünü vurgulamıştır. Marksist yazarlarla bazı görüşleri paylaşmamasına rağmen, sistemin eksiklikleri açıkça dile getirmiş fakat çözüm önermemiştir. Onu, Odets'ten ayıran önemli özelliklerin başında bu tutumu gelir. Sidney Kingsley *Man in White* adlı eserinde bir hastanede çalışan bir doktorun aşk hikayesini ele alırken *Dead End* adlı eserinde da New York'ta bir kenar mahallede yaşayan ve çevrelerinin etkisiyle serseri bir duruma gelmiş bulunan gençler ile apartman sahibi olan zengin ama etraflarındaki yoksulları görmezlikten gelen vurdum duymazları anlatmıştır. Yazar bu oyunuyla plansız kentleşmeyi, köyden kente göçün sonuçlarını, yoksulluğu, yoksulluğun insanları içine düşürebildiği kötü durumları yansıtmıştır. Örneğin sakat ve yoksul olan Gimpty biraz para kazanıp sevdiği kız olan Kay ile evlenmek için bir gangsteri polise ispiyon eder. Bu durumu beğenmeyen Kay bunun geçici bir zenginlik olup tekrar yoksulluğun kucağına düşeceğini bildiği için bir yat seyahati sırasında tanıştığı bir adamla evlenmeye karar verir. Böylece para ve geleceğe güvensizlik yüzünden sevdiği adamla evlenmekten vaz geçer.

Maxwell Anderson: Amerikan Tiyatrosunun önemli yazarlarından biridir. Odets'n çağdaşı ve çok yönlü olan Anderson önce realist çizgiyi izlemiş daha

sonra nazım şeklinde tarihi oyunlara yönelmiştir. Son döneminde kendisi de ekonomik yıkıntının etkisinde kalarak çok net olmasa bile Clifford Odets gibi sosyal sorunlara daha çok önem vermiştir. Anderson tiyatro eserlerini yazarken verdiği önemli mücadelelerden biri de tiyatronun ticari oyunlardan daha önemli olduğunu savunması olmuştur. 1930'lu yıllarda tarihi oyunlar yazmaya başlayan Anderson Kraliçe Elizabeth, İskoç kraliçesi Mary ve Kızılderili Tarihiyle ilgili "Tao Geceleri"ni manzum olarak yazmıştır. Daha sonra politik bir havaya giren Anderson 1930'ların huzurluğunun etkisiyle Evlerimizin Her İkisi ve Kış Sahnesi adlı oyunlarını yazmıştır. 1930 yılında yazar Yavaş Tempo adlı oyununda İspanyol iç savaşında cepheden kaçan bir genç askerin Florida gangsterleri ile savaşını ironik bir biçimde anlatmıştır. Maxwell Anderson'un 1933 yılında yazdığı Her İki Evimiz eseri Amerika'da politik şike ve Federal Amerikan Yönetiminin çürümüş yanlarını eleştiren bir oyundur. Safve dürüst olarak bilinen Alan McClean adında deneyimsiz bir senatör Kongre üyeleri tarafından hükümetin yapmış olduğu bazı tahsisatları soruşturmakla görevlendirilir. Araştırmasını yaparken birçok üyenin rüşvet ve yolsuzluk batağında olduğunu görür. Bunlardan biri de sevgilisinin babası olduğunu anlar. Fakat her şeye rağmen bu durumdaki tüm kişileri açıklamaya karar verir. 1936 yılında yazdığı High Tor adlı oyununda ise Anderson idealist ve kendinden, dürüstlüğünden emin bir vatandaşın, New York'un Hudson Nehrinin yüksek yamaçlarında yer alan topraklarını elinden almak isteyen gangster ve kısa yoldan zengin olmak isteyen açgözlü kişilere karşı verdiği mücadeleyi anlatmıştır. Sonunda savaşı kazanan Van Dor topraklarını satar ve daha az kirlenmiş veya hiç kirlenmemiş bir bölgede toprak alıp yerleşmeye karar verir.

Lilian Helman: 1905 yılında New Orleans'ta doğan Helman, Yahudi asıllı bir ailenin kızıdır. Sol görüşlü bir yazar olarak tanınmıştır. 1930'lu yılları yaşamış bir birey ve yazar olarak o da ekonomik çöküşten etkilenmiştir. 1936 yılında dönemin tipik işçi grevlerinden birini konu alan Days to Come adlı oyununu yazmıştır. Aynı zamanda anti Nazi eğilimleriyle de tanınan yazar Amerika'da sosyalist ve solcu olarak bazı organizasyonlarda aktif görev almıştır. Helman önemli yapıtı olan The Little Foxes adlı oyununda Güneyin aristokrasisinin çöküşünü, buna karşı agresif yeni bir sosyal sınıfın ortaya çıkışını anlatmıştır. Alaycı, hilekar ve haris bir kişiliğe sahip olan Ben, zayıf karakterli bir erkek kardeşe ve büyük ihtirasları olan bir kız kardeşe sahiptir. Kardeşlerini evlendirdiği gerçek aristokrat ve dürüst insanlara karşı entrikalar çevirerek zengin olmak için uğraşır. The Children Hour adlı oyununda ise bir yatılı kız okulunda olup biten olaylar anlatılmıştır. Yazar dönemin diğer önemli yazarları gibi

toplumsal konuları ele almış, insanların kısa sürede zenginleşme uğrunda vermiş olukları uğraşın yanında açlığı, yoksulluğu ve haksız kazançları anlatmıştır.

Robert Sherwood: (1896-1955) Odets'in bir diğer çağdaşı olan Robert Sherwood barışçı bir tarza sahip olup daha çok bir komedi yazarıdır. Tarihi karakterleri modern bir tarza dönüştüren Sherwood'un His Road to Rome adlı oyunu buna örnek verilebilir. Bernard Shaw'a yakın bir tarzı olan yazarın bu oyunu, Shaw'un Cleopatra ve Ceasar isimli oyununu çağrıştırmaktadır. 1886-1950 yılları arasında yaşamış olan George Bernard Shaw toplumun içinde bocalamakta olduğu gelenekçi yapıdan kurtularak yenilenmesi, değişmesi gerektiğini savunmuştur. Shaw bunun ancak sosyalist devrimin gerçekleşmesi ile mümkün olabileceğine inanmıştır. Savaş karşıtı olan Shaw silahlar ve Kahramanlar adlı oyununda savaşı abartılmış bir komedyaya şeklinde anlatmıştır. Shaw'un en büyük özelliklerinden birisi de onun bir tiyatro yapıtının sadece estetik büyüklüğünün önemli olmadığı bunun yanında toplumsal olaylarında vurgulanması gerektiğine inanmıştır. Tıpkı Clifford Odets gibi yazar toplumsal olaylara önem vermiş ve toplumun mutlaka değişmesi ve ileri gitmesi gerektiğine inanmıştır. George Bernard Shaw'a göre insan kötü değildir. Onu kötüleşiren yaşadığı çevre ve düzendir. Devrimci bir görüşe sahip olan yazar kapitalizme cephe almış ve toplumun değişmesi için çaba sarfetmiştir. Savaş karşıtı olan Robert Sherwood humanist konuları da ele almıştır. Özellikle *Idiot's Delight* adlı oyununda biri birleriyle iyi geçinen insanların ulusal duyguları kabarcıca nasıl düşman kesildiklerini vurgulamıştır. Bu eser savaş döneminin kötülüklerini, dost olan insanların birbirlerine düşman oluşlarını anlatırken evrensel bir olayı da canlandırmış oluyor. Kısaca: olay bir İtalyan otelinde geçer. Otelde Dünyanın birçok ulusundan insanlar birbirleriyle dost görünerek samimi bir ortamda kalmaktadır. Birer entelektüel olan, dostluğa ve barışa bağlı olduklarını, bunu çok önemsediklerini her fırsatta anlatan bu insanlar, savaşın başladığını, İtalyanların Paris'i bombaladığını duyar duymaz İtalyanlara karşı nefretlerini belirtir. Kısa sürede her kes birer ırkçı olur. Barışı, bilimi her şeyin üstünde tuttuklarını anlatan bu okumuş ve entelektüel insanlar bir an önce kendi ülkelerinin kutsal ordularında yer almak için aceleyle otelden ayrılırlar.

Şu bir gerçektir ki bir ülkede meydana gelen çok önemli olaylar o ülkenin edebiyatı ve yazarları üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. Dolayısıyla ABD'de 1930'larda meydana gelen ekonomik yıkım halkın yaşamı üzerinde ne kadar derin bir etki yapmışsa dönemin yazarları üzerinde de o kadar etki yapmıştır. Yukarıda anlatılan yazarlardan anlaşıldığı gibi 1930'ların yazarları diğer konuların yanında özellikle birer toplumsal yara olan açlık, sefalet, evsizlik, ekonomik yıkım, şiddet, eşitsizlik, ailenin durumu gibi olaylara eserlerinde oldukça önemli yer

ayırılmışlardır. Bunların içinde Clifford Odets de aynı konulara değinmiştir. Odets'i döneminin yazarlarından ayıran özelliği onun sıradan insana daha fazla önem vermesi ve olayları biraz daha radikal bir şekilde ele almış olmasıdır. Özellikle yazarlık yıllarının ilk döneminde ekonomik yıkımdan çok etkilenen yazar sıkıntılardan kurtulmanın tek çıkış yolu olarak Sosyalist Devrimi görmüştür. Bunu için Komünist partiye bile üye olmuştur. Anca Odets daha sonraki yazarlık yıllarında diğer yazarlar gibi ılımlı bir çizgiye dönüş yapmıştır.

4.2.Clifford Odets'in Hayatı ve Eserleri

Clifford Odets 1906 yılında Philadelphia'da doğdu. Rusya'dan Amerika'ya göç etmiş Musevi asıllı bir ailenin çocuğudur. Babası Louis Odets " Clifford'un çocukluk yıllarında seyyar satıcılık, gazete satıcılığı gibi işler yaparken, annesi bir fabrikada işçi olarak çalışmıştır. Bu nedenle Clifford Odets kendisini bir işçi çocuğu olarak görmüştür. Daha sonraki yıllarda ticaretle uğraşmaya başlayan baba Odets durumunu düzelterek kendi işini kurmuştur. Kendi işini kuran baba Odets oğlu Clifford'un kendi işinde çalışmasını istemiştir. Fakat Clifford Odets babasının bu arzusuna karşı çıkar ve bu nedenle ilk olarak baba oğul arasında anlaşmazlık başlamıştır. Clifford Odets küçük yaşta babasına aktör olmak istediğini söyler. Lisede geçireceği yılları bile zaman kaybı olarak değerlendiren Odets okulu yarıda bırakmış ve şiir yazmaya başlamıştır. Babasının karşı çıkmasına rağmen O tiyatro alanına ağırlık vermeye başlamış ve ilk yıllarında bu alanda değişik işler de çalışmaya başlamıştır. Örneğin tek perdelik bazı oyunlarda rol almış, radyolarda spikerlik yapmış ve bazı radyo oyunlarını yazmıştır. Oğlunun bu aşırı sanat tutkusunu anlayan baba Odets de, ona gerekli izni verir. 1930'lu yıllarda Amerikan Tiyatrosunun en önemli yazarı hiç kuşkusuz Odets'tir. Clifford Odets her ne kadar kendi döneminin yazarları ile aynı konuları ele almışsa da o, kendi çağdaşlarından biraz daha aktif, heyecanlı ve toplumsal konuları irdelemede önde olmuştur. 1930'lardaki ekonomik yıkım Odets'i daha çok etkilemiş ve bu konuyla çok ilgilenen yazar Waiting for Lefty, Till The Day I Die ve Paradide Lost gibi politik propagandaya önem veren oyunları yazmıştır. Odets'i döneminin yazarlarından ayıran önemli hususlardan biri de onun oyunculuktan tiyatro yazarlığına geçmiş olmasıdır. Bu durum yazara önemli avantaj sağlamıştır. Daha 17 yaşında iken zor da olsa babasını ikna ederek babasının iş alanı olan basın alanından ayrılarak tiyatro sahnelerinde çalışmaya başlamıştır. Çok genç yaşta sahne deneyimi kazanması yazarlıkta ona başarı sağlamıştır. Bu konuda Odets şöyle der. "Lisedeyken amatörlerle oyunlar sahneleyerek daha çocukluk çağından beri sahnelerde etrafı dolaşmaktayım." (1)

1930 yılında hayatına yön verme açısında çok önemli rol oynayan Group Tiyatrosuna giren yazar. Group Tiyatrosunun onun hayatı üzerindeki etkisini şöyle anlatmıştır. "Eğer group için olmamış olsaydı ben hayatta asla oyun yazacağımı sanmıyorum"(2)

Group Tiyatrosunun Odets'in üzerinde büyük etkisi olduğu gibi çağdaş Amerikan edebiyatına da büyük katkısı olmuştur. Harold Clurman adındaki Amerikalı ünlü tiyatro yönetmeni 1928 yılında çağdaş bir tiyatro grubu kurmaya karar vermiştir. Amerikan Tiyatrosunun modern, çağdaş düşünce eksikliğini hisseden bir grup genç aktörle bir araya gelerek 1930 yılında Group Tiyatrosunun kuruluşunu tamamlarlar. Bu grubun içerisinde yönetmen Lee Strasber, ünlü aktörler Stanfor Meisner, Franchot Tone ve Moris Carnovsky bulunuyordu. Böylece depresyon dönemi denilen 1930 lu yılların en etkili tiyatro grubu meydana getirilmiştir.

Odets, Group Tiyatrosuna önce bir aktör olarak katılmıştır. Paul Green'in The House of Connelly ve Sidney Kingsley Men in White gibi oyunlarında bazı küçük roller alarak işe başlamıştır. Kısa sürede yazar olarak da kendisini kabul ettiren Odets Grunun önde gelen yazarları içerisinde yerini almıştır. 12 yıllık bir yaşam süresi olan Group Tiyatrosu Odets'in 7 eserini sahnelemiştir. Böylece yazar dönemin en seçkin oyun yazarı olmuştur. Gabriel Miller "Clifford Odets" adlı makalesinde şöyle der. "Belki de grubun Amerikan Tiyatrosu tarihine en büyük katkısı hiç kuşkusuz 1930'ların en seçkin yazarı Clifford Odets'i kazandırmak olmuştur"(3)

Odets, ilk oyununu çok sevdiği ünlü bestekar ve müzisyen Beethoven üzerine yazmaya başlamıştır. Ancak oyunu yazarken birden yazma fikrinden vazgeçmiştir. Beethoven Odet'in çok sevdiği biri olmasına rağmen onun içinde yaşadığı toplumun bir parçası olmadığını farkına varmıştır. Beethoven hakkında yazacağı oyunun belki birçok kişi tarafından anlaşılamayacağını düşünerek en iyisi kendisinin içinde yaşadığı toplumun birer parçası olan sıradan kişiler ve onların sorunları hakkında yazmak olduğuna karar vermiştir. Yazar, Beethoven üzerine yazmaktan neden vaz geçtiğini şöyle anlatıyor. "Belki de bittiği zaman Beethoven hakkında olmayacak, Beethoven oyununu yazıyorum. Neden bana daha yakın olan ve daha iyi bildiğim bir şey olan Greenberg ailesi hakkında yazmıyorum?" (4) İşte Odets'in bu düşüncesi onun ait olduğu orta sınıfa olan bağlılığını ve onlara verdiği değeri vurgulamaktadır. Ekonomik çöküşün en canlı yaşandığı 1930'lar Clifford Odets'in üzerindeki etkisi çok büyük olmuştur. Bu tür zor koşullarda yaşamının insanlar için olumsuz etkilerini iyi anlayan yazar kalabalık halk yığınları için kurtuluşu Sosyalist Devrimin gerçekleşmesinde

görmüştür. Bu nedenle komünist partisine üye olmuştur. Ancak bu üyelik sekiz ay sürebilmiştir. Odets komünist Partiye üye oluşunu şöyle anlatmıştır.

"İnanıyorum ki o dönemde muhtemelen Amerika'da 14 veya 16 milyon işsiz vardı. Ben kendim de günde 10 sente yaşamımı sürdürüyordum. O günler hiç birimizin bir daha dönmek istemediği korkunç günlerdi. Ben Komünist Partisine, kendimizi birden içinde bulduğunuz bu zor ikilemin İçinden tek çıkış yolu olarak gördüğüm için bütün inancım ve dürüstlüğümlle inanarak girdim"(5)

Clifford Odets parti üyeliği sırasında Amerika'da işçi sınıfının oyunu olarak kabul edilen *Waiting For Lefty*" adlı oyununu yazdı. Agit-prop türü olan bu oyun seyirci üzerinde çok müthiş bir etki bırakmıştır. Provoke olan seyirci işçilerle birlikte "grev-grev" diye bağırmıştır.

Gabriel Miller *'The Whirl And The Terror'* adlı makalesinde Clifford Odets'in depresyon yıllarındaki büyük ekonomik yıkımdan büyük bir acı duyduğunu, halkın içine düştüğü yoksulluk, açlık ve sefaleti iliklerine kadar hissettiğini anlatırken Odets'in Marksizme sadece duygusal olarak yaklaştığını, bunun o günkü şartlardan ieri geldiğini ve Odets'in Marksist ideolojiyi asla tam olarak benimsemediğini vurgulamıştır.

"Odets bir entelektüel değildi.O'nun Marksist ideolojiyi benimsemesi bir çalışmadan veya o düşünceye çok etkili bir şekilde bağlılığından değildi. Sadece duygusal ve romantik bir empatidendi. Redikalizm 1930'ların havasında vardı. Odets bu havayı yıkılmış olan mevcut sisteme, bir çok sanatçının yaptığı gibi bir alternatifolarak soluyordu"(6)

Oysa, Odets'in eserlerinde egemen olan 'umut' ögesi sosyalist söylemi toplumsal eleştiri ilkesine uymaktadır ve yine sosyalist devrimin ilk yıllarındaki eğilimi özellikle Gorki'yi anımsatmaktadır.

Clifford Odets 1930'larda altı adet oyun yazmıştır. Bu oyunları daha sonra *Six Plays* adlı bir kitapta toplanmış ve yayımlanmışlardır. Odets, *Waiting For Lefty*, *Till The Day I Die*, *Awake And Sing*, ve *Paradise Lost* adlı oyunlarını 1935 yılında Group Tiyatrosu için yazmıştır. Daha sonra 1937 de *Golden Boy*'u 1938 yılında da "Rocket To The Moon"u yazmıştır.

4.2.1. Waiting For Lefty

Odets'in ilk oyunu olan *Waiting For Lefty* episotler halinde yazılmış tek perdelik bir oyundur. Birinci sahnesinde yer Sürücüler Birliğinin toplantı

salonudur. Grev için toplanmış olan sürücülerini birliğin başkanı olan Harry Fatt grevciyi vaz geçirmeye çalışmaktadır. Seyircinin ve oyuncuların iç içe olduğu bu sahnede sürücüler grev için çok arzudur. Joe adında bir sürücü konuşmasında tüm ülkede grevlerin yapıldığını anlatır. Burada bulunan tüm sürücüler kendilerine katılacak olan önemli üyeleri Lefty Costello'yu beklemektedirler. Sürücüler grevi tartışıp Lefty'i beklerken sahnede ışıkların değişimiyle Joeve Edna'nın durumlarını anlatan episote geçilir.

Evli olan bu çift zor ekonomik koşullar nedeniyle aile yaşamlarını sürdürememe tehlikesiyle yüz yüzedirler. Joe haftada ancak 6 veya 7 dolar kazanabilmektedir. Bu kadar az parayla bir aileyi geçindirmek olanak dışıdır. Bu nedenle Edna, Joe'ya bir şeyler yapmasını istemekte ve aksi halde onu terk edeceğini söyler. Edna politikadan bir şey anlamamaktadır ama Joe'ye zenginlerin çocuklarının çok lüks içinde yaşadıklarını, buna karşı işçi ve yoksul insanların çocuklarının sefalet içinde olduklarını anlatır. Hatta beslenmek için süt bile alamadıklarını vurgular. Edna'nın etkisiyle Joe birliğe katılır ve sürücülerini dışarıya davet eder. Bu sahneden sonraki episotta daha önce bir laboratuarda asistan olarak çalışan fakat işine son verildiği için şimdi taksi sürücülüğü yapmakta olan Miller'in öyküsü anlatılmaktadır.

Bu episotta Kapitalist sistemin temsilcisi olan Fayette ile ilgilidir Zehirli gaz üreten bir fabrikatörü olan Fayette, Miller'den bazı kimyasal maddeler için bir meslektaşı hakkında casusluk yapmasını ister. Bunu kabul etmesi halinde terfi ettireceğini söz verir. Ancak Miller bunun yanlış olduğunu anlar ve insanlara zarar vereceğinden buna karşı çıkar. İki ayrı episot aynı sahnede şöyle canlandırılmıştır. Genç Hack ve kız arkadaşı sahnede Sid ve Florrie adında iki genç evlenmek istemektedir. Ancak kızın erkek kardeşi buna karşı çıkmaktadır çünkü kız kardeşinin yoksul bir taxi sürücüsüyle evlenmesini istememektedir. Bu arada Musevi asıllı bir doktor olan Dr Benjamin hastanedeki işinden atılmış ve arkadaşı Dr Barnes bunun nedeninin Yahudilik olduğunu söyler. Dr. Benjamin Rusya'ya gitmeyi düşünmekle beraber işinin Amerika'da olduğunu bunun için burada kalarak mücadele etmesi gerektiğine karar verir.

Oyunun son episotu olan Agate Keller sahnede iyi bir hatip olan ve etkilyici bir şekilde konuşan Agate artık sürücülerini Lefty'i beklememesi gerektiğini greve hemen başlamalarını vurgulamaya çalışır. Agate'nin konuşmasıyla iyice etkilenen sürücüler greve hazırlanırken adamın biri İşçilerin öncüsü olan Lefty'nin ölü olarak bulunduğunu haber verir. Bu haber işçi hareketi için bir patlama vesilesi olur. Bu acı haberle iyice provoke olan sürücüler sokağa dökülür. Bu durumdan aşırı olan seyirci de grevci sürücülere katılır ve GREV diye bağırırlar.

Oyun yazılışından kısa bir süre sonra Amerika' da çok ün yapmıştır. Aynı anda otuz ayrı yerde sahnelenmiştir. Cliffod Odets, Waiting For Lefty'den çok daha iyi oyunlar yazmış olmasına rağmen adı bu oyunla özdeşleşmiştir.

4.2.2-Till The Day I Die

Cliffod Odets'in Komünist Partiye üye olduğu dönemde yazmış olduğu bu oyun Almanya'da Nazilere karşı mücadele eden bir grup yurtsever gencin yapmış olduğu yer altı çalışması ve başarılarından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu oyun Odets'in agit-prop türünden verdiği en önemli eserlerden birisidir. Oyun propagandanın çok çok ağırlıkla kullanıldığı bir eserdir.

Olay Almanya'nın Berlin şehrinde geçmektedir. Oyunun önemli karakterleri Ernst ve Carl kardeşler, Tilly Westerman Ernst'in gebe eşi, Benno Stieglitz Almanya'daki anti Nazi hareketin teorisyen, Julius ve Arno hareketin üyelerinden oluşmaktadır. Tüm bu genç insanlar Nazi Almanya'sında kurdukları anti Nazi bir hareketi yürütmekte olup halkı, özellikle işçi sınıfını Nazilere karşı örgütlemeye çalışmaktadırlar. Popper Nazi bir dedektif olup örgütün elemanlarını yakalamakla görevlidir. Eşçinsel Yüzbaşı Schlegel bir Nazi ajanı olup yakalananları sorgulamak ve konuşturmakla görevlidir. Binbaşı Duhrin anti Nazi örgüte sempati duyan fakat Yahudi kanı taşıdığı söylenen bir subaydır.

Oyunun ilk sahnesinde yeraltında bir odada Ernst, Karl, Tilly ve Baum adındaki gençler bir dizi gizli bildiriye basarken görülmektedirler. Basılan bildiriler dağıtılmak üzere Carl tarafından dışarıdaki örgüt elemanlarına ulaştırılmaktadır. Bildiriler basılırken Ernst, Carl ve Tilly, Zeltner adındaki bir arkadaşlarının Nazi ajanı olmasından şüphelendiklerini anlatırlar. Bundan sonra Baum ve Carl ayrılırlar. Onların ayrılışından hemen sonra Tilly ve Ernst, Zeltner'in ispiyonu sonucu nazi dedektiflerine yakalanırlar. Tillyi serbest bırakılır fakat Ernst sorgulanmak üzere götürülür.

İkinci sahne bir Nazi evinde geçmektedir. Ernst, Schlegel tarafından sorgulanmaktadır. Schlegel sert ve insafsız bir yapıya sahip biridir. Sorgulama sırasında Ernst'in iyi keman çaldığını öğrenir. Ayağıyla Ernst'in eline basarak elini parçalar. Schlegel bu esnada Adolph adındaki bir Nazi subayından Binbaşı Duhrin'nin yahudi kanı taşıdığını öğrenir. Bu arada aynı sahnede yazar cezaevinde bulunan mahkumların durumunu da gözler önüne serer. Gardiyanlar mahkumlara insanların akıllarına kolay kolay gelemeyecek işkenceler etmektedir. Mahkumları sıraya dizerek dövmekle kalmayıp kendi aralarında bahse girerek kimin daha güçlü olduğunu göstermek için bir yumrukla bir insanın nasıl yıkabileceğini kanıtlamaktadırlar. Bu arada çok sert ve acımasız bir şiddete

maruz kalan mahkumların psikolojisi de gösterilmiştir. Ernst'de bu mahkumların arasında bulunduğu için bu şiddetten nasibini almaktadır.

Dördüncü sahnede Edsel ve Martin adlı askerler ekonomik güçlüklerden bahsederken binbaşı Duhren, Ernst'i sorgulamak için girer ve askerleri dışarı çıkardıktan sonra Ernst'e kendisinin de anti Nazi harekete sempati duyduğunu anlattıktan sonra yine ona Nazilerin kendisini ajan olarak kullanmak için yapacakları oyunları da bildirir. Bir bakıma Ernst'n önünde bulunan gelecekteki kaderini de kendisine anlatmış oluyor. Duhren'e göre Ernst için en iyi yol ölmektir. Bu sırada ilginç bir olay meydana gelir. Birden içeri giren Schlegel Binbaşı Duhren'e Yahudi kanı taşıdığını söyler. Duhren ise onun bir eşcinsel olduğunu yüzüne vurur. Gizi ortaya çıkan Duhren tabancasını çeker Schlegel'i vurduktan sonra kendisi de yaşamına son verir.

Beş ve altıncı sahnelerde cezaevinde çıkan Ernst'in durumu anlatılmıştır. Son derece şık ve modern giydirilip polis arabalarında zorla gezdirilen Ernst arkadaşlarına ajanmış gibi gösterilir. Ernst bir gece eşi Tilly'nin evine gizlice gelerek durumunu tüm çıplaklığıyla anlatır. Tilly ertesi gün Ernst'in durumunu örgütün toplantısına götürür. Arkadaşları onun ajan olduğuna inanmışlardır. Bu konuda yapılan oylamada kardeşi Carl ve eşi Tilly de onun aleyhinde oy kullanırlar. Sonunda Carl ve Tilly yine örgütün evinde çalışırken Ernst içeri girer ama kardeşi tarafından iyi karşılanmaz. Ernst onlara ajan olmadığını ve ona inanmalarını ister. Carl ona inanmaz. Doğacak çocuğunun lekeli olması için Ernst'in ölmesi gerektiğini anlatır. Ernst, tabancasını çıkarır kendisini vurması için Carl'a uzatır ama Carl bunu kabul etmez. Kendisi yan odaya geçer tabancasıyla hayatına son verir. Ernst kendisini vurmadan önce Tilly, Carl'dan bunu önlemesini ister. Carl "bırak ölsün" der. Tabancanın sesi duyulup Ernst öldükten sonra bu sefer Carl, Tilly'ye dönerek "bırak yaşasın" der. Ona göre Ernst anındaki kara lakeyi temizlemiştir artık.

4.2.3. Awake And Sing

Clifford Odets, *Six Plays* adlı kitabının ön sözünde *Awake And Sing* adlı oyunun kendisinin en iyi eseri olduğunu söylemektedir. Bu oyun *Waiting For Lefty* den daha önce yazılmıştır. Fakat ondan sonra basılıp sahnelenmiştir. Ama şu bir gerçek ki *Awake and Sing* Amerikan Tiyatrosunda daha kalıcı bir etkiye sahip olmuştur. Üç perdeden oluşan oyun Yahudi asıllı Berger ailesinin fertlerinin 1930'lardaki zor hayat koşullarına karşı verdikleri yaşam mücadelesi konu edilmektedir. Daha iyi şartlarda bir yaşam sürdürmek için mücadele eden bu işçi ailesinde olaylar Ralph adındaki oğulları üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk başarıya adım atmak ve onu yakalamak amacıyla olan Ralph çevrenin etkisinden

kurtulmak için uğraş vermektedir. Romantik ve hayalci bir yapıya sahip olan Ralph bir iş yerinde işçi olarak çalışmakta böylece ailesine katkıda bulunmaktadır. Ralph'in kız kardeşi Hennie, genç ve güzel bir bayandır. Bunun için binalarında kapıcı olan Schlosser ve askerde savaş esnasında bir bacağını yitirmiş olan ve aynı zamanda Berger ailesiyle aynı apartmanı paylaşan Moe Axelrod kendisine hayranlık ve ilgi duymaktadırlar. Ama gebe olan Hennie annesi tarafından Sam Feirshreiber ile evlenmeye zorlanmaktadır. Yalnız ve kendi kendisini yönlendiremeyen ve başkasının desteğine gereksinme duyan Feinschreiber çocuğun kendisine ait olduğuna inandırılmıştır. Baba Myrobn sürekli kaybeden ve bu nedenle gelecekte ziyade geçmişi hayal ederek yaşayan bir insandır. Myron, Arthur Miller'in Death Of A Salesman adlı oyunundaki baba Willy Loman gibi rüya aleminde yaşamaktadır. Onun için de geçmişteki başarıları çok önemli olup bu nedenle Willy gibi sık sık geçmişi hayal eder. Myron'un karısı Bessie onun aksine güçlü kendi başına buyruk, aileyi ayakta tutmaya çalışan çevresindeki insanlara sözü geçen ve bu nedenle Berger ailesinde anaerik bir yapı oluşturan bir bayandır. Kendisini ailesine adanmış bir hanım olarak onun da daha iyi bir hayat özlemi vardır fakat içinde buldukları ekonomik zorluklar onu da sınırlamıştır. Kızı Hennie'nin Samla evlenmesini isterken onun iyi kötü bir aile düzenine ve evliliğinin devamlı olmasını istemektedir. Sonuçta Hennie annesinin zorlamalarına dayanamayarak Sam'le evlenir. Oğlu Ralph'ın sevdiği kız olan Blunch'la evliliğine karşı çıkmasının nedeni yine güç ekonomik koşullardır. Çok yoksul olan Blunch'ın da aile ekonomisine yük olacağını düşünmektedir. Ailenin en büyüğü olan büyük baba Jacob idealist bir Marksisttir. Okumayı seven ve devamlı okumuş gibi görünen birisidir. Kendisine Sovyetler Birliğini örnek seçmiştir. Aslında yaşamı boyunca o da istediği başarıyı elde edememiştir. Sigorta şirketinden alacağı bir miktar parası bulunmaktadır. Bu parayla kendisinin başaramadığını torunu Ralph'ın başaracağını ummaktadır. Ralph, Blunch'ın telefonunu beklerken markete alışveriş için gönderilir. O esnada gelen telefona annesi cevap verir ve Ralph'ın evde olmadığını söyler. Dönüşünde telefonun gelip gelmediğini sorar ancak annesi net bir yanıt vermez. Bu nedenle annesine gücenir. Romantik ve hayalci bir yapıya sahip olan Ralph'ın amacı bir yerde başarıya ilk adımı atmaktır. Ama bunu bir türlü başaramamaktadır.

Bu arada Moe devamlı olarak Hennie'ye olan aşkını kendisine bildirmekte ve kocasını terk ederek kendisiyle olmasını istemektedir. Hennie, Sam ve Moe arasında bir tercihle karşı karşıya kalmıştır. Sonunda Sam'a çocuğun başkasına ait olduğunu söyler. Aldatılmış olmanın verdiği üzüntüyle iyice sersemleşen Sam

ne yapacağını şaşırmıştır. Fakat Hennie sonunda kararını verir. Evini, çocuğunu ve kocasını terk ederek Moe ile Küba'ya kaçır.

Bu arada büyük baba Jacob sigorta şirketinde biriktirdiği paranın Ralph'ın arzuladığı başarıya ulaşmak için yararlı olacağını düşünerek kaza süsü vererek intihar eder. Parasını bir tavsiye ile birlikte Ralph'a bıraktığını vasiyetnamesinde bildirir. Aslında büyük baba kendisinin arzularını ta başaramadığı şeyi Ralph'tan istemiştir. Büyük baba vasiyetnamesinde Ralph'a "Sana yap diyorum. İçinde geleni. Arzuladığını yap ve kendinde bir devrim gerçekleştir. Fakat benim gibi davranmamalısın" (7)

Büyük babasının vasiyetini öğrenen Ralph parayı almaz ama dedesinin mesajını alır. Kendisindeki karamsar havayı bırakarak iyimser bir görüşe kavuşur. Dedesinin öldüğünü fakat onun yerinde kendisinin doğduğunu söyleyerek yeni ve umutlu bir hayata başladığını herkese haykırır.

4.2.4 Paradise Lost

Paradise Lost, Clifford Odets'in 1935 yılında yazmış olduğu dört oyunluk serinin sonuncusudur. Oyun aynı zamanda Odets'in 'agit-prop' türü oyunlarının da sonuncusu sayılmaktadır, çünkü bundan sonra yazdığı eserler daha sonra görüleceği gibi daha yumuşak bir üslupla anlatılmıştır. Yazar bu eserinde sosyal sorunları irdelerken Gordon ailesinin yanında orta sınıfın büyük bir kesiminin moral, ekonomik ve ruhsal açıdan nasıl yıkıldıklarını ortaya koymaktadır. Olaylar Gordon ailesinin bulunduğu çevrede gelişir. Bu nedenle olayların merkezi Gordon'ların evidir. Sahnede sürekli olarak bu ailenin oturduğu evin odaları gösterilmektedir.

Leo Gordon, Gordon ailesinin babasıdır. Kendisi orta sınıf bir esnafıtır. El çantalarını dizayn eden ve üreten bir iş yerine sahiptir. Bay Gordon biraz entelektüel, sanatçı ruhlu ve sevecen bir insandır. Düzenbaz, katı yürekli ve vicdansız ortağı Sam Kartz'la 20 yıllık bir ortaklığı vardır. Sam Yahudi asıllı bir iş adamıdır. İş yerlerinde çoğunluğu kızlardan oluşan bir grup işçi çalışmaktadır. Fakat bu işçiler iş yerinin çalışma koşullarından ve boğaz tokluğuna çalışmaktan, özellikle Sam Kartz'ın davranışlarından rahatsızlardır. Bu nedenle bir komite oluşturarak Bay Gordon'un evine gelir ve daha iyi şartlarda çalışma arzularını iletirler. Sam Kartz'ın tüm itirazlarına rağmen Leo Gordon işçilerin temsilcilerine kendileriyle ilgilenileceğini ve durumlarının düzeltileceğini söz verir. Böylece işçiler mutlu bir şekilde evden ayrılırlar.

Leo Gordon iyi bir aileye sahiptir. Eşi Clara çocuklarını iyi yetiştirmiş bir anne, eşini seven bir hanım ve evinin idaresini elinde tutmaya çalışan güçlü bir bayandır. Büyük oğulları Ben, babasının uzun süreden beri aile dostu olan

komşuları Gus Michael'in kızı Libby ile evlenir. Ben iyi bir atlet olup defalarca şampiyonluklar kazanmıştır. Güçlü fiziğine karşın bir iş tutamayan ve atletsizimdeki başarısını iş hayatında gösteremeyen biridir. Bu nedenle hayatını yasal olmayan yollardan kazanmaya başlar. Komşuları ve aynı zamanda Ben'in kayın pederi olan Gus da piyasanın çöküşünden nasibini almış ve küçük iş yerini yitirmiş pul koleksiyonu yapmaktadır. Bunun için Leo'dan biraz para ödünç alıp yeniden kendine bir iş kurmayı amaçlamaktadır. Ama Clara bunun mümkün olmadığını söyler çünkü ellerindeki paralarını piyasanın çöküşünde kayıp etmiş, içinde yaşadıkları evlerini de mevcut işlerinin devam etmesi için ipotek ettirmişlerdir.

Bu arada Gordon ailesini bir dizi talihsizlikler ve felaketler birbirini takip ederek yıkıma doğru sürüklemeye başlar. İşlerinde çalışan işçiler gelip durumlarını Leo Gordon'a anlattıktan sonra Gordon, ortağı Sam Kartz'tan iflas ettiklerini öğrenir. Sam ellerindeki tüm parayı bitirmiştir. İyi bir atlet olan büyük oğlu Ben iş hayatında başarılı olamayınca gangaster olan arkadaşı Kewpic ile birlikte hırsızlık yaparken polis tarafından vurularak öldürülür. Aslında Kewpie ile Ben arasında çocukluklarından beri süre gelen bir rekabet vardır. Ama Ben sürekli bu rekabette galip çıkmıştır. Kötü bir insan olan Kewpie, Ben'i yenmek için türlü yollara baş vurur. En sonunda Ben'in ekonomik zayıflığından yararlanarak eşi Libby ile gayri meşru ilişki kurar. Elindeki kirli para vasıtasıyla kadını kendisine bağlar. Sonunda Ben'i hırsızlık işine bulaştırarak ölümüne sebep olur. Böylece rekabetin son galibi kendisi olur.

Diğer tarafta ailenin ikinci oğlu Julius bir bankada çalışmakta olup kendisine iyi birgelecek hazırlamıştır. Fakat ne yazık ki Ansefalın denilen ve tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanır ve günden güne eriyerek acı sona doru yol alır. Bu arada çok iyi bir müzik eğitimi almış Gordon'ların kızları Pearl bir türlü kendisine iş bulamayan nişanlısı Felix'ten ayrılmak zorunda kalır çünkü Felix iş aramak için uzak yerlere gitmek zorunda kalmıştır. Pearl kendisi de çok iyi piyano çalmasına rağmen bir iş bulamamıştır. Nişanlısının kendisini terk etmesi üzerine dış dünya ile bağlarını keserek sadece piyanosuyla baş başa kalır.

Gordon ailesi tüm bu felaketleri yaşarken, Leo Gordon'nun ortağı Sam Kartz onu kasıtlı yangın çıkaran bir kundakçıyla tanıştırır. Adam sıkıntıda olan iş yerlerinde para karşılığında yangın çıkararak sigorta şirketlerinin para ödemesini sağlamaktadır. Leo Sam'in bu ahlaksızca teklifini şiddetle red ederek ikisini de yanından kovar. En sonunda Gordon ailesinin evi ve içindeki eşyalarıyla birlikte ipotekten dolayı haciz olunur ve aile her şeyini yitirir. Komşuları Gus elindeki pul koleksiyonunu satarak bir miktar para kazanır ve bu parayla eski arkadaşı Leo'ya yardım etmeye çalışır. Sokakta Leo bu arada kendisi ile aynı kaderi

paylaşan bir çok insanla tanışır. Onlar da aynı şekilde işlerini ve evlerini yitirerek sokakta kalmışlardır. Leo Gordon tüm bu olumsuzluklara karşı koyarcasına kötü günlerin geçmişte kaldığını anlatan bir konuşma yapar ve yeniden insanlarla el ele vererek geleceklerini kurmaları gerektiğini söyler. Çünkü geçmiş bir hayal gelecek ise gerçeğin ta kendisidir.

Clifford Odets bu dört eserden sonra iyi bir üne kavuşmuştur. Onun bu ününden faydalanmak isteyen Hollywood kendisine teklifler götürür ve Odets haftalığı \$500 dan başlayan bir ücretle bu teklifleri kabul etmiştir. Ancak Odets'in Hollywood serüveni kısa sürmüştür. The General Diet at Town gibi gibi başarısız birkaç TV oyunu yazdıktan sonra oradan ayrılmayı kararlaştırmıştır. Bu oyunları basılmadığı gibi filme de alınmamıştır. Daha sonra yazar da Hollywood macerasını Group Tiyatrosunu değerlerine karşı bir günah ve firar olarak değerlendirmiştir.

Burada 1938 yılında Luise Rainer ile evlendikten sonra tekrar New York'a Group Tiyatrosuna dönmüş ve Groubun dağıldığı 1941 yılına kadar orada kalmıştır. Odets bu arada ekonomik sıkıntı içinde olan Group Tiyatrosuna kazandığı paraların önemli bir kısmını vererek grubun yaşamını sürdürmesini sağlamıştır.

Odets New York'a döndükten sonra yeniden eserler vermeye başlamıştır. 1938 yılında yazmış olduğu Golden Boy yazarı tekrar eski ününe kavuşturur. Ancak "Golden Booy" onun Waiting For Lefty'si gibi ideolojik bir eser değildir. Burada yazarın "agit-prop" türden uzaklaştığı ve daha öznel konulara girdiği görülmektedir. Örneğin toplumsal olayların yanında kişinin aşk ve zenginlik hırsı gibi temalar da işlenmiştir. Artık onun için sanat ideolojinin emrinde bir silah değildir.

4.2.5. Golden Boy

İtalyan göçmeni bir ailenin ikinci oğlu olan Joe Bonaparte toplumda iyi bir yer almak, ün ve paraya sahip olmak gibi hayallere sahip olan ihtiraslı bir gençtir. Joe'nun ailesi orta halli pekte fakir olmayan fakat her kes gibi ülkedeki ekonomik çöküşten etkilenmiş bir orta sınıf ailesidir. Özveri sahibi bir adam olan Joe'nun babası Mr. Bonaparte çocuklarının iyi yetişmesini isteyen ve bunun için çaba harcayan biridir. O, Joe'nun iyi bir müzisyen olmasını istemektedir. Onun için oğluna keman eğitimi yaptırmıştır. Joe iyi bir şekilde keman çalabilmektedir. Ama Joe sokakların işsiz müzisyenlerle dolu olduğunu düşünmekte olup, onu tatmin edecek kısa zamanda ün ve para sahibi yapacak bir iş ardında koşar. Ailenin diğer üyeleri, örneğin kız kardeşi Anna, Seggie adında bir adamla evli olup, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan mutlu bir aile yaşamı sürdürmektedir.

Ağabeyi Frank ise sanayi odasının üyesi, kendinden emin ve toplumda belli bir yere sahip bir gençtir.

Diğer yandan yolu Tom Moody ile kesişir, ekonomik sıkıntılar içinde olan Tom Moody karısından boşanıp sevdiği kız Lorna ile evlenebilmesi için para kazanma uğraşı vermektedir. Bir boksör meneceri olan Moody boksörünün bileğini antrenman esnasında kırması sonucu maçın iptalini istemektedir. Karşı tarafı ikna etmeye çabalarken o esnada. Joe ofisine gelerek kendisinin maça çıkması için bir şans verilmesini ister ve uzun çabalardan sonra Tom'u ikna ederek maça çıkar ve maçı kazanır.

Bu olayı duyan baba Bonaparte son derece üzülür ve oğlunu bu işten vaz geçirmek için uğraşır. Onu tekrar müziğe ve sanata ısındırmak için kendisine yeni bir kemanı armağan olarak alır. Fakat maçı kazanan Joe kendisini kanıtlamış ve menecer Tom Moody'nin beğenisini kazanmıştır. Tomy, onun bu işten vaz geçmesi için sevdiği kız olan Lornayı görevlendirir. Bunun için ne gerekirse yapmasını ister Lornadan. Bu arada Joe, babasının isteği ve yeni işi arasında seçim yapma konusunda tam bir ikilem içindedir. Ancak kısa sürede para sahibi olmak, üne kavuşmak ve zenginlerin çocukları gibi özellikle hızlı yarış arabalarına binme hayali ağır basmaktadır. Nihayet bir gün antreman esnasında elini kırar onun için tek yol seçilmiştir. Artık boks yolunda önü açılmıştır. Çünkü kırılan eli artık keman çalacak hassasiyetini yermiştir. Joe buna sevinir. Bu duruma üzülen baba Bay Bonaparte oğlunu kendi terciyle baş başa bırakır.

Joe Bonaparte, menecerlerinden daha önemli maçlar düzenlemelerini ister. Onun tek hayali artık şampiyon olmak ve arzuladığı üne ve paraya kavuşmaktır. Yaptığı maçları kazanan Joe yavaş yavaş üne ve paraya kavuşurken daha önce silahlı gasp suçundan ceza evine girmiş ve aynı zamanda şantajcı bir gangster olan Eddie Fusei ile tanışır. Eddie, Tom'dan Joe'nun hasılat hakkını satın alır. Tom bunu yapmak zorundadır çünkü karısından boşanıp Lorna ile evlenmek istemektedir. Tom Moody evlilik hazırlıklarını yaparken Joe, Lornaya aşık olduğunu söyler ve kendisiyle olmasını ister.

Ne yapacağını şaşırان Lorna ikileme düşer. Kısa bir şaşkınlık döneminden sonra Lorna, Joe'ya aşık olduğunu anlar fakat kendisine devamlı iyilik yapan ve şefkatli davranan Tom Moody'yi de terk etmek istememektedir. Buna karşı aşırı kazanma hırsı, para, şöhret gibi duyguların Joe gibi bir genci canavarlaştırdığını da görüp üzülür. Lorna, bu konuda Joe'yu uyarır. Joe kazandığı paralarla spor bir araba satın alır ve boş zamanlarında bol tur atarak aşırı hız yapar. Onun bu aşırı hız düşkünlüğü menecerlerini ve Lorna'yı endişelendirir. İçinde bulunduğu çevrenin etkisiyle her gün biraz daha hırçınlaşan Joe'ya uyarılarda yarar getirmez. En büyük olma rüyasından başka bir şey düşünmeyen Joe, Chocolate Drop adında

bir boksörle şampiyonluk maçına çıkar. Eski şampiyon olan boksörü ağır yumruk darbeleriyle yere serer ve şampiyon olur. Maçı kazanır ama maçtan hemen sonra ağır darbeler almış olan Chocolate Drop'un öldüğünü öğrenir. Bu durum karşısında şampiyonluk sevincini bile tatmadan büyük bir üzüntü ve dehşete kapılan Joe Bonaparte seçtiği yolun yanlışlığını ve babasının haklılığını anlar fakat çok geç kalmıştır. Bunun üzerine Joe, Lorna'ya şunları söyler.

JOE “Ben yaptım. Bu bir gerçek. Ben yaptım. Bir adam öldürdüğümü öğrenince babam ne diyecek? Ben ne yaptığımı anlıyorum. Ben kendimi de öldürdüm, Lorna Ben etrafta daireler çizerek dolaştım fakat şimdi darbeyi ben yedim. Gerçek olan budur”(8)

Joe'nun içine düştüğü yalnızlığı anlayan Loarna ona sahip çıkar; onun gerçeği görüp anladığına sevinir ve kendisini sevdiğini söyler. İki genç bu kadar kötü olan çevreden uzaklaşmaya karar verir. Genç insanların bir birini sevdiği ve özgür davranabildiği uzak bir yere kaçmaya karar verirler. Joe'nun arabasına binip kaçan iki genç ne yazık ki Joe'nun hız düşkünlüğüne, kaza yaparak hayatlarını yitirir ve düşlerinin simgesi olan araba ve onun getirdiği hıza yenilirler.

4.2.6. Rocket To The Moon

Clifford Odets'in Six Plays serisinin son oyunu olan bu oyun 1938 yılında sahnelenmiştir. Oyunun ilk sayfasında bulunan “A Romance In Three Acts”(8) oyunun içeriği hakkında hemen okuyucusuna bir fikir vermektedir. Ayrıca bu ifade yazarın politik ve ideolojik türünden ne kadar uzaklaştığını da göstermektedir. Oyun bir aşk hikayesi olmakta beraber yine de toplumsal olaylar vurgulanmış ve 1930' lardaki ekonomik yıkımın insanlar üzerinde devam eden etkileri de işlenmiştir.

Olay New York şehrinin lüks olmayan ofis binalarının bulunduğu bir dış hekiminin iş yerinde geçmektedir. Dış hekim olan Dr. Ben Stark yanında Cleo Singer adında bir genç kıızı asistan olarak çalıştırmaktadır. Cleo kalabalık ve aynı zamanda yoksul bir ailenin kızıdır. Ama her şeye rağmen hayat dolu, yaşamı seven, insanlarla iyi ilişkiler kurmak isteyen, toplumda iyi bir yer edinmek isteyen ve aynı zamanda gerçek aşkı arayan bir genç kıızıdır. Bella adında bir bayanla evli olan Dr. Stark'ın pek sağlıklı olmayan bir evlilik dönemi geçirmektedir. Aslında Dr Ben Stark çok nazik ve kültürlü bir insandır. Hanımı Bella kızın orada çalışmasından rahatsızdır. Cleo ve Ben arasında yasak bir aşk macerasının yaşana bileceğinden korkmaktadır. Bu nedenle ofise geldiği zamanlarda genç kıızı azarlar ve beceriksizlikle suçlar. Örneğin çok sıcak bir yaz günü neden çorap giymeden işe geldiğini sorar ve ciddi bir şekilde azarlar. Ama tüm bu azarlamalara rağmen Cleo, Bayan Stark'a karşı saygılı davranır.

Gururlu bir kız olan Cleo kendisinin zengin bir ailenin kızı olduğunu söyler ve aslında çalışmak zorunda olmadığını vurgular.

Cleo büroda belli bir süre çalıştıktan sonra bir gün Dr Ben'e eşinden söz eder. Kendisini azarladığını anlatır. Dr Ben ' e eşiyile aralarının iyi olmadığını gördüğünü, bu nedenle onun mutlu bir erkek olmadığını söyleyen Cleo, onun son derece iyi bir insan olarak gördüğünü söyledikten sonra, Ben'in mutsuzluğu hak etmediğini de vurgular. Ama Ben her şeye rağmen eşini sevdiğini Ona bağlı olduğunu anlatır. Fakat Dr Ben Stark, Cleo'nun anlattıklarından da etkilenmiştir.

Bu arada Bella'nın babası Mr Prince zengin fakat eşi öldüğü için yalnız başına yaşayan bir adamdır. Mr Prince, damadı Ben'e New York'un zengin bir semtinde kendisine bir ofis tutmasını ve bunun tüm masraflarının kendisi tarafından karşılanacağını bildirir. Bunun nedeni ise yalnız yaşamak istemediğinden onlarla kalmak istemesi olduğunu ifade eder. Bella, kocasından bu teklifi kabul etmemesini ister. Çünkü annesi hayatta iken Mr Prince ona çok acımasız davranmış ve ölüncüye kadar onu sürekli aşağılamıştır. Zaman zaman damadının bürosuna gelen Bay Prince aslında yaşama son derece bağlı, kadınlara ve içkiye düşkün biridir. Cleo'yu tanıdıktan sonra onunla samimiyet kurmak ister ve birlikte çıkmayı teklif eder.

Fakat Cleo, Dr Ben'e aşiktir. Bir gün bunu açıkça söyler. Ben bu durumdan iyice etkilenir çünkü o, karısının aşırı baskı ve davranışlarından bıkmıştır. Onun da böyle açık ve içten bir sevgiye ihtiyacı olduğundan o da Cleo'ya ilgi duymaya başlamıştır. Bu nedenle Cleo'ya daha yakın davranmaya başlar. Dr Ben, Cleo'nun uzun bir zamandan beri öğle yemeklerini yemediğini fark eder ve ona nedenini sorar. Bunun üzerine Cleo dediği gibi zengin bir ailenin kızı olmadığını, sekiz kişilik kalabalık bir aileden geldiğini, tüm ailenin tek odalık bir evde yaşadığını itiraf eder. Hatta yatacak bir yatağı bile olmayan Cleo gururlu biri olduğundan tüm bunları gizlemiştir.

Dr Ben'nin arkadaşı olan ve aynı katın yan tarafında iş yeri olan Dr Philipl Cooper'in işleri iyi gitmemekte, ekonomik krizden dolayı borçlarını ödeyememektedir. Sık sık Dr. Ben Stark'ın bürosuna uğradığından Cleo ve Ben'in arasındaki ilişkiyi sezmiştir. Bunun için Ceo'yu uyarmayı ihmal etmez. Fakat Ben açıkça Cleo'ya aşık olduğunu söyler. Aynı zamanda Ben'in kiracısı olan Dr Cooper aylarca kirasını ödeyemediği için Bayan Stark'tan azar işitir. Bu duruma çok üzülüğünü Ben'e ifade ettikten sonra borcunu mutlaka ödeyeceğini söz verir. Bir gün Dr Ben'e ve Cleo'ya elindeki \$30'lık çeki ve kan bankası üyelik kanı gösterir ve borcuna karşılık çeki Ben'e verir. Onun iş yapamayınca kanını satarak para kazanmaya başladığına aşırı bir şekilde üzülen Cleo ve Ben ağlamaya başlarlar.

Bu arada Willy Max adında biraz tanınmış bir müzisyen dişlerini tedavi ettirmek için Ben'in ofisine gelir ve Cleo ile tanışır. Tanınmış biri olmanın havasıyla kızı baştan çıkarabileceğini sanarak onu kendi bürosuna yemeğe davet eder. Cleo teklifi kabul

eder fakat onu kıskanan Ben, buna karşı çıkar ve gitmemesini ister. Buna rağmen Cleo, Max'ida iyi tanımak için yemeğe gider ve onun nasıl biri olduğunu anlar. Cleo sadece Dr

Ben'i sevdiğini ve onunla olabileceğine inanmıştır. Bir gün aniden tatilden dönüp kocasının bürosuna gelen Bayan Stark, Ben ve Cleo'nun arasında geçen samimi konuşmalara kulak misafiri olur ve aralarındaki ilişkiyi anlar.

Ben ile durumu tartışır ve gerçeği öğrenir. Fakat her şeye rağmen kendisinin de Ben'i sevdiğini ona mutlu bir yaşam verebileceğini söyleyerek eve gider. Ben eşiyile yapmış olduğu tartışmanın etkisinden daha kurtulmadan kayın pederi Mr Price içeri girer ve vermiş olduğu kararı ona açıklar. Kendisinin yeteri kadar parasının, deneyim ve sevgisinin olduğu için sevdiği kız olan Cleo ile evlenmeye karar verdiğini açıklar. Bu durum Ben'i şok eder. Fakat daha o şoku atlatamadan Willy Max kapıyı açar Cleo ile kendisinin evlenmek itediğini fakat Cleo'nun bunu kabul etmediğini söyler. İyice şaşırılmış olan Ben kayın pederine kendisinin de Cleo'ya aşık olduğunu açıklar ve onun yaşlı bir adamla evlenemeyeceğini vurgular. Ama yaşlı Prince Cleonun kendisiyle evleneceğini söyleyerek onun gelmesini beklemelerini ister. Gece geç vakit olmasına rağmen ikisi de Cleo'yu beklerler. Cleo gelir ve Bay Prince durumu hemen ona açar. Fakat Cleo onunla evlenemeyeceğini söyler, çünkü o yalnız Ben'i sevmektedir. Cleo, Dr Ben'den bir açıklama ister fakat o, susar ve cevap vermez. Hayal kırıklığına uğrayan Cleo her şeye rağmen hayata olan umudunu yitirmez ve gerçek aşkı arayıp bulacağını şu sözlerle ifade eder.

CLEO:"Evet eğer yollar varsa ben onları takip edeceğim. Tüm bu istediğimi elde edinceye dek sonuna kadar gideceğim. Beni İsteyen ve beni kullanan bir aşk istiyorum. Sizce sevgi dolu kadın ve erkeklerin olduğu bir dünya yok mu? Bütün kadın ve erkekler gülmekten korkarak mı yaşamalı?"(10)

Cleo, sevdiği adam olan Ben'in karısından korktuğunu ve ayrı bir dünyanın insanı olduğunu, yaşlı Prince'in ise hayatını yaşadığını ve ömrünün sonunda olduğunu, Max'in de kızlara sadece belli bir süre onlardan yararlanmak için ilgi duyduğunu bu nedenle bunların hiç birisiyle evlenemeyeceğini ifade ettikten sonra gerçek aşkı arayıp bulmak üzere bürodan ayrılır. Ben ise ayrılamadığı eşine babasıyla birlikte geri döner.

5. TEMATİK YAKLAŞIM

Bilindiği gibi iç savaşlar, dünya savaşları, büyük felaketler ve geçirdiği büyük ekonomik krizler gibi önemli olaylar hem halk kitleleri üzerinde hem de o dönemlerdeki sanat ve edebiyat alanlarında önemli etki bırakırlar onların eğilimlerini belirlerler. İşte 1930'larda Amerika'da yaşanan büyük ekonomik çöküş dönemin tüm yazarlarında olduğu gibi Cliford Odets'i de önemli ölçüde etkilemiştir. Dönemin tiyatro yazarlarını tanıttığımız bölümde görüldüğü gibi 1930'ların yazarlarının işlediği ortak temalardan biri ekonomik krizin toplumsal bir sorun olarak insan yığınları üzerindeki etkileri olmuştur.

Dönemin en önde gelen tiyatro yazarı Cliford Odets de çağdaşları gibi bu önemli sorunu kendisine özgü bir anlatımla incelemiştir. Tematik yaklaşım olarak Odets'in eserlerini iki açıdan ele almak gerekmektedir: şöyle ki, 1930'ların ilk yıllarında yazdığı ilk iki yapıtında sosyalizmin etkisinde kalarak ve propagandaya yönelik oyunlar yazmıştır. İlk oyunu olan *Waiting For Lefty* ekonomik kriz etkisiyle büyük zorluklar yaşayan taksi sürücülerinin yapmak istedikleri grevi anlatmaktadır. Birlikten güç doğar düşüncesiyle tüm sürücülerin halkla beraber harekete geçmesi ve toplu bir başkaldırıyla özlenen günlere döneceği anlatılmıştır. Bu oyunda insanların o dönemde yaşadıkları büyük ekonomik sıkıntılar anlatılmış ve sosyalizmin gelişiyse ülkenin kalkınacağı ve insanların mutluluğa ereceği vurgulanmıştır.

Waiting For Lefty adlı oyununda bir taksi sürücüsü olan Joe'nun eşi Edna'nın kocasını sürücülerin birliğine katılması için teşvik ederken söylediği sözler birlikte hareket etmenin önemini vurgulamakta ve açık bir propaganda örneği teşkil etmektedir.

EDNA: "Ben bir adam demiyorum. Yüz kişi, bin kişi tam bir milyon kişi diyorum. Kendi öz birliğinizi kurun. Taksi şoförlerini bir araya toplayın şu şantajcıları, sömürücüleri bir çöp yığını gibi süpürün, atın. Erkek gibi ayağa kalkın ve ağlayan çocuklarınız, eşleriniz için savaşın. Kahretsin ! Ben kölelikten ve uykusuz gecelerden bıktım artık."(1)

Edna'nın yukarıdaki konuşması için Kshmanidhi Mishra *American Leftist Playwrights of the 1930's* adlı kitabında şöyle demektedir.

"Burada, pragmatik bir ev hanımı olan Edna, burjuvazinin bir hanımın olmasının istediği “ sadece bir üretim aracı değildir. O marksist devrimi teşvik eden bir araçtır. Özellikle Edna'nın grev için yalvarışı , insanları zorlayıcı ve benzersizdir. Çünkü o basit bir kızıl, bir acitasyoncu, bir partinin veya fikrin savunucusu değildir. Bir ev hanımı olarak sadece

çocuklarının sağlıklı bir yetişkin olması için yaşamın gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak kolaylıklarla ilgilenmektedir."(2)

Oyunun sonunda taksi sürücüleri birliğinin öncülerinden biri olan Agete, toplanan sürücülere konuşurken onların birlikte hareket etmelerini, zorlukları birlikte yenmelerini istemektedir.

AGETE: "Bu bir savaştır. İşçi sınıfı, birleşin ve savaşın! Eski yaşamlarımızın, mezbahalarının duvarlarını yıkın! özgürlük zillerini çalın"(3)

Diğer tarafta "Group Theatre" in yönetmeni olan Harold Clurman, Oddets'in Six Play adlı kitabın önsözünde, Cliford Odets'in kayıtsız romantik biri olduğunu ve onun romantizminin de özellikle "Waiting For Lefty ve Till The Day I Die" adlı eserlerinde açıkça ortaya çıktığını vurgulamaktadır. "Odets'in romantizmi keyifli anında en üst düzeye, düşüşünde ise acı bir melankoliye dönmektedir. Her iki durum da bir inançtan kaynaklanmaktadır. Hayatın bir erdemi olmalıdır"(4)

Ona göre Waiting for Lefty hem de Til The Day I Die da anlatılmak istenen bu inanç gücüdür. Çünkü bir gün Odets New York caddelerinde Clurmanla dolaşırken, halka olan sevgisini bağlılığını şu içten sözlerle belirtmiştir. Bunu doğrular bir şekilde "Şu gördüğün kalabalık içerisinde kendimden bir parça bulamadığım bir insan yoktur"(5) der.

Cliford Odets'in "Till The Day I Die" adlı oyununu da Agit-Pop türden yazmıştır. Bu eserde yazar özellikle dikta rejimlerinin insan onuru üzerindeki olumsuz etkileri ve faşizmin her kesi kurban haline getirilişi vurgulamıştır. Dikta rejimlerinin karşısında direnen her kes lekelenmekte ve onurlarıyla oynanmaktadır.

Oyunun en önemli karakteri Erns dikta yönetimince yakalanıp sorgulandıktan sonra suçsuz olmasına ve kendisinin istememesine rağmen sanki itirafçı ajanmış gibi nazi ajanlarının arabalarında gezdirilir, son derece şık elbiseler giydirilir ve arkadaşlarının gözünden düşmesi sağlanır. Ernst'in eşi Tilly'e yazdığı not bir insan onurunu nasıl çiğnendiği açısından önemlidir.

"Santim santim canımı alıyorlar. Gece gündüz bir cevap almak için bana baskı yapıyorlar. Ya mahkumları açıkla yada öleceksin diyorlar. Artık dayanamayacağım. Acı gerçek şu ki beni öldürmüyorlar. Dün sadece bir tur atarken şoförlerinin yanında oturtmak için bana zorla verdikleri parayı nota iliştiyorum. Ağzımı açıp konuşmadığımdan emin olabilirsiniz. Sana ve Carl'a selamlar"(6)

Erns, eve gelip eşine ve kardeşi Carl'a suçsuz olduğunu anlatırken bir insanın karşılaşılabileceği en zor hayatı yaşadığını şöyle anlatmaktadır.

Ernst: "Gece ajanlar beni eve bırakıyor. Ben onun evinde kalıyorum. anlayamıyorum. Bana bir şeyler yaptılar. Sanki damarlarımda kükürt dolaşiyor. Geceleri terleyerek uyanıyorum. Dilim kalınlaşıyor, gözlerim açılmıyor"(7)

Bu işkence sadece Erns için değildir, cezaevinde kalan tüm mahkumlara işkence ve psikolojik baskı uygulanmaktadır. Tıpkı bir nöbetçi asker ve yaşlı bir mahkum arasında geçen şu diyalogda olduğu gibi:

Nöbetçi 1: Yedi saatten beri ayakta bekliyor.

Yaşlı adam: Lütfen beni dövmeyin. Lütfen beni dövmeyin!

Nöbetçi 2: Hayır. Sadece biraz tozunu alacağız.

Yaşlı adam: Lütfen beni dövmeyin. Ben savaşta idim. Ben cesaret madalyası aldım.(8)

Adamın yakarışları nafi edildir. Ona ve diğer mahkumlara sıra dayağı sürer gider. Ciflord Odets 1935 yılında yazmış olduğu üçüncü oyunu olan Awake And Sing'de işlediği tema; çaresizlik içinde yaşamlarını sürdürmek isteyen insanların ancak kendi benliklerine ve kendi yeteneklerine döndüklerinde ayakta kalabilecekleri ve anlamlı bir şeyler yapabileceklerinin altını çizmektedir.

Oyunun en önemli kişisi olan Ralph bütün benliğiyle kendisinin bir yerde başarıyı yakalamaya çalışması buna önemli bir örnektir. Dedesi onun bu arzusunu sezmiştir ve Ralph'ın kendi başına ayakta kalabilmesi için intihar eder ve ona sigortadaki parasını miras olarak bırakır. Jacob Ralph'la olan son konuşmalarından birinde ona şöyle der;

Jacob: "Benim için artık yeter. Ben senin mutluluğunu görmeliyim. Bunun için sana diyorum yüreğinde geçeni yap, içinde kendi kendine bir devrim yap. Davranman lazım. Benim gibi elindeki altın fırsatları kaçırma"(9)

1930'ların ekonomik sıkıntılarının had safhada yaşandığı Berger ailesinin kaderi sanki Ralph'ın annesi olan Bessie'nin elinde şekillenmektedir. Aile fertleri onun dediklerini yapmadıkları zaman küsmekte ve kendi kendine şikayetçi olmaktadır. Onun bu davranışı idealist bir kişiliğe sahip olan oğlu Ralph'ı devamlı engellemiştir. Hem sevdiği kızla olan ilişkilerini koparmış hem de dedesinin kendisine bıraktığı ve gönlünce gibi harcamasını istediği parayı bile elinden almak için elinden geleni yapmıştır.

Ralph sonunda dedesinden kalan parayı red eder almaz. Ama daha önemli olan özgürlüğünü elde eder. Herkese bu özgür oluşunu şöyle haykırır Ralph:

“Burada, bu evde, günlerim boşa geçmeyecek. Bırakın annem parayı alsın. Ben yirmi iki yaşındayım ve ayaktayım. Ben başaracağım. Jake, üç sent uğruna savaşmamız için mi öldü. Hayır. Uyanın ve şarkı söyleyin. Onun öldüğü gece bir yıldırım gibi gördüm. O öldü ben doğdum.”(10)

Diğer taraftan Bergerlerin kızı Hennie'de Moe ile kaçarak annesinin kendilerine hazırlamış olduğu istemediği yaşam ve aile biçiminden kurtularak özgürlüğüne kavuşur. Bu kararı almasında yine Ralph yardımcı olur. Hennie; Moe ile kaçış planlarını yaparken onları duyan Ralph, Hennie'ye şöyle der.

Ralph. “Ben bir kelime bile duymadım. İstediyini yap Hennie.Yap.”(11)

Gerald M.Berkowitz, American Drama of Twentieth century adlı eserinde Awake and Sing için şöyle demektedir. "Awake And Sing her hangi belli bir yola yapılan bir çağrı değildir. Fakat o yok olan kültürün ölümcül modellerinden alıp uzaklaştıran yola bir çağrıdır."(12) Berkowitz de Amerikan kültürünün özünde olan! girişimciliği” ve “özgür” düşünceyi bu eserin en iyi şekilde yansıttığını gösterir.

C.W.E.Bigsby Awake and sind ve Paradise Lost adlı makalesinde "Awake and Sing'in temasını şöyle açıklamaktadır. "Kişisel varlığın yıkılışı, sosyal olanakların kapanması, aile birliğinin erozyonu, moral değerlerin ihanete uğraması, üstünlük düşüncesinin kaybı tamamıyla kentsel bir dünyanın ürünü olarak görünen olaylardır.(13)

"Kişisel" olma Odets'in oyunda altını çizdiği en önemli konulardan biridir.

Brooks Atkinson, Awake and sing Adlı makalesinde Odets'in bu oyunuyla insanları özgürlüğe dönmelerini özellikle genç nesillerin özgürlüklerini, kendi kişiliklerini bulmaları ve kendilerini özgür bir şekilde ifade etmeleri için uyanmalarını vurgulamıştır. Atkinson şöyle der,

"Son bölümde Mr. Odets en azından iki yargıya varmaktadır. Tozuntoprağın içerisinde yatmakta olan kızlar ve delikanlılar uyanın ve özgür insanların melodisini (şarkısını) söyleyin"(13)

Paradise Lost adlı oyununda Cliflord Odets insanların ellerindeki olanakları yitirince içine düştükleri zorluklar ve bunalmalar sonucunda başlarına gelen felaketleri anlatmaktadır. 1930'larda ülkede yaşanan ekonomik yıkım insanların sadece işsiz kalmalarına neden olmamıştır, aynı zamanda iş yerlerini, evlerini ve evlerinin içindeki eşyalarını, huzurlarını aile düzenlerini, kısacası her şeylerini

yitirmelerine sebep olmuştur. Oyunun adından da anlaşılacağı gibi insanlar yaratıkları cennetleri yitirip sefalet içinde bir hayat sürmeye başlamışlardır.

Cliftord Odets eserlerinin tümünde sıradan insanların problemlerini, erdemlerini, özgürlüklerini ve onlara gerekli önemin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum Paradise Lost'ta da açıkça anlatılmıştır. Oyunun kahramanlarından biri olan Pike insanların içine düştüğü çıkmaz için şöyle diyor.

Pike- "Hiç kimse modern insanın ruhundaki depresyondan, insan gibi yaşaması için yetersizliğinden söz etmiyor.(14)

John Mason Brown, Paradise Lost adlı makalesinde Odets'in Paradise lost adlı oyununda işlediği temayı şöyle özetliyor;"Odets Paradise Lost'ta şunu ima ediyor. Bu sistem altında yenilgiyi kabul eden insanları hayalci insanlardır. Onlar oyunda üzerlerine felaketin çıkmasından değil komünizmin ışıklarını ve önlerinde daha iyi günleri görmeleriyle gerçekçi insanlar oluyor"(13)

Ülkeler büyük sarsıntılar geçirirken bu sarsıntı o ülke insanların maddi durumunun yanında onların ruhsal yönden de etkilemektedir. Gerald M.Berkowitz şöyle diyor. "Gordonlar ailesi paralarını kaybetmeden çok daha önce, moral ve ruhsal yönlerini, içlerindeki inançlarını ve etraflarındaki dünyalarını yitirmişlerdir" (16)

Beth Fleischman "Clifford Odets" adlı makalesinde Odetsin Oyunun teması ve ilgilendiği alanı şöyle tanımlıyor. "Odets bir an için bir ailenin yıkıldığını açıklamaya uğraşmıyor. Aslında toplumun büyük bir kesimi moral, ruh ve ekonomik açıdan deprasyon tarafından yutulup yok oluyor."(17)

Clifford Odets Golden Boy adlı oyununda estetik doyum ve materyalizm arasındaki çatışmayı vurgulamıştır. İtalyan bir ailede gelen Joe Bonaparte ailesinden bir müzik kültürü edinmiştir. İyi bir şekilde keman çalmaktadır. Orta halli bir aile olan Bonaparte ailes de çocuklarının bu yönde yetişmesini arzu etmektedir. Özellikle Babal Bonaparte bu uğurda elinden geleni yapmış ama oğlunun kendi seçimini yapmasına da izin vermiştir.

Oysa Joe Bonaparte müzik ve boks arasında bir seçim yapmak zorunda bırakılmıştır. Bir tarafta estetik ve sanatın temsilcisi olan müzik diğer tarafta sertlik, kabalık, kin, intikam, para ve ün kazandıran paralı boks maçları. Joe Bonaparte para ve ünü seçerek materyalist dünyaya adım atmıştır. Onun için en önemli şey para ve aşırı derecedeki kazanma hırsı olmuştur. Bu durum Joe'nun ruhsal ve moral tarafını yok ederken onu felaketin içine de sürüklemiştir. Joe Bonaparte ailesiyle olan çatışmasını ve neden boksör olduğunu şöyle açıklıyor.

Joe: Baba, Ben dövüşmek zorundayım. Senin ne söylediğin veya düşündüğün önemli değildir. Bu benim mesleğimdir. Ben ün ve fırsat için dışarıdayım. Farklı veya artist olmak için değil. Ben hayatımdan utanmak niyetinde değilim" (18)

Joe kararını verip boksı seçtikten sonra hırsını ve içine girmeye çalıştığı dünyaya olan özlemini şu ifadelerle anlatmaktadır.

Joe: Bir kurşun havada vızlamaya başlayınca artık onun için geçmiş yoktur. Benim için yalnız gelecek vardır. Hiç kimse, hiç bir şey benim önümde Duramaz" (19)

Joe'nun kız arkadaşı ondaki değişimi şöyle vurgulamaktadır.

Lorna: Biliyorum sana baktığım zaman yanlış yapabilirim. En son ne zaman şu aynaya baktın? Her gün biraz daha öldürücü biri oluyorsun. Fuselli gibi olmaya başlıyorsun. Benim ilgilendiğim delikanlı değilsin artık. (20)

Ama, ne yazık ki para, ün ve aşırı kazanma hırsı Joe Bonaparte'ye istediklerini değil yıkım ve ölümü getirmiştir. Yumruklarıyla insanları öldürürken, hız düşkünlüğü kendi ölümünü de belirlemiştir. Lorna'nın şu konuşması Joe'nun içine düştüğü ikilemi çok net ve güzel bir şekilde açıklamaktadır.

Lorna: "Sen korkunç bir yaratıksın. Sen, insanlar seninle alay edip, yüzüne gülmesin diye, ünü ve parayı seçiyorsun. Sen ruhunu bunlara feda edeceksin. Fakat ne zaman sırtını dönsen senin küçük ruhun senin dişlerinin üstüne yumruğu yapıştıracaktır."(21)

Aslında Joe seçimini yapmış olmasına rağmen hala bir ikilem içinde olduğunu şöyle açıklamaktadır.

Joe:"Ben müzik çaldığım zaman bana hiçbir şey kapalı değildir. Ben insanlardan ve onların ne dediklerinden korkmuyorum. Müzikte savaş yoktur. O cadde ve sokaklar gibi değildir. Fakat ben, senin odandan çıkıp sokağa indiğimde orada savaş var. Orada müzik yardımcı olamıyor."(22)

Bir aşk hikayesi olan Rocket To The Moon adlı oyunda toplumsal olayların yanında Amerikan Düşününün bir şeyi elde etmek ereğine dönüşmesi sonucunda, insanın aşk hayatının da sadece elde etme ve egoyu tatmin etme amacına

yöneltmesi ana temayı oluşturur. İnsanlar kendilerinin yitirdikleri veya hayatta elde edemedikleri şeyleri başkaların üzerinden elde etme arzusu ağır basmaktadır. Diş hekimi Dr. Ben Stark karısından bulamadıklarını Cleo'da bulur. Çünkü Cleo ona yitirdiği güven duygusunu aşılır ve Ben, Cleo'da mutluluğu bulacağına inanmaktadır Mutsuz bir evlilikten sonra eşini kaybeden yaşlı Prince'de Cleo ile olmak istiyor. Yalnızlığın ve yaşlılığın verdiği umutsuzluk ve korkuyla kendisine bir güvence bulmaya çalışmakta ve geleceğini geri almak istemektedir. Diğer tarafta Max sadece arzu ve duygularını tatmin etmek için Cleo ile olmak istiyor. Gerald M Berkowitz, Prince'in Cleo ile olan ilişkisini karşılıklı bir alış veriş gibi değerlendirmektedir. "Mr Prince, Cleo'ya evliliği karşılıklı bir çıkar olarak teklif ediyor. Kendisinin yaşam deneyimine ve parasına karşı Cleo'nun gençliğini ve aşkını istiyor." (23)

Görüldüğü gibi, Cleo bir amaç olmaktan çok araca dönüşmekte ve çevresindekiler onu kullanarak maddesel değerler için yitirdiklerini yeniden kazanmak istemektedirler. Cleo, Dr Stark ile yaptığı konuşmada şöyle demektedir:

Cleo "Bütün erkekler yaşamaktan ve gülmekten korkmalıydırlar? Hem çalışıp hem yaptığımız işten hoşlanamazmıyız? Hayatı yaşamak için geç kalıyoruz. Ben yaşamak istiyorum. Sizin her ikinizden daha fazla olarak yaşam benim için çok daha gerçek. Görüyorsunuz benim çok beklentim yok."(24)

Yukarıda incelediğimiz oyunlarda en belirgin tema bireysel gereksinimler ve toplumun gerçekleri arasındaki gerilimi vurgular niteliktedir. Toplumda var olan huzursuzluklar bireyi doğrudan etkilemekte bunları düzeltme yolunda adımlar atmaya sürüklemektedir. Ya da birey kabuğuna çekilmekte yahut topluma egemen olan bazı yapay değerlerin (özellikle para hırsı gibi) peşine düşmekte, sonuçta arzularını yerine getiremediği için umutsuzluğa düşmektedir. Odets her ne kadar 'toplumsal' esenliğin öneminin altını çizmişse de 'birey' haklarının önemi onun için hep önde gelmiştir.

5.1. Amerikan Rüyası ve Clifford Odets

Clifford Odets'in eserlerindeki Amerikan rüyası temasını iyi anlayabilmek için önce Amerikan başarı rüyasının ne olduğunu anlamak gerekir. Amerikan rüyasının temeli başarı esasına dayanmaktadır. Özlenen bu başarının elde edilmesi için maddi ve manevi gelişmenin birlikte sağlanması ve bu iki unsurun birbirinin tamamlayıcısı olduğu bir gerçektir. Amerikan toplumu kurulduğu günden itibaren her gün biraz daha ileriye gitmeyi, toplumun fertlerinin başarılı

olması ve ilerlemesi gerektiği prensiplerini benimsemiştir. Bu prensiplerin toplumda yer etmesi ve gelişmesi için çaba harcayan önemli toplum rehberleri olmuştur. Bunların başında Benjamin Franklin, Ralph Waldo Emerson, Horatio Alger gibi yazar ve bilim adamları ile Cotton Mather gibi din adamları olmuşlardır. Bu kişiler Amerikanın bir fırsatlar ülkesi olduğunu vurgulayarak toplum bireylerini kalıcı bir başarıyı elde etmeye teşvik etmişlerdir.

Amerikan tarihi ve kültürünün oluşumunda büyük katkısı bulunan bu kişiler "Amerikan başarı rüyasını" toplumun her bireyine benimsetmeye çalışmışlardır Benjamin Franklin, yoksul ve sıradan bir insanın toplumun en üst seviyesine nasıl ulaşabileceğini anlatırken, Emerson demokrasinin ülkede nasıl kökleşeceğini ve insanların haklarını nasıl aramaları gerektiğini anlatmışlardır.

Amerikan Başarı Rüyasına göre hayat başarı demektir. Bu konuda Thomas E. Porter "Uygarlığın gelişmesi için varlığa susamak ve güçlü olmak istemek esastır."(1) der. Bir zamanlar doktrin haline gelen bu düşünce gerçekten Amerikan toplumunun maddi olarak ileri gitmesini sağlamıştır. Kısa sürede her açıdan çok hızlı bir değişim meydana getirmişlerdir.

İnsan hakları beyannamesinde de belirtildiği gibi "Amerikan idealinin" temel amacı bireylerin mutluluğu, başarılı olması, eşitliği ve fırsatlardan herkesin eşit bir şekilde yararlanmasını sağlamaktır. Amaçlarından biri de kişilerin kendilerine özgüvenlerini sağlamak ve toplum içerisinde de bireylerin birbirlerine güvenmesi idealini benimsemesidir. Bu güven hem maddi hem de manevi açıdan önemlidir. Zamanla din adamları da kişilerin çok çalışıp zengin olmalarında dini açıdan bir sakınca olmadığını halka anlatmış, bu konuda halkı aydınlatan eserler vermişlerdir. Din adamları özellikle halka, dürüst, çalışkan, sabırlı ve tutumlu olmayı dinin, Puritanizmin temel kuralları olarak anlatmışlardır. Böylece Amerikan toplumunda maddi ve manevi kalkınmanın birlikte olmasını sağlamaya çalışmışlardır.

Ancak çok kısa sürede meydana gelen baş döndürücü ilerlemeler, çok sayıda fabrikanın kurulması, büyük binaların inşası, şehirlerin aşırı kalabalıklaşması, büyük sermaye çevrelerinin meydana gelmesi, sermayenin tek elde toplanması ve siyaset zerinde etkili olması Amerikan toplumunu ideal yapısından uzaklaştırarak hızla materyalist bir düşünceye doğru sürüklemiştir. Böylece değer yargıları değişen toplumda bireylerin birbirlerine olan güveni sarsılmıştır. Sadece zengin ve güçlü olan kişilerin saygın olduğu bir toplum meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu toplumda zengin ve güçlü olmak için yasalara ve moral değerlere uygun olsun olmasın tüm yollar denenmiştir. Zira tek hedef vardır: saygın olmak, yani güçlü ve zengin olmak. Böylece Amerikan Rüyası bir kâbusa dönüşmüştür.

Bilindiği gibi eşitlik, dürüstlük, çalışkanlık, çalışmak para kazanmak ve böyle büyük topraklara sahip bir ülkede yaşayan insanların fırsatlardan faydalanmak zengin olması üzerine kurulan Amerikan rüyası zaten 1930'larda yaşanan ekonomik yıkımla tam tersine dönmüştür. Acımasızlaşan bir toplumda insanların sadece çıkarlarını düşünmesi, zengin olma hırsıyla diğer insanların emekleri üzerinde haksız servetler edinilmesi, rüşvet, yolsuzluk, şiddet tüm bunlar Amerikan rüyasının karşıtı olan şeylerdir. Ancak Odet's'in eserlerinde işlenen temalar, ele alınan konular bununla ilgilidir. Bu haksızlıklara karşı bir baş kaldırıış, karşı çıkma işlenmiştir. Odet's'in tüm eserlerinde bunları görmek mümkündür.

"Waiting For Lefty" adlı oyununda işlerini yitirmiş taksiciler, bebeklerini besleyemeyen ve bunun için kocalarıyla kavga eden anneler, patronun ajanlık teklifini kabul etmediği için işten atılan teknisyenler bunun açık örnekleridir. Bir anne olarak Ednanın şu konuşması Amerikan Rüyasının kimileri için yoksullukla sonuçlanan kontrolsüz hırsların bunların dışında kalanlar için ne ifade ettiğini vurgular.

Edna:"Patronunuz sizinle futbol topu gibi oynuyor. Evet bütün Hanımlarla (annelerle), eğri böğrü kemiklerde büyüyecek olan zavallı çocuklarla futbol topu gibi oynuyor. Portakal suyunun çocuklar için ne kadar yararlı olduğunu gazetelerde gördüm. Fakat lanet olsun, bizim çocuklarımız arka arkaya soğuk algınlığına yakalanıyor. Betty hiçbir zaman üzüm görmedi. Geçen gün yanında manava götürdüm. Bir salkım üzümü işaret etti ve "bu nedir" dedi. Aman Allahım! Joe hani dünya hepimiz için vardı?"(2)

Paradise Lost'ta evlerini işlerini yitiren, iş bulamayan binlerce kişinin açlık, sefalet ve umutsuzluğu, o büyük umutlar ve gelecekler vaad eden Amerikan başarı rüyasının yıkılışını göstermektedir. Bir zamanlar kendilerine ait evleri ve işleri olan Paul ve eşi Clara'nın arasında geçen konuşmalar bir düşler ülkesi, "yitik bir cennetin geri gelişi" olarak gördükleri Amerika'nın gerçekten "yitik" olduğunu anlatan bir biçimdedir. Paul şöyle der "Benim gibi. Senin bir tür cennetin varmış. Şimdi cennetini yitirdin. Bu sana birşeyler öğretmeli. (3)

Awake And Sing adlı oyununda da Odet's Paradise Lost'taki olaylara yakın şeyleri vurgulamaktadır. Geçim sıkıntısı, işsizlik, sefalet, evsizlik ve bunlardan etkilenen insan yığınları, Amerikan rüyasının nasıl yıkıldığını göstermektedir.

Bu konuda yazılan en önemli eserlerden biri de Golden Boy'dur. Bonaparte ailesinin yaşadığı deneyim Amerikan rüyası için ilginç bir örnektir. Joe Bonaparte'nin ailesi sanata, hoş görüye önem veren, ekonomik durumu iyi bir orta sınıf ailedir. İtalyan göçmeni olan Bonapatre ailesi, oğulları Joe'nun müzik

alanında yetişmesini sağlamış keman üzerine yi bir müzisyen olmasını ve sanata önem vermesini, geleceğini bu alanda kazanmasını stemiştir. Ancak ailesinin tam aksine bir düşünceye sahip olan Joe Bonaparte boks yaparak sa sürede paraya ve şöhrete kavuşmayı arzulamıştır. Para, şöhret ve arabalar onun için bir dol halini almış ve sanatı elinin tersiyle itmiştir.

Paraya ve şöhrete önem veren ve çıktığı boks maçlarındaki heyecan, bağırımlar, kazanma hırsı Joe Bonapate'nin ruhunda ve karakterinde büyük bir değişim meydana getirmiştir. Nihayet bu hırs onu ölüme kadar sürüklemiştir. Joe hatasını anlar ama onu telafi edemeyecek kadar geç kalmıştır. Çaresizliğini kız arkadaşı Lorna'ya şöyle ifade eder.

Joe: Fakat benim ellerim harap olmuş. Ben bir daha asla oynayamam, keman çalamam. Geriye ne kaldı Lorna? Bir hiç. Yararsız, yarım bir adam (4)

Ama ondaki bu aşırı hırs, para ve şöhret tutkusunu Lorna daha önce görmüş onu uyarmıştı. Yaptığının doğru olmadığını söylemiştir.

Lorna: "En son ne zaman aynaya baktın? Bir öldürücü olmaya başlıyorsun."(5)

Joe Bonaparte'nin babasında çok önemli bir ruhsal yücelik bulunmaktadır. Bu yüceliğin Joe'nin de devam ettirmesini arzulamaktadır. Hayatın kötü olduğunu söyleyen Carp'a yanıtı çok ilginçtir.

Mr.Bonaparte: Sen, beni güldürüyorsu: Mr.Carp. Sen hayatın kötü olduğunu söylüyorsun. Hayır hayat güzeldir r. Siggie ve Anna bunun için savaşıyor. Onlar bir birini seviyor, bu gerçek. Sen hayatın kötü olduğunu söylüyorsun bundan zevk alabilirsin. Öyle değil mi? Caddeler, kış, yaz, ağaçlar, caddeler ben bunların hepsini seviyorum. Şarkı söyleyen veya ıslık çalan iyi kızlar ve oğlanları hepsini seviyorum. Yemek, yemek, uyumak, şarap içmek hepsi çok çok güzel şeylerdir. Arabama binyorum değişik insanlarla sohbet ediyorum, bu güzeldir.(6)

Ne yazık ki baba Bonaparte'nin bu bakış açısıyla oğlu Jone'un dünyaya bakış açısı tamamıyla değişiktir. Joe için tek güzellik çıktığı maçları kazanmak, meşhur olmak ve zengin çocukları gibi hızlı arabalara sahip olmak ve onlar gibi yaşamaktadır. Tüm bu arzularını gerçekleştiren Joe'nin yaşamının sonunda ise acı, pişmanlık duygusu ve ölüm vardır. Baba Bonaparte'nin ruhsal yüceliği ile oğul Bonaparte'nin materyalist felsefesi tamamıyla bir zıtlık teşkil etmektedir.

Tıpkı ruhsal bir yücelik, eşitlik, insan hakları ve adalet üzerine konulan Amerikan rüyasının Kapitalist sisteminin içinde yok oluşu gibi.

Ünlü yönetmen Horald Cluman, Six Plays adlı kitabın önsözünde Odets'in işlediği genel temalar için şöyle diyor:

"Odets tekrar tekrar bize diyor ki 'adınızın' gazetelerde görülmesinin 'başarı' ününüzün ve servetinizin 'Tanrı' olduğu bir dünyadasınız. Bu nedenle Amerika'mız derin bir köksüzlük yaşıyor. Bu durum bize özgü idealizm ile materyalizm arasındaki çatışmadan doğan ruhumuzun ızdırabıdır."(7)

5.2. Aile

Cliflord Odets'in oyunlarında aile önemli bir yer tutmaktadır. Eserlerinde orta sınıf ve yoksul Amerikalı bireylerin durumlarını ele alan yazar, aile olarak ta orta sınıf ailelerin durumunu irdelemiştir. Musevi kökenli olan Cliflord Odets hemen hemen tüm eserlerinde aile kavramı üzerinde durmuştur. Ancak bazı yazarların dediği gibi sadece Musevi asıllı ailelerin durumunu değil genel olarak her ırktan aileleri Amerikan ailesi olarak ele almıştır. Örneğin Till the Day I Die da Alman kökenli Amerikan ailesi, Awaka and Sing de musevi aile, Golden Boy'da ise göçmen bir İtalyan ailesi ele alınmıştır.

Ancak, yazarın ailelerle ilgili fikirler, düşünceler ve temalar bir birine benzerlik arz etmektedir. Aile ile ilgili temalar şöyle sıralanabilir.

- 1- Ailelerde kuşak çatışmaları
- 2- Ekonomik yıkımın aile üzerindeki olumsuz etkileri
- 3- Ailede kadının durumu ve etkileri.

Odets'in eserlerindeki ailelerde göze çarpan ilk unsur kuşaklar arasındaki farklılıklardır. Bu farklılıklar davranışlarda, fikirlerde, fedakarlıkta kendisini göstermektedir. Eski kuşağı temsil eden anne, baba ve büyük baba ve anneler daha çok tutucu kişilerdir. Özellikle anneler ailenin korunması için her türlü özveride bulunurken, bazen genç kuşakların gelecekleri üzerinde istemeyerekte olsa söz sahibi olurlar ve özgürlüklerini de kısıtlamış olurlar. Awake and Sing'de anne Bessie kızı Hennie'yi eleştirerek şöyle der: "Evli ve çocuğun olduğu halde evine tek kuruş para girmiyor."(1) Buna karşılık Hennie "Gün be gün bizi baskı altında tutuyorsun. Her zaman sen haklısın, kimsenin konuşma hakkı yok."(2) Diyerek annesine karşılık verir.

Genç kuşaklara göre ise aile onların hareket kabiliyetlerini kısıtlayıcı bir tuzak gibidir. Bu nedenle kuşaklar arasında bir çatışma söz konusu olmaktadır. Oğlunu

sürekli eleştiren Bessie "Beni demode bulabilirsiniz, ama sizin gibi eğlence fuarlarında (Conery Island)'da sürtmüyorum"(3) der.

Horald Clarman Odets'in oyunlarındaki karakterlerden ve dillerinde söz ederken "yarı eğitilmiş Musevi, İtalyan ve İskoçların New York konuşması"(4) diyor. Burada Odets eserlerinde çok belirgin bir şekilde sadece bir ırktan ve ona ait aile den söz etmemektedir. Onun için herkes Amerikalıdır ve Amerikan halkıdır. Oysa örneklerde görüldüğü gibi, ailedeki kuşak çatışmasının kökeninde tüm bireylerin Amerikalı olmasına karşın özellikle yaşlıların kendi etnik gelenek ve göreneklerinin etkisi altında kaldıkları ve hızla Amerikalaşan genç kuşağı dizginledikleri açıktır.

Odets'in ideolojik yanını ağır bastığı ilk döneminde yazdığı oyunu Till The Day I Die da aile ideolojinin önünde bir engel olarak görülmektedir. İdeoloji ve işçi sınıfının kardeşliği her şeyin önündedir. Örgüt üyelerinin Ernst Tausig'in örgütten atılıp atılmayacağı konusu tartışılırken Ernest'in eşi Tilly ve kardeşi Carl kendisinin aleyhinde oy kullanırlarken Carl'ın yaptığı konuşma aile hakkındaki düşüncelerini açıkça yansıtmıştır. Carl'a göre işçi sınıfından daha derin bir anne baba yoktur. Carl için en önemli şey ideolojisi uğruna verdiği mücadeledir. Bir aileye bağlanmak mücadelelerinde ayak bağı olabilir. Görüldüğü gibi, ideolojik bağlamada insanlar arasındaki tüm ilişkilerini en önemlisi onların aynı görüş ve ideoloji, umutları paylaşmalarıdır. Ünlü oyunu Awake and Sing de kuşak çatışması kesin olarak görülmektedir Berger ailesinin oğlu genç Ralph kendi işini kurarak başarılı olmak isterken Annesinin aile içerisinde kendisine biçtiği rolden ayrılmak istemektedir. Sevdiği kızla görüşmesini bile yasaklayan annesi ile aşağıdaki konuşmaları ilginçtir.

Ralp: Elinden gelse onun boğazını keseceksin.

Bessie: Doğru. O iyi bir delikanlının hayatını tahrip etmeden ben hapisaneye gitmek isterdim. Bayan hiç kimse, aile fotoğrafına girecek, bende ağzımı kapatıp yanında oturacağım!

Ralph: Bayan hiç kimsemi ? Ya ben kimim ?

Bessie: Kravatını düzelt.

Ralph : Ben kendi hayatıma bakacağım

Bessie: Hayatını yaşayacaksın ? kusura bakma amma sen burnunu bile silemiyorsun ! Hayatını yaşayacakmış!(5)

Anne Bessie kızının duygularına bile dikkat etmeden onun sadece güvenceli evlilik yapmasını sağlamıştır. Belki bir anne olarak kızının güvenceli bir evlilik yapmasını istemesi doğal karşılanabilir. Ama bu kızına mutluluk getirmemiştir. Anne ve kız arasındaki diyalog bu açıdan önemlidir.

Hennie: Her gün sinirlisin. Neden her zaman sadece sen haklısın ve başka hiç kimse bir kelime konuşmıyor.

Bessie: Kendi çocukların olduğu zaman görürsün.

Hennie: Ben hasta değilim. Benim söylediklerimi duyuyor musun? Hasta değilim. Hiç bir şeyim yok.(6)

Oyunun sonunda Hennie sevdiği adam olan Moe Axelrod ile kaçarak çocuğunu ve annesinin kendisine bulduğu kocasını terk eder. Erkek kardeşi Ralph ise dedesinin kendisine bıraktığı mirası almayı red ederek annesine bırakır ve kendi hayatını kurmaya karar verir.

Kuşaklar arasındaki çatışmayı en belirgin bir şekilde gösteren eser Golden Boy'dur. Bir İtalyan göçmeni olan Bonararte ailesi mutlu bir hayat sürdürmektedir. Ancak baba Bay Bonaparte ile oğlu Joe arasında bir görüş ayrılığı baş göstermiştir. Sanata ve müziğe önem veren Bay Bonaparte'nin aksine oğlu Joe boks'u tercih etmesi ailenin tüm ısrarlarına rağmen müziği bir tarafa bırakmıştır. Joe babasına kararını şöyle açıklar;

Joe: "Baba, ben dövüşmek zorundayım. Senin ne düşündüğün fark etmez. Bu benim mesleğimdir. Ben gelecek ve şöhret için dışlardayım"(7)

Oğlunun boks meslek olarak seçmesine karşı olan baba Bonaparte, onun ısrarlı isteğine istemeyerek rıza gösterir. Böylece onu kendi tercihi ile baş başa bırakır ama sanki oğlunun sonunu da görür gibidir.

Bay Bonaparte -Evet sen dövüş. Şimdi biliyorum Müzik için çok geç kaldın. Müzik için çok geç kaldın. Müzik için insan hür ve mutlu olmalıdır, senin gibi olmamalı. Şimdi senin ne olduğunu anlıyorum. Sana dövüşmek için izin veriyorum. Senin için üzgünüm.(8)

Joe Bonaparte istediğini elde etmiştir. Boksta bir numara olur, para kazanır, şöhret olur. Kuşaklar arasındaki farklı düşünceler ve çatışmalar Odets'in Rocket to the Moon adlı eserinde de vardır. Olayın önemli kişilerinden olan yaşlı Prince her şeyin kendi inisiyatifinde olmasını arzu etmektedir. Parasına ve deneyimine güvenen yaşlı Prince kızı ile damadını ikna edip yanlarında kalmaya çalışırken kızı tarafından red edilir. Bu durum nesiller arasındaki çatışmaya önemli bir örnektir.

Paradise Lost Gordon ailesin'de baba Leo Gordon demokratik bir kişiliğe sahiptir, ancak Leo Gordon'un eşi Clara ailede etkinliğini göstermekte ve herkese

hükmetmeye çalışmaktadır. Aile yapısının etkisinde büyüyen çocukları Ben, Pearl, Julie için hayat bir yıkım olmuştur. Ben kendi başına iş kuramadığı için para kazanmayı gayri meşru yollardan dener ve bir hırsızlık esnasında öldürülür. Pearl işsizlikten dolayı sevdiğinden ayrılır.

C.W.E.Bigsby "Awake and Sing and Paradise Lost" adlı makalesinde Amerikan başarı rüyası ve ailenin durumunu birbirinden ayrılmaz gerçekler olarak yorumlamış ve şu kaniya varmıştır.

"Ekonomik yaşamın acımasız gerçeklerinin moral çöküntüye neden olmuştur. Kamuca benimsenmiş yalanları özel yaşamın yalanı haline geldi. Başarının kaçınılmazlığını ön gören ve başarısızlığı bireyin zaafı olarak gören yerleştirerek veya belli bir grubun onarılmaz inatçılığı olarak tanımlayan başarı sosyal yalanı, bireyi dış görünüşe değer vermeye zorlayarak , gerçekle-görünüm arasında büyük bir uçurumeden olan insanı alçaltan özel bir yalan haline geldi. Berger ailesi orta sınıfın kıyısında olan bir ailedir. Böyle aileler özellikle zedelenebilir ailelerdir. Onlar için Amerikan rüyasının realitesini inkar etmek görünüşte kendilerini sürekli bir mahrumiyetle suçlamaktır. Onlar için değişmeyen imaj kaçıştır.Onlar evlilik yoluyla, şans vasıtasıyla, sosyal mitolojiyle, intiharla gerçek durumlarından kaçmaya, kurtulmaya bakarlar."(19)

Michael J. Mendelson, Clifford Odets Human Dramatist adlı eserinin önsözünde ekonomik durumun aile üzerindeki etkileri açısından şu kanıdadır.

“ Biz, Awake and Sing'de aile üzerindeki ekonomik etkinin dış baskısından ziyade, dış güçlerin zorlamaları altında ailenin kendi iç dinamik yapısını harekete geçirerek en içten bir karşı koyuşunu görüyoruz .Kısacası en sonunda Odets'e dikkatimizi çeken şey devrim değildir, bunu yapan aile hayatının kendisidir"(10)

Mendelson aynı esrinde Golden Boy adlı makalesinde ise Odets'in eserlerindeki göçmen ailelerin Amerikan ve Avrupa kültürleri arasında bir bocalama ve çatışma yaşadığını ve bu çatışmanın ailelerde bir moral çözülme meydana getirdiğini vurgulamaktadır.

"Golden Boy'daki bir çok tematik motiflerden birisi Avrupalı bir göçmen ile oğlu arasındaki kuşak çatışmasıdır. Burada müzik Avrupalıların hassasiyetlerinin bir uzantısını temsil etmektedir. Bu duyarlılık Amerikan sokaklarında devam edememektedir. Joe bir çok İlk kuşak Amerikalı gibi babasının yolunu red etmelidir. Yeni kıtanın moral değerlerini, davranışlarını kucaklamakla beraber ruhunu kaybetmeyi riske ediyor.

Joe'nun evini red etmesi şunu gösteriyor: Odets Amerikanın ekonomik durumunun, aileyi besleyen değerlerin etkisinin azaldığını ve onu günaha teşvik ettiğini his etmiştir. Gerçekten de onun göçmen aileleri iki kültürün istekleri arasında parçalandı ve yeni dünya'da çok az huzur ve rahat gördüler"(12)

5.3. Azınlık (Musevi) Kimliği

Clifford Odets kendisi Musevi asıllı bir yazardır. Babası Rusyadan göç etmiş ve Amerika'ya yerleşmiş bir Musevi'dir. Bu nedenle Odets'in eserlerinde Amerikalı Musevilerin durumlarının irdelenmesi gayet doğaldır. Eserleri incelendiğinde iki önemli oyunları *Awake And Sing* ve *Paradise Lost* ta Musevi ailelerinin durumu incelenmiştir. Bu ailelerde bulunan en önemli özellikler anaerkil olmaları ve homojen bir aile tipi oluşturmalarıdır. Doğu toplumlarına benzer bir biçimde kalabalık aile tiplerini gösteren bu aileler anne, baba çocuklar ve aile büyükleri dediğimiz büyük babalardan oluşmaktadır.

Awake and Sing adlı oyunda anne Berger ailesinin yönetimini üzerine almış ve tüm aile üyelerinde kesin bir etkinlik sağlamış, özverili bir anne, cefakâr bir ev hanımı ve ailesini kuruyan bir aile reisi gibi davranmaktadır. Odets oyunun hemen başında Bessie Berger'den söz ederken onu şöyle tanıtır. "Kendisinin ifade ettiği gibi bu evde o yalnız bir anne değildir aynı zamanda bir babadır. Sürekli olarak o aileyi düzene koyuyor, aile fertlerine bakıyor ve onları koruyor."(1)

Bessie'nin kocası, baba Myron ise daha çok eşinin gölgesinde gölgesinde hayat mücadelesi veren ve geçmişteki başarılarının hayalleriyle yaşamaktadır. Berger ailesi 1930'lu yıllardaki ekonomik çöküş karşısında yaşam mücadelesi veren binlerce Amerikalı ailelerden biridir.

Awake And Sing adlı oyunun yanında *Paradise Lost* ta bir Musevi ailenin 1930'larda yaşadığı trajik olayları spesifik bir şekilde anlatmaktadır. Bu oyundaki Gordon ailesi Amerika'ya gelip iş kurmuş binlerce aileden biridir. Aile üyeleri arasında anne Clara öne çıkmaktadır. Eşini ve çocuklarını seven, onları koruyan, onlara yön veren, komşularına karşı ise son derece sevecen ve cömert davranan bir bayandır. Bayan Gordon'nun cömertliğini eve gelen her kese meyve ikram etmesinden kolayca anlaşılmaktadır.

Michael J Mendelson *Clifford Odets:Human Dramatist* adlı kitabının önsözünde Odets'in Musevilere olan ilgisivle Musevi ailelerdeki hanımların rolü konusunda şöyle der; "O'Neill'in kariyeri süresince İskoç ailelerini ele aldığı gibi ; Odets de Musevi aileleri ve onların anaerkil yapısı üzerine konsantre olmuş ve deneyimini onlara harcamıştır"(2) Mendelson aynı eserinde Odets'in orta sınıf musevilerin Şairi olarak da nitelenmiştir. Beth Fleischman "Clifford Odets" adlı

makalesinde Awake and Sing adlı oyundaki Bergerler ailesinin kimliği hakkında şunları yazmaktadır. Awake and Sing çalışan sınıfın mücadelecisi ailesi olan Musevi Berger ailesinin üyelerinin ilişkilerini, ihtiraslarını ve korkularını sınavan tam uzunlukta üç perdelik bir oyundur”(3)

Odets, *Till The Day I Die* adlı oyununda Musevilerin 2. Dünya savaşında Almanya'da uğradığı haksız kıyımdan söz etmiş ve Alman ordusunda görevli olarak çalışan Musevi asıllı binbaşı Duhrin'in şahsında bunu göstermiştir. Nazi Almanya'sında binbaşılığa kadar yükselen Duhrin kimliğini saklayarak buraya kadar yükselmiştir. Ancak başka bir Nazi subayı onun bu durumunun farkına varmış ve durumunu açıklayacağını aralarındaki bir tartışmada söyledikten sonra uğrayacağı sonu bilen Duhrin Alman yüzbaşısı öldürdükten sonra kendi hayatına da son vermiştir. Odets bu eseriyle 1940'lı yıllarda Amerika'da yaşayan Musevilerin Almanya'daki olaylı konuşmasında duydukları tepkiyi de dile getirmiştir.

Diğer taraftan kendi aralarında konuşan Alman askerlerinin konuşmaları Musevilerin Almanya'daki durumlarını, özellikle halkla Nazilerin bakış açılarını ortaya koymaktadır. Askerlerin aralarındaki konuşmalar şöyle gelişir.

Martin: Dr Goebbels dün akşam radyoda konuştu. Her an kızılılarla savaşmaya hazır olmamız gerektiğini söylüyor.

Edsel: Annem bazı Yahudilerin çok iyi insanlar olduğunu söyledi

Martin: Söylüyor,bence sen böyle şerleri söylemek konusunda biraz dikkatli olmalısın. Ben bile senin böyle düşündüğünü bilmek istemiyorum.

Edsel: Canım, o söylüyor. Elbette ben ona katılmıyorum.

Martin: En iyisi sen bu konuda dikkatli ol.(4)

Musevilerin karşılaştıkları zorlukları anlatan oyunlardan biriside Waiting For Lefty'dir. Burada işinden uzaklaştırılan Benjamin adındaki Musevi asıllı bir doktorun işten atılma nedeninin Musevi oluşu olduğu bir başka doktor arkadaşı tarafından kendisine bildirilir. Dolayısıyla yazar Musevilerin Amerika gibi özgür bir ülkede bile haksızlığa uğradığını dolaylı bir şekilde anlatmaktadır. Ancak doktor Benjamin Musevilerin mücadelecisi kimliğini ortaya koyarcasına Amerika' da kalıp haksızlıklara karşı koyacağını ifade eder. İşte Dr. Benjamin ve arkadaşıdır. Barnes'ın arasında geçen konuşmalar, Benjamin Amerika'da kalıp, Musevi kimliğini kanıtlayacağını belirtir niteliktedir.

Barnes: Bugün çok şey kaybettin fakat önemli bir noktaya ulaştın.

Benjamin: Evet, haklı olduğumu bildiğim için mi? Gerçekten bir şeye inanmaya başladığım için mi? Bilemiyorum."Ne dünya" dememek, fakat "değiştirin bu dünyayı" demek için ben Rusya'ya gitmek istedim. Geçen hafta bunu düşünüyordum. Onların sosyallaşmış tıp dünyasında çalışmak için harika bir fırsattır.

Barnes: Güzel, güzel.

Benjamin: Çalışabilmek için.

Barnes: Neden gitmiyorsun?

Benjamin: Hiçbir şey yapmak istediğimden daha yakın değildir.

Barne : O halde yap.(5)

Benjamin: Hayır! Bizim işimiz burada Amerika'da. Endişeliyim... Önümüzde ne var, ne olacak ilerde bilemiyorum. yaşamak için bir iş çalışacağım, uğraşacağım ve yerimi öğreneceğim.....belki öldürüleceğim ama devam edeceğim.(6)

Gerald Weales "Waiting For Lefty" adlı makalesinde Dr Benjamin için şöyle demektedir. "Dr Benjamin Musevi olduğu için işten atıldığını öğrenir. Diğer iki, doktor hayır cemiyetinin hastalarının ehil olmayan fakat iltimaslı intern doktorların elinde öldüğünü de öğrenirler."(7)

Clifford Odets Musevi asıllı bir yazardır. Dolayısıyla Musevi toplumunun sorunlarını irdelemesi yadırganamaz. Onun eserlerinde sadece Musevilerin sorunlarının irdelendiği de söylenemez. O, Amerika'nın tüm orta sınıfının sorunlarını dile getirmiştir. Onun oyunlarında her hangi bir etnik grubun ya da sınıfının çok özel ve belirgin olarak öne çıktığı söylenemez. Onun için önemli olan sıradan insanın erdemi ve toplum içerisinde bir yer edinmesidir. Yukarıda adı geçen oyunlarında sadece Museviler yoktur. Örneğin Golden

Boy adlı oyununda yer alan önemli kişiler İtalyanlardır. Rocket To The Moon'da ise sıradan Amerikalılar vardır. Daha önce belirttiğimiz gibi O, New York sokaklarında dolaşırken arkadaşına sokaktaki insanları göstererek "Şu gördüğün tüm insanlarda kendimden bir parça görüyorum"(8) demesi, onun tüm insanlara verdiği değer bir kanıttır.

6. TEKNİK YAKLAŞIMLAR

6.1. Sahne Tekniği

Clifford Odets'in oyunlarında kendisine özgü bir teknik kullanılmıştır. Tüm eserleri incelendiğinde göze çarpan en önemli özellik sahnenin oyunun başından sonuna kadar çok fazla değişmemesidir. Olayların geçtiği yerler genelde orta sınıf ailelerin evleri veya iş yerleridir. Olay bu yerlerde başlar ve sahne oyunun başladığı andan sonuna kadar pek fazla değişme uğramadan devam eder. Awake and Sing adlı oyunda, olay Bergerlerin evinde geçmektedir. Perdeler açıldığı zaman sahnede görünen Bergerlerin evinin yemek odası ve oturma odasıdır. İki odayı bir perde ayırmaktadır. Oyun esnasında konuşmaların olduğu oda ışıklarla aydınlatılır. Oyun sonuna kadar hiç değişmeyen bir sahne vardır. Sadece değişen eve girip çıkan kişilerdir. Bu kişilerde ev halkı ve komşulardan ibarettir. Bergerlerin evinde çok fazla eşya yoktur. Ancak onların orta sınıf bir aile olduklarını simgeler biçimdedir.

Paradise Lost adlı oyununda da olay bir evde geçmektedir. Oyunun başından sonuna kadar sahnede görülen Gordon ailesinin oturma odası ve mutfağıdır. Zaman zaman odanın içindeki bazı dekorların değiştii görülür. Sahnede görülenlerin sayısına göre koltuk veya sandalyelerin artığı veya azaldığı gözlemlenir.

Roceket To The Moon adlı oyunda ise olay New Yorkun iş merkezlerinde birinde bir diş hekiminin ofisinde geçmektedir. Oyunun sonuna kadar sahnede görünen diş hekimi Ben Stark'ın ofisindeki iki odadır. Odanın birincisi hastaların kabul edildiği dinlenme salonu diğeri ise doktorun çalıştığı odadır. Konuşmanın geçtiği oda ışıklarla daha kuvvetli bir şekilde aydınlatılırken diğer taraf loş bir şekilde kalır. Bu oyunda da altı çizilen Dr. Ben'in offisi orta sınıf insanların devam ettiği pek fazla lüks olmayan sıradan bir bürodur. Zaten sahnenin ilk açılışında Dr.Ben ve eşi Bella'nın ekonomik sıkıntılardan dolayı tartıştıkları ve ikisinin de son derece sinirli olması bu görüntüyü doğrular biçimdedir.

Waiting For Lefty adlı oyununda perdeler açıldığı zaman sahnede görünen sürücü birliği üyelerinin toplantı salonudur. Bu oyunda da tüm olaylar aynı sahnede yer alır. Değişik olaylar ışıkların yardımıyla sahnenin değişik yerlerinde canlandırılmaktadır. Örneğin Joe ve Edna'nın kendi aile sorunlarını tartıştıkları anda her ikisinin bulunduğu yer güçlü ışıklarla aydınlatılıyor, toplantı halinde olan sürücüler birliği üyelerinin toplantısı da devam ediyor. Ancak onlar sahnenin diğer kısmında koyu bir karanlığın içinde kalmaktadır ve seyirciler tarafından zorlukla görülebilmektedir. Oyundaki diğer episotlarda aynı şekilde canlandırılmışlardır. Sahnede dekor bulunmamaktadır. Seyirci ve oyuncular iç içe

olabilmektedir. Gerektiği yerde seyircilerde oyuncuların yerini alabilmektedir. Nitekim bu birliktelik öyle bir şekilde sağlanıyor ki oyunun sonunda seyirci ve oyuncu hep birlikte aynı sloganı atıp protestolara beraber katılıyorlar.

The American Drama since-1918 adlı kitapta Joseph Wood Krutch, Waiting For Lefty'nin sahne düzeni için şöyle diyor.

"Waiting For Lefty çıplak bir sahnede oynanıyor. Oyun her hangi bir salonun sahnesinde amatör oyuncular tarafından oynanabilir. Oyun bir grev komitesinin çok rahat bir şekilde amacına uygun bir şekilde her yerde oynanabilecek bir sahneye sahiptir."(1)

Kshmanidhi Mishra American Leftist Playwrights of The 1930's adlı kitabında Odets'in yeni sahne tekniği konusunda şöyle demektedir.

"Waiting For Lefty seyirci ve oyuncuların arasındaki çizgiyi siliyor. Seyirci oyunun bir parçası haline geliyor. Tüm tiyatro birliğin bir salonu halindedir, seyirciler liderlerini dinleyen ve onun bir grev olayını sürüklemesini seyreden birliğin üyeleridir. Yazarın seyircilerin arasına bazı aktörleri ve sesleri yerleştirmesi bunların seyirciyi temsil etmesi bir yeniliktir." (2)

Clifford Odets yazarlığa başlamadan önce aktör olarak New Jersey'in Camdon kasabasında 'Madam X' adlı oyunda rol almıştır. Bu oyunun orada sahnelenmesi esnasında kurulması gereken mahkeme sahnesi ve görev alacak olan juri üyelerinin masraflarını karşılanması konusunda oyunun sponsoru olan firmanın ekonomik sıkıntıdan dolayı oyunun oynanması tehlikeye girer. Bu sırada Odets pratik bir öneride bulunmuştur. Oyunda rol alacak juri üyelerinin seyirciler arasında istemiş ve yapılacak konuşmaların seyircilere hemen ezberletilmesini önermiştir. Yazarın bu isteği gerçekleştirilerek sorun çözülmüş ve firma zarardan kurtarılmıştır. Odets'in bu önerisi seyirci ve tiyatro oyuncularının iç içe olmasını ve kaynaşmalarını sağlarken seyirci ve oyuncular arasındaki perdelerin kalkmasına neden olmuştur. Odets yazarlığında bu yöntemi olduğu gibi Waiting For Lefty adlı oyunda uygulayarak bu yeniliğin öncülüğünü tam olarak üstlenmiştir.

Odets'in Golden Boy adlı oyununda ise değişen sahnelere rastlanmaktadır. İlk sahnede görülen boksör menecerliğini yapan Moody'nin bürosudur. Bir masa ve birkaç sandalyenin bulunduğu büronun zengin birisine ait olmadığı ilk bakışta anlaşılmalıdır. İkinci sahnede ise oyunun baş kişisi Joe Bonaparte'nin evi vardır. Bonaparte'lerin evi de sade bir ev olup mutfak ve oturma odasını görmek mümkündür. Son olarak ta boks maçlarının yapıldığı ringleri ve spor salonları

görülmektedir. Bu oyunda da olayın oluş anını canlandırılırken ışıklardan faydalanılmıştır.

Gabriel Miller, Clifford Odets'in diğer oyunlarındaki sahnelere göre farklılık gösteren Golden Boy adlı oyunun sahne değişikliğini şöyle anlatmaktadır: "Odets, Golden Boy'da Moody'in ofisini, Bonapartelerin evini, parkı ve giyinme odasını kapsayan değişik sahneleri göstererek oyunu açar. Odets'in ilk önemli kahramanı olan Joe evin sınırları içine sığmamaktadır"(3).

O halde Odets'in oyunlarında başlıca üç sahne çeşidi görülmektedir. Orta sınıf ailelerin evleri, bürolar ve toplantı yerleri. Sahnenin oluşturulmasında ışıklardan bolca faydalanılmıştır. Duvarlar ve bölmeler yerine ışıklandırma kullanılmıştır. Oyunun oynandığı yer güçlü ışıklarda ışıklandırılırken sahnenin diğer tarafları karanlıkta bırakılarak bölünme sağlanmıştır. Spot ışıklardan bolca yararlanmıştır. Yazar orta sınıfın sosyal sorunlarını irdelerken kullandığı sahne düzenini de buna göre düşünmüştür. Bu oyunların sahnelerinde çok lüks eşyalara ve dekorasyona rastlanılmamaktadır. Genelde seyirciye mütevazı bir ev veya büroyu görmekte ya da dekorsuz çıplak bir sahne ile karşılaşmaktadır.

Odets'in oyunları bu basit ve rahat kurulabilir sahne tekniği nedeni ile dünyanın her hangi bir yerinde bir okul salonunda, bir konferans salonunda veya seyirci alabilecek her hangi bir geniş alanda rahatlıkla oynanabilmektedirler. Seyirci ve oyuncu arasındaki çizgilerin, sınırların ve duvarların ortadan kalkmış olması oyunların sahnelenmesinde daha büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Clifford Odets oyunlarındaki karakterleri sıradan insanlardan seçmiştir. Onlar Amerika'nın sokağında günlük yaşantımızda karşılaşabileceğimiz kişilerdir. Awake and Sing, Paradise Lost, Golden Boy adlı oyunlarındaki ailelerdeki Anne, baba ve çocukların tümü sıradan insanlardır. Waiting For Lefy, Till The Day I Die adlı oyunlarındaki karakterler Amerikan orta sınıfının emektar işçileri ve araba sürücüleri günlük yaşamda her an karşımıza çıkan insanlardır. Rocket To The Moon adlı oyundaki karakterler okumuş kültürlü ve bilgili bir sınıf olan doktorlar da dahil tümü zengin olmayan ve lüks içinde yaşamayan insanlardır. Kısacası Odets'in eserlerindeki karakterler toplumun sıradan insanları olan ev hanımları, anneler, babalar, çocuklar, işçiler, sürücüler, esnaflar, gençler veya yaşlılar tümü içimizden birisini temsil eden insanlardır.

Tümünün ortak yanı ekonomik sıkıntılar, yoksulluk, hak arama ve insan gibi bir yaşam için mücadele etmektir. İçlerinde çok üst düzeyden zengin ve lüks içinde birisini bulmak mümkün değildir. Odets'in karakterlerinin bir başka özelliği ise Amerikan toplumunun muzayığını gösteren türden oluşudur. Awake And Sing, Paradise Lost'un önemli karakterleri Musevilerden oluşurken, Till The Day I Die'nin karakterleri Alman, Golden Boy'un karakterleri göçmen İtalyanlar

ve sıradan Amerikalılardan oluşurken. Rocket To The Moon'nun karakterleri yerli Amerikalılardan oluşmaktadır. Kısacası Odets'in yarattığı tipler her ırktan insanlar sıradan, orta sınıf Amerikalı vatandaşlardır. Hepsinin ortak sorunu insanca yaşamak ve insan erdemine yakışır şekilde toplumdaki gerekli yerini almaktır.

Odets'in oyunlarındaki önemli ve dikkat çekici olgulardan birisi de kişiler arasındaki sıcak ilişkiler, aileler arasındaki iyi ve samimi komşuluklardır. Awake and Sing'de aynı apartmanın çatısı altında yaşayan Bergerler ailesi ve komşuları arasında gayet samimi ilişkiler vardır. Sam Feinsehreiber eve kolayca girip çıkabilmektedir.

Paradise Lost'taki Gordon ve Katz aileleri ortak iş yerine sahip olup aynıapartmanda kalmaktalar. Sık sık bir biriyle görüşüp konuşan bu ailelerin üyeleri aralarında sıkı ilişkilere sahiptir. Özellikle Gordon ailesinin annesi olan Clara Gordon tüm komşularına ve eve gelen bütün misafirlere tam bir cömertlik örneği göstererek evdeki meyvelerden ve yiyeceklerden ikram etmeyi alışkanlık haline getirmiştir.

Rocket To the Moon adlı oyunda ise bu sıcak komşuluk ilişkilerini aynı apartmanın aynı katında iş yerleri bulunan diş hekimleri arasında bulmak mümkündür. Ofisleri yan yana bulunan Dr. Ben Stark ve Dr. Phill Cooperve Frenchy arasında sıcak bir dostluk vardır. Sık sık Dr. Stark'ın ofisine gelen Dr. Cooper, Dr. Frenchy, Ben Stark'ın, Cleo ile ilişkisini bilmesine rağmen çevreye sırlarını saklar ve onları korur.

Till The Day I Die ve Waiting For Lefty adlı oyunlarındaki karakterlerdeki birlik ve beraberlik ise ideolojiktir. Onlar da zorluklara karşı birlikte güç birliği ederek karşı çıkmayı temsil etmektedirler.

6. 2. Simgeler

Clifford Odets'in eserlerinde değişik simgelere rastlamak mümkündür. Her oyunda değişik simgeler vardır. Oyunları incelediğimizde bu simgelerin daha çok dinsel ve göndermelere dayalı olduğunu görürüz. Dinsel simgelerin bulunduğu oyunların başında Awake And Sing ve Paradise Lost gelir. Burada toplumun uyarılması açısından bazı dini olaylara İncil'den ayetlere göndermeler yapılmıştır. Awake And Sing adlı oyunun adından da anlaşılacağı gibi Awake and Sing başlığı Hıristiyan aleminin kutsal kitabı olan İnciden alınmış olup, inananların gafletten uyanıp kendilerini kurtarmak için kendilerine gelmelerini daha iyiye ve doğruya yönelik çaba içerisine girmelerini istemektedir.

Brook Atkinson, The Lively Years adlı kitabında Awake And Sing için şöyle demektedir. "Siz toprağa uzanmış yatanlar, uyanın ve şarkı söyleyin sözü

1930'lardaki korkunç yıkımdan uzun yıllar önce İsaiah tarafından söylenmiştir. Bay Odets'in söylediği şarkı bir mersiye gibidir. Fakat hiç kuşkusuz insanlar uyanıyorlar"(1)

Beth Fleischerman, Clifford Odets adlı makalesinde "Awake And Sing adlı oyunun başlığı için şunları yazmıştır. Awake And Sing_ adını İsaiah 26:19 dan almaktadır. Siz toprakta yatıp uyuyanlar, uyanın ve şarkı söyleyin. Karakterlerin listesine göre oyundaki tüm karakterler zor şartlar altında bir yaşam için mücadele ediyorlar"(2)

Nitekim oyunun önemli karakterlerinden ve Berger ailesinin büyük babası olan Jacob da kutsal kitaba göndermede bulunarak eski ve yeni kuşakların anlayış farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Jacob insanların mücadele anlayışları için şunları söyler "Eskide propaganda Allah için yapıldı ama bugün başarı için yapılıyor"(3) Jacob'a göre sanki tanrılar yer değişmiştir veya başka bir deyişle başarı Tanrılaştırılmıştır.

Daha sonra Jacob torunu Ralph'ı kastederek ve yine kutsal kitaptan bir kıssa ile onun durumunu bağdaştırmaya çalışır ve onun bir gün cezalandırılacağını düşünür. Dede Jacob şöyle der:

“İncil Kızıl Denizin nasıl yarıldığını, Mısırlıların denizin içinde nasıl yürüdüğünü ve denizin tekrar kapanarak onları yuttuğunu anlatıyor. Bu çocuğuntekrar bir Kızıl Deniz olayını yaşayacağını sanıyor ve görüyorum”(4)

Paradise Lost adlı oyunu da dini bir olaya göndermede bulunmakta ve bununla Amerikalıların 1930'larda yaşamış olduğu ekonomik yıkımda yitirdikleri arasında bir benzerlik olduğunu vurgulamaktadır. Oyunun adı bize Hz Âdemin Cennetten kovuluşunu ilk bakışta anımsatmaktadır. Bilindiği gibi Şeytan, Ademe secde etmeyerek Tanrının azabına uğrar ve Cennetten kovulur. Bunun üzerine Tanrıya ve Ademe kızan şeytan Ademi kandırarak onun da cennetten kovulmasını sağlamaya karar verir. Yılan kılığına girerek tekrar Cennete giren şeytan Ademle buluşur. Onu ve eşi Havaya Cennette bulunun ve meyvelerinin yenmesi kendilerine Tanrı tarafından yasaklanmış olan bir ağacın meyvelerini yemeleri için onları kandırır. Bu ağacın meyvelerini yiyen Adem ve Havva masumiyetlerini yitirirler. Yaptıkları hatayı anlarlar ama geç kalırlar. Şeytana uydukları için Tanrı tarafından cezalandırılan her ikisi de cennetten kovulur ve dünyaya gönderilirler. Böylece Adem yaşadığı o güzelim cennetini yitirir. Ademin yaşadığı bu olay hem kutsal kitaplarda hem de ünlü İngiliz şairi John Milton'un Paradise Lost adlı kitabında geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Paradise Lost'un adı için Kshmanidhi Mishra şu yorumu yapmıştır.

“Odets'in Paradise Lost'unda yitirilen cennet Milton'un Adem ve Havva'sının yitirdiği türden bir cennet değildir. Bu cennet orta sınıf Gordonların yitirdiği bir cennettir. Gordonları yıkıma sürükleyen onların masumiyetleri değildir. Fakat onların beceriksizliği ve kontrollerinin dışında olan çevreleri veya anlayışlarıdır. Gordonların dünyevi cennet rüyaları ekonomik bir kabus ve moral iflas haline gelir”(5)

Paradise Lost'ta da tıpkı Awake and Sing'de olduğu gibi kutsal kitaptaki bazı dinsel konulara göndermeler yapıldığı görülmektedir. Toplumun bozulmuşluğundan şikayetçi olan Leo Gordon'un eşi Clara Gordon hasta olan oğlu Julie'nin yanında, onları kandırması olan Gus'a Musa'nın öyküsünü anlatarak aslında ona kendi kendini aldattığını söyler ve devam eder: Hz Musa'nın Tur Dağına çıkışını ve kendi kavmi olan Musevilerle olan mücadelesini anlatır.

Clara: Sina dağı yanıyordu. Yer depremle sarsıldı. Daha sonra Tanrı, Musayı dağa çağırdı. Ona bazı emirler verdi. Sebt gününe uymasını, hırsızlık yapılmamasını, anne ve babaların sevilmesini emretti Musa kırk gün kırk gece dağda kaldı. Dağın dibinde kalanlar korkarlar. Herkes sinirliydi. Musa nerede? Hiç kimse ne olup bittiğini bilmiyordu. Aptallar ne mi yaptı? Ellerindeki tüm altın parçalarını bir araya topladılar. Onları eritip altından bir buzağı yaptılar. İnanın bunu gören Tanrı kızdı ve hiddetlendi. Musa koşarak dağdan indi. Onlara bunu yapmaktaki büyük maksatlarının ne olduğunu sordu Buzağıyı kırarak binlerce parçaya böldü.”(6)

Dini simgelerin yanında yazar başka simgeler de kullanmıştır. Golden Boy adlı oyununda 1930'lar Amerika'sında yaşayan insanların kapitalist sistemin bir sonucu olarak kendilerine zenginliği ve başarıyı bir simge olarak gördükleri anlatılmaktadır. Oyunun kahramanı olan Joe Bonaparte zengin ve ünlü olmak için sanatı terk edip paralı boks yapmayı seçerken tek hedefi zengin çocukları gibi hızlı ve pahalı arabalara binip hızlı bir yaşam sürmektir. Onun için lüks arabalar zenginliğin ve lüksün bir simgesidir. Odets'in bu oyununda iki simge çok belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır: Birincisi, materyalizmin simgesi olan lüks arabalar ve paralı boks. İkincisi ise keman ve müzik sanatın, anti materyalizmin simgesi olan iki olgu. Oyunda paranın, hırsın ve lüksün simgesi olan araba ve zenginlik hırsının insanı yıkıma götürdüğü görülmektedir. Joe Bonaparte'nin tanrılaştırdığı zenginlik ve materyalizmin simgesi arabalar onun sonunu da hazırlar. Ölümüne neden olurlar. Oysa muzik sanatın ve insanın manevi dünyasının temsilcileridir. İnsanı ruhsal açıdan olgunlaştırır, ne yazık ki, Joe bunları reddeder. Amerikalı eleştirmen Michael Mendelsohn Clifford Odets:Human Dramatist kitabında Odets için müziğin ne anlama geldiğini şöyle açıklar: "O halde müzik Odets için

maddesel olmayan, Joe'nun arkasında koştığı fakat yakalayamadığı yüceltici bir ruhun mecazi anlamını taşımaktadır”(7)

Joe Bonaparte için arabalar önemli bir simgedir. Onun için arabalar özgür, güçlü ve saygın olmanın sembolüdür. Joe, kız arkadaşı Lorna ile konuşurken bunu açık bir şekilde ifade etmektedir.

Joe: Şu arabalar benim kanımdaki zehirdirler. Bir arabada oturup hız yaptığın zaman dünyaya tepeden bakıyorsun. Hız, her şey hız demektir. Hiç kimse bana erişemez.(8)

Amerikalı eleştirmen Beth Fleischerman "Clifford Odets" adlı makalesinde Joe'nun arabalara olan düşkünlüğü için şunları söylemektedir: “O materyalizmin ve hızın simgesi olan bir Deussenberg otomobil satın alır ve Lorna'da aşkı bulduğunu sanıyor. Fakat rakibi Chocolate Drop'un ölümü ona gücünü nasıl harcadığını fark ettiriyor”(9)

Clifford Odets'in diğer bir oyunu olan Waiting For Lefty'de oyunun görünmeyen kahramanı Lefty dir. Lefty oyunun başlangıcından itibaren gelmesi beklenen sürücüler birliğinin bir üyesidir. Toplanan birlik üyeleri harekete geçmek için onun gelişini beklemektedir. Ancak Lefty'nin yerine onun ölüm haberi gelir. Onun cesedinin sokakta ölü bulunması, birlik üyelerinin harekete geçmesini sağlar. Böylece Lefty bir lider olarak oplanıya katılmamasına rağmen yine işçilerin yönlendirilmesinde etkili olmuştur. O, işçilerin kendi haklarını savunmak, demokratik grev haklarını kullanmak için onlara manevi bir önder haline gelmiştir. Lefty'nin cesedi en anlamlı simgeye dönüşmüş olur.

Odets'in iki oyununda keman önemli bir simge olarak yer almıştır. Hem Golden Boy hem de Till The Day I Die'da keman müziğin, sanatın ve kültürün simgesidir. Ama ne yazık ki her iki oyunda da bu simge bazı güçler tarafından reddedilmiştir. Till The Day I Die'da Nazi subayı Ernst'in keman çaldığını öğrendikten sonra özellikle ayaklarıyla Ernst'in ellerine basarak iki elini de bir daha keman çalmayacak şekilde tahrip etmiştir. Böylece faşizmin kültüre karşı olan tavrını da ortaya koymuştur. Golden Boy adlı oyunda ise sanata ve müziğe değer veren Joe Bonapartenin babası oğlunun müzik alanında yetişmesini istemiştir. Oğlunun paralı boksu bırakıp tekrar sanata dönmesi için ona doğum günü armağanı olarak yeni bir keman satın alır ama Joe babasının bu armağanını reddeder.

Golden Boy adlı oyununda Bonaparte ailesinin iki üyesi olan Baba Bonaparte ve oğlu Joe Bonaparte arasındaki çatışma bazı eleştirmenler tarafından simgesel bir çatışma olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda Amerikalı araştırmacı yazar Margaret Brenman Hibson Clifford Odets American Playwright adlı kitabında

şöyle der: "Bir anne şefkatine sahip olan Bay Bonaparte 'Avrupa'dır (Eski ve iyi değerleri temsil ediyor. Joe, 'Amerika'dır (Başarıya dayalı yeni yarışmacı değerleri temsil ediyor) (10) der.

Odets'in ünlü oyunu Rocket To The Moon adından da anlaşıldığı gibi, "güç" ile "duygu" arasındaki ikilemi vurgulamaktadır. Bilindiği gibi "Rocket" tekniği ve bilimin gücünü simgelerken "Moon" (Ay) ise romantizmi, değil duygusallığı, anlaşılamazlığı simgelemektedir. Duygusallığı simgeleyen Cleo'nun çevresindeki güçlü erkeklerin hepsi Cleo'ya ulaşmak istemektedirler. Ama Cleo kendi yalnızlığını tercih eder.

7. SONUÇ

1930'lu yılların Amerikan tiyatrosuna damgasını vuran, biçim ve içerik açısından modern tiyatro anlayışına yeni bir soluk getiren C. Odets hakkında eleştirmenlerin çoğunlukla klişeleşmiş yargılarından etkilenmeden, onun gerçek edebi kimliğini tartıştığımız bu çalışmada ulaştığımız sonuçlardan en önemlilerini şöyle özetleyebiliriz: Kuşkusuz, Odets, Gabriel Miller, Malcolm Goldstein, Norma Janckes, Harold Cantor gibi eleştirmenlerin de ifade ettikleri gibi, Amerika'da ekonomik çöküntüyü izleyen yılların sosyal çalkantılarını en iyi yansıtan ve çözümleri her sınıftan halkın eşit ve olanaklarla yaşayabilecekleri bir düzen arayışında bulan önemli bir tiyatro adamıdır.

Ayrıca C. W. E Bigsby gibi eleştirmenlerce Odets'in altı çizilen bir başka özelliğinin de Brecht gibi epik tiyatro anlayışına biçim açısından çok büyük yenilik getirmiş olmasıdır. Bigsby'e göre Brecht de Odets'i takdir edenler arasındaydı ve onun Amerikan orta sınıfını da epik tiyatroya katmasını ilginç bulmuştur.(1) Söz konusu eleştirmenler çoğunlukla Odets'in *Awake and Sing* ve *Till The Day I Die* gibi ilk dönem eserlerini göz önüne alarak ulaştıkları bu sonucun geçerliliği de kuşkusuz tartışılmaz. Ne var ki, yazarın “ikinci dönem” olarak nitelendirdiğimiz yıllarda yazdığı *Paradise Lost*, *Golden Boy*, *Rocket To The Moon* gibi diğer oyunlarını da incelediğimizde, Odets'in Amerikan kültürü ve hatta geleceği ile ilgili çok daha önemli gözlemleri olduğu sonucuna vardık. Bunlardan en önemlisi; yazarın ünlü "Amerikan Başarı Düşü"ne getirdiği son derece gerçekçi açıklamalardır. Özellikle, *The Golden Boy*'da belirginleşen bu tema yazarın Amerika'ya özgü bu miti nasıl yorumladığının kanıtıdır: Ona göre, kapitalist düzenin aşırı rekabetçi ortamına uyarlandığında bu geleneksel Amerikan yaşam felsefesi bireysel yeterlilik ve yetenek, özgürce yaşam ve anlamlı yaşam ilkelerinden saptırılmış, ona uymayanları çarkları arasında ezip etkisiz hale getiren bir tehdide dönüştürmüştür. Bu değişim, bireyi materyalist ve yapay değerler peşinde koşarken “sevgi”, “anlayış”, “erdemli ve ilkeli yaşam”, aile bağları ve dostluk", "sanat sevgisi" gibi tinsel değerlerden uzaklaştırmış, umutsuz ve çaresiz bırakmıştır.

Musevi asıllı olan Odets'in İncil'in Eski Ahid'de yer alan mesajlarını modern yaşama uyarlanması sonucu yeniden geçerlilik kazanacağına inandığı, başta “aile bağları" olmak üzere "kadının" toplumdaki uzlaştırıcı ve önemli yerine kavuşacağına, dolayısıyla topluma umut aşıladığına inandığı açıktır.

Bu nedenledir ki, Odets'in hemen hemen tüm oyunlarının sonlarında yer alan uzun tiradların ana teması “umuttur”. Clifford Odets'in *Six Plays* adlı kitabında toplanan altı oyunun ortak bir teması vardır. Son sahnelerde yer alan bu

mesajlarda her şeye rağmen insanların birlikte harekete geçip daha güzel bir gelecek için yeniden uğraş vermeleri, geçmişin geride bırakılması gerektiği ve asıl mutluluğun gelecekte olduğu vurgulanmıştır. Örneğin, Till The Day I Die adlı oyunda başkarakter Earnst intihar ettikten sonra, kardeşi Carl, Earnst'in eşi Tilly'e şunları söyler. "Bırak yaşasın"(2) Burada Carl, kardeşi Earnst 'in öldükten sonra ruhunun ve bir ideal uğruna öldüğü için adının yaşayacağına inandığını görüyoruz.

Diğer yandan, Waiting For Lefty'de yine başkarakterlerden Agate her şeye rağmen geleceğin iyi olacağına inandığını vurguluyor ve özetle kendilerinin öldükten sonra saygıyla anılacaklarını söylüyor ve diyor ki "Biz doğru olan için öleceğiz. Bizim küllerimizin olduğu yere meyve ağaçlarını dikin"(3)

Golden Boy'da ise, Joe'nun kız arkadaşı Lorna, Joe'nun boksta rakibini öldürdükten sonra düştüğü yeisi hafifletmek için şu sözleri söyler:

Lorna: Şimdi geride biz varız. İkimiz birlikte bir birimize sahip çıkacağız.
Bir yerlerde bize yaşamı öğretecek mutlu kızlar ve erkekler mutlaka vardır.
Müziğin suç olmadığı, sokaklarında savaşın sürmediği bir yer bulacağız.(4)

Benzer biçimde, Awake and Sing adlı oyunun genç kahramanı Ralph geleceği için uğraş vereceğini, mutlu günlerin önünde olduğunu vurgulayarak tüm insanları mutlu bir gelecek için uğraşa davet ederek şöyle der: "Jacob'un öldüğünü gördüm. Oldükten sonra ben doğdum. Tüm şehir halkının bunu duymasını istiyorum. Burada taze kan ve güçlü bilekler vardır."(5)

Son olarak Paradise Lost'ta tıpkı Waiting For Lefty'de olduğu gibi meyve ağacı simgesi kullanarak geleceğe ait umut sözleri Gordon ailesinin büyüğü Leo tarafından söylenir. Leo karısına yeni bir dünya görmek, geleceğin tüm insanlarını kadın erkek demeden kucaklamak istediğini, gelecekte iflas, yenilgi, nefretin olmayacağını, umutsuzluk ve terörün insanlığın mirası olmadığını söyler ve dünyayı bir meyve ağacına benzeterek: "Hiçbir meyve ağacının kilidi ve anahtarı yoktur."(6)Eserin adını anımsatan bir biçimde: "İnsanlar işlerinde şarkı söyleyecekler ve bir birlerini sevecekler"(7)der

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi Odets'in "umut" kavramına yaklaşımı proleter sınıfın geleceğin umudu olduğu biçimde özetlerken Marksist retorikten çok orta sınıfın da içerisine alan Amerikan idealizmini yeniden canlandırmaya yöneliktir. C.W.E.Bigsby'nin "Awake and Sing and Paradise Lost" adlı makalesinde belirttiği üzere Odets'te tıpkı Steinbeck gibi Thomas Jafferson'un düşüncelerini yansıtan bir anlayış içinde "umut" kavramının Amerikan idealizminin tinsel ve ahlaki içeriğinde var olduğuna inanıyordu. (8)

8. SUMMARY

Drama takes an important part of American literature and art. The real American Drama had started in the Twentieth century. Eugene O'Neill had led the American Theatre. The developing American Theatre reached its most fertile era in the 1930's. The crash of the stock market and the economic crisis had become an important topic for the American playwrights of the 1930's. Among those writers Clifford Odets had taken the most important place. He had written about the influences of the economic crisis on ordinary and middle class American people. As a leftist writer he had criticized the poor conditions of middle class, vulgarity, and starvation in U.S.A.

In this study we tried to give a short summary of the development of American Drama and important American playwrights. After a short description of the American capitalist system the causes and results of the crash of the stock market were explained. And the social influences of the economic crisis on American society were studied.

Under the title "what is political theatre?" the political theatre was described and the development of political theatre in the world and in the United States were given. The Theatre of the 1930's was shortly summarized. And the influence of Clifford Odets on the era was expressed.

The life story of the writer was given under the title "The Introduction of Writers

Works" and the six plays written by Clifford Odets were searched thematically and technically.

Shortly the most important American play writer of the 1930's was studied and introduced to Turkish readers and audiences.

9. NOTLAR

1. GİRİŞ

1. Özdemir Nutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi, Cilt 2**, (Remzi yayın evi), İstanbul 1971 s. 568.
2. Gerald M.Berkowitz, **American Drama of the Twentieth century**, Longman, New York, 1992, s. 1 . 3. age, s . 2.
4. ÖzdemirNutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi, Cilt 2**, (Remzi yayın evi), İstanbul, 1971 S. 624.
5. Gabriel Miller, **Cifford Odets**, New York, 1989, s. 8.
6. a.g.e, s.12.
7. a.g.e, s. 12.
8. Kshmanidhi Mishra, **American leftist playwrights of The 1930's**, (classical publishing comp. New Delhi, 1991), s. 66.
9. John MacNicholas, "Clifford Odets", **Twentieth- Century American Dramatist**, DLB vol 7, (Gale Research Company Detroit, Michigan), s. 127.
10. Gabriel Miller, **Critical Essays on Clifford Odets**, Boston, massachusetts, 1991, s. 119.
11. Clifford Odets, "Waiting For Lefty" **Clifford Odets Six Plays**, New York, 1987. s.31.
12. John MacNicholas, "Clifford Odets", **Twentieth Century American Dramatists**, DLB vol-7, s. 128
13. Joseph Wood Krutch, **The American Drama Since 1918**, Nev York, 1957, s. 266.

2. TARİHİ PERSPEKTİF

2.1. Amerikan Kapitalizminin 1930'lu Yıllara Kadar Kısa Tarihçesi.

1. George Mc Michael, **Concise Antologg of American Literature**, New York, 1985, S. 892.
2. Kshamanidhi Mishra, **American Leftist Playwrights ofThe 1930'S**, New Delhi, 1991, s. 1.

2.2. 1930'lu Yıllarda Stock Marketin Yıkılışı ve Kapitalist Uygulamadaki Çatlaklar

1. K.Mishra, **American Leftist Playwrights of The 1930'S**, New Delhi, 1991, s.

3. POLİTİK TİYATRO NEDİR?

1. Graham Holderness, **The Politics of Theatre and Drama**, (Cambridge University press, Combridge), s. 2.
2. a.g.e, s. 4.
3. John MacNicholas, "Left Wing Theatre", **Twentieth-Century American Dramatists**, Gale research Compang Michigan, 1981, s. 167.
4. Graham Holderness, "Alternative Theatre/Political Theatre" **The Politics of Theatre and Drama**, (Cambridge University Press Cambridge), s. 26.
5. Özdemir Nutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi**, (cilt-2, Remzi Kitapevi İstanbul1985), s. 617.

3.1. Tarihi Gelişimi

1. Graham Hoderness, "The Political Theatre", **The Politics of Theatre and Drama**, (Cambridge University press, Cambridge), s. 25
1. a. g. e, s. 24
2. Prof. Dr. Seçkin Ergin, **Mitoloji ve Batı Edebiyatına Giriş**,(Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir), s. 23
3. Özdemir Nutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi**, cilt-2, (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985), s. 628

3.2. Politik Tiyatronun Amerika'daki Gelişimi

1. Kshamanidhi Mishra, **American Leftist Playwrights ofThe 1930'S**,(Classical Publishing Company, New Delhi, 1991), s. 22

3.3. Agitasyon ve Propaganda Tiyatrosu

1. Graham Holderness, **The Politics ofTheatre and Drama**,(Cambridge University Press, Cambridge), s. 13.
2. a.g.e, s. 26
3. Gabriel Miller, "Waiting For Lefty", **Critical Essays on Clifford Odets**, Northeastern University, Boston,1991),s. 146
4. Clifford Odets, "Till The Day I Die", **Six Plays**, (Grove Press Inc. New York, 1987), s. 103.
5. a.g.e, s. 15
6. Gabriel Miller,"Waiting For Lefty", **Critical Essays on Clifford Odets**, s. 1

3.4. Halk Hareketleri ve Tiyatro

1. Özdemir Nutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi**, cilt- 2, (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985) s. 404.
2. Graham Holderness, "Politic Theatre", **The Politics of Theatre and Drama**, S. 27
3. a.g.e, s. 27.

4. DÖNEMİN TİYATROSU

4.1. Yazarın Hayatı ve Eserleri

1. Gabriel Miller, **Clifford Odets**,(Continuum- New York, 1989), s. 2
2. JohnMacNicholan, "Clifford Odets" ,**Twentieth- Century American Dramatists**, Vol.7 (Gale research Company, Detroit- Michigan, 1989), s. 127.
3. Gagriel Miller, "The Whirl and The Terror", **Clifford Odets**, New York, 1980, s. 13.
4. John MacNicholas, **Twentieth- Century American Dramatists**, DLB, VOL- 7, Michigan, 1981, s. 127.
5. a.g.e, s. 128.
6. Gabriel Miller, "The Whirl and The Terror", **Clifford Odets**, New York, 1989, s. 13.
7. Clifford Odets, "Awake and Sing", **Six Plays**, New York, 1989, s. 77, 78.
8. a.g.e, s. 315.
9. a.g.e, s. 325.
10. a.g.e, s. 416.

5. TEMATİK YAKLAŞIM

1. Clifford Odets, "Waiting For Lefty", **Six Plays**, New York, 1987, s. 12.
2. Kshamanidhi Mishra, **American Leftist Playwrights of The 1930'S**, New Delhi, 1991, s. 63.
3. Clifford Odets, "Waiting For Kefty", **Six Plays**, s. 3.
4. a.g.e, s. 3.
5. a.g.e, s. X.
6. a.g.e, s. 144.
7. a.g.e, s. 152.
8. a.g.e, s. 124.
9. a.g.e, s. 78.
10. a.g.e, s. 100.
11. a.g.e, s. 100.

12. Gerald M. Berkowitz, *American Drama of the Twentieth Century*, (Longman, London, 1992), s. 48.
13. Gabriel Miller, "Awake and Sing! And Paradise Lost", **Critical Essays on Clifford Odets**", Boston, Massachusetts, 1991, s. 155.
14. a.g.e.s. 19.
15. Clifford Odets, "Paradise Lost", *Six Plays*, s. 199.
16. Gabriel Miller, "Paradise Lost", **Critical Essays on Clifford Odets**, S. 21.
17. John MacNicholas, "Clifford Odets", *Twentieth-Century American Dramatists, DLB*, vol-7, 1981, s. 131.
18. Clifford Odets. "Golden Boy", *Six Plays*, s. 298.
19. a.g.e, s. 299.
20. a.g.e, s. 307.
21. a.g.e, s. 307.
22. a.g.e, s. 263.
23. Gerald M. Berkowitz, **American Drama of the Twentieth Century**, Longman, 1992, s. 49. Clifford Odets, "Rocket To The Moon", **Six Plays**, s. 416.

5.1. American Rüyası ve Clifford Odets

1. Thomas Porter, "Acres of Diamonds", **Death of A Salesman Critical Essays, On Arthur Miller**, Boston, 1979, s. 25.
2. Clifford Odets, "Waiting For Lefty", **Six Plays**, s. 10.
3. a.g.e. s. 228.
4. a.g.e, s. 316.
5. a.g.e, s. 307.
6. a.g.e, s. 249.
7. a.g.e, s. X.
8. a.g.e, s. X.

5.2. Aile

1. Clifford Odets, "Awake and Sing", **Six Plays**, s. 61.
2. a.g.e, s. 53.
3. a.g.e, s. 54.
4. a.g.e, s. X.
5. a.g.e. s. 65.
6. a.g.e, s. 54.
7. a.g.e, s. 298.
8. a.g.e, s. 98

9. Gabriel Miller, "Awake and Sing! And Paradise Lost" **Critical Essays on Clifford Odets**, Boston, Massachusetts, 1991, s. 154.
10. Michael J. Mendelson, **Clifford Odets Humane Dramatist**, Florida, 1969, s. XVI.
11. a.g.e, s. 73.

5.3. Azınlık (Musevi)Kimliği

1. Clifford Odets, "Awake and Sing" **Six Plays**, s. 37.
2. Michael J. Mendelson, **Clifford Odets Humane Dramatists**, s. Xiii.
3. Michael. MacNicholas,"Clifford Odets" **Twentieth Century American Dramatists**, (DLB, vol-7. Michigan, 1981) s. 129.
4. Clifford Odets, "Till The Day I Die" **Six Plays**, s. 127.
5. a.g.e, s. 28.
6. a.g.e, s. 28.
7. Gabriel Miller, "Waiting For Lefty", **Critical Essays on Clifford Odets**, Boston Massachusetts, 1991. S. 151.
8. Clifford Odets, **Six Plays**, s. X.

6. TEKNİK YAKLAŞIMLAR

6.1. Sahne Tekniği

1. Joseph Wood Krutch, **American Drama Since 1918**, (Columbia University, New York, 1957), s. 266.
2. Kshamanidhi Mishra, **American Leftist Playwrights of The 1930'S**, (classical Publishing Company, New Delhi,1991), s. 66.
3. Gabriel Miller, **Clifford Odets**, New York, 1989, s. 66

6.2. Simgeler

1. Brooks Atkinson and Albert Hirschfeld, **The Lively Years 1920-1973**, (A Da Capo paperback, New York, 1985), s. 103.
2. JohnMacNicholas, "Clifford Odets", **Twentieth- Century American Dramatists**, (DLB-7, Gale research Company, Detroit, Michigan, 1981), s. 93.
3. Clifford Odets, "Waiting For Lefty", **Six Plays**, New York, 1987, s. 71.
4. a.g.e, s. 72.
5. Kshamanidhi Mishra, **American Leftist Playwrights of The 1930'S**, s. 93.
6. Clifford Odets, "Paradise Lost", **Six Plays**, s. 219.
7. Michael J. Mendelson, **Clifford Odets Humane Dramatist**, Florida,1969, s. 68.

8. Clifford Odets, "Golden Boy", **Six Plays**, s. 266.
9. JhonMacNicholas, Twentieth- CenturyAmerican Dramatists. DLB, vol-7, s.133
10. Gabriel Miller, "The Tragic Vision", **Clifford Odets**, New York,1989, s. 73.

7. SONUÇ

1. Gabriel Miller, "Awake and Sing! And Paradise Lost", **Critical Essays on Clifford Odets, Boston**, Massachusetts, 1991 , s. 162.
2. Clifford Odets, "Till The Day I Die", **Six Plays**, s. 154.
3. a.g.e, s. 30.
4. a.g.e, s. 316.
5. a.g.e, s. 100.
6. a.g.e, s. 230.
7. a.g.e, s. 230.

10. KAYNAKLAR

- Odets Clifford, **Six Plays**, Grove Press Inc, New York, 1987.
- Miller Gabgiel, **Clifford Odets**, Continuum, New York, 1989.
- Miller Gabriel, **Critical Essays on Clifford Odets**, Boston, Massachusetts, 1991.
- Berkowitz. M. Gerald, **American Drama of The Twentieth Century**, Longman, New York, 1992.
- Atkinson Brooks, and Hirschfeld, **The Lively Years 1920-1973**, Da Cop Press, New York, 1973.
- Demastes W. William, **Clifford Odets**, (Modern Dramatists Research And Production Soursebooks, Number-1, Geenwood Press), New York, 1991.
- Krutch Wood Joseph, **American Dramatists since 1918**, (Columbia University, New York, 1957.
- MacNicholas John, **Twentieth- Century Amercan Dramatists**, Gale research Company, Detroit, Michigan, 1981.
- Holderness Graham, **The Politics of Theatre and Drama**, (Cambridge University, Press, Cambridge), 1980.
- Horton W. Rod, Edwards W. Herbert, **Background of American Literary Thought**, New York University, 1974.
- Mishra Kshamanidhi, **American Leftist Playwrights of The 1930'S**, (Classical Publishing Company New Delhi), 1991.
- Tindell Brown George with Shi E. David, **A Narrative History**, Norton & Company, Nem York, 1984.
- Sklar J. Martin, **The Corporate Reconstruction of American Capitalism**, (Cambridge University Press, New York), 1988.
- Prof Dr. Ergin Seçkin, **Mitoloji ve Batı Edebiyatına Giriş**, Ege Ünivesitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir), 1992.
- Mendelson Michael J. **Clifford Odets Humane Dramatist**, Everett / Edwards, inc, Florida, 1969.
- Gibson-Margaret Branman, **Clifford Odets American Playwright**, Athencum. Nem York, 1982.
- McMichael George, **Concise Antolog of American Literature**, Macmillen Publishing Comp. New York, 1985.
- Bode Carl, **Highlights of American Literature**, (Dean Cury, General Editor), Washington DC, 1983.
- Nutku Özdemir, **Dünya Tiyatrosu Tarihi**, (Remzi Kitabevi Yayınları), İstanbul, 1985.
- Moran Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, (Kültür Dizisi, Cem Yayınevi), İstanbul, 1991.

- Milton John, **Paradise Lost and Paradise Regained**, Airmont Publishing inc. New York, 1968.
- Günel Güneş, Yaşar Tahir, **The Death of A Salesman Bir Tragedi Midir**, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Van, 1992.
- IngeM.Thomas, **American Readers**, Washington DC, 1987.
- Gottesman Ronald, **The Norton Antology of American Literature**, New York, 1980.
- Derrine Laurance, **Literature, Drama, The Elements of Drama**, Southern Methodist University.
- Odets Clifford, **Waiting For Lefty**, New York, 1987.
- Odets Clifford, **Till The Day I Die**, New York, 1987.
- Odets Clifford, **Awake And Sing**, New York, 1987.
- Odets Clifford, **Paradise Lost**, New York, 1987.
- Odets Clifford, **The Golden Boy**, New York, 1987.
- Odets Clifford, **Rocket To The Moon**, New York, 1987